

VODIČ ZA IZRADU NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA NA SVEUČILIŠTU U MOSTARU

VODIČ ZA IZRADU NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA NA SVEUČILIŠTU U MOSTARU

Mostar, 2023.

Nakladnik:

Sveučilište u Mostaru

Za nakladnika:

Zoran Tomić

Urednici:

Vesna Kazazić

Luciana Boban

Monija Malešević

Lektura:

Josipa Šunjić

Grafička obrada i dizajn:

Shift Brand Design, Mostar

ISBN 978-9926-28-030-7 (online)

CIP zapis dostupan u COBISS sustavu Nacionalne i
univerzitetske biblioteke BiH pod

ID brojem 55787014

https://web-admin.sum.ba/api/storage/vodic_za_izradu_nastavnih_planova_i_programa_na_SUM.pdf

ISBN 978-9926-28-029-1 (tisak)

CIP zapis dostupan u COBISS sustavu Nacionalne i
univerzitetske biblioteke BiH pod

ID brojem 55786758

Sadržaj

UVOD	5
1. OSNOVNI POJMOVI	7
2. OSNOVNE PRETPOSTAVKE PROCESA IZRADE NOVIH I REVIZIJE POSTOJEĆIH STUDIJSKIH PROGRAMA	10
2.1. Usklađenost s nadležnim zakonskim aktima i referentnim aktima iz područja osiguranja kvalitete	10
2.2. Reguliranje prostora autonomije internim aktima	15
2.3. Povezanost procesa s aktivnostima iz područja osiguranja kvalitete	22
2.4. Održivost i cikličnost procesa u odnosu na ostale tekuće procese tijekom akademske godine	24
3. NASTAVNI PLAN I PROGRAM	27
3.1. Uvod	28
3.2. Opće informacije o studijskom programu	30
3.3. Osnove karakteristike studijskog programa	36
3.4. Nastavni plan	42
3.5. Nastavni program	45
4. IZVEDBENI NASTAVNI PLAN	57
5. IZVEDBENI NASTAVNI PROGRAM	59
6. METODOLOGIJA IZRADE NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA	62
7. SPECIFIČNOSTI DVOPREDMETNIH STUDIJSKIH PROGRAMA U KONTEKSTU IZRADE NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA	71
PRILOG	76

Nastavni proces, odnosno izvođenje studijskih programa, primarna je djelatnost Sveučilišta u Mostaru kao visokoškolske ustanove, pri čemu se može reći da su sve druge djelatnosti (znanstveno-istraživački rad, projektne aktivnosti, međunarodna suradnja) prvenstveno u funkciji kvalitetnijeg nastavnog procesa i kompetentnijeg nastavnog kadra. Tomu u prilog ide i činjenica da su diplomirani studenti najvažniji *output* Sveučilišta te osnovni indikator kvalitete.

Uzimajući u obzir važnost nastavnog procesa, a u svrhu unapređenja kvalitete istog, na Sveučilištu se provela reforma procesa donošenja novih studijskih programa i redovite revizije postojećih studijskih programa, koja je, osim same procedure, definirala i dokumente koji određuju studijski program te njihov sadržaj. Navedena reforma ogleda se prvenstveno u donošenju novog *Pravilnika o postupku donošenja novih i redovite revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru* koji podrazumijeva:

- usklađenost s nadležnim županijskim pravnim aktima: *Zakonom o visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji* (2012.) i *Uredbom o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji* (2012.)
- usklađenost s referentnim pravnim aktima iz područja osiguranja kvalitete: *Odlukom o kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u BiH* (2016.), *Odlukom o kriterijima za akreditaciju studijskih programa 1. i 2. ciklusa u BiH* (2017.) te *Odlukom o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u BiH* (2019.)
- usklađenost s internim aktima: *Statutom Sveučilišta u Mostaru* (2020., 2021.), *Pravilnikom o studentskoj anketi o kvaliteti nastavnog rada* (2019.) i *Pravilnikom o studiranju* (2015.)
- usklađenost s internim dokumentima iz područja osiguranja kvalitete: *Vodičem za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru* (2020.) i *Priručnikom za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru* (2020.).

Ovaj *Vodič za izradu nastavnih planova i programa na Sveučilištu u Mostaru* namijenjen je svim djelatnicima Sveučilišta koji sudjeluju u procedurama donošenja novih i redovite revizije postojećih studijskih programa, s ciljem pojašnjavanja i navođenja jasnih uputa pri izradi dokumenata koji određuju studijski program, a u svrhu veće kvalitete i navedenih dokumenata, i samih studijskih programa, i njihove izvedbe, ali i veće ujednačenosti na razini Sveučilišta u kontekstu integrirane visokoškolske ustanove. *Vodič* ima i informativnu funkciju za sve ostale unutarnje i vanjske korisnike (studente, stručne službe, gospodarstvo, širu javnost), kako bi na taj način pridonio većoj transparentnosti postupka donošenja i redovite revizije studijskih programa i dokumenata kojima se određuje studijski program.

Struktura *Vodiča* uključuje sljedeće sadržaje:

- u prvom poglavlju „Osnovni pojmovi“ pojašnjavaju se osnovni pojmovi koji se odnose na nastavni proces i studijske programe
- u drugom poglavlju „Osnovne pretpostavke izrade novih i revizije postojećih studijskih programa“ pojašnjavaju se zakonske obveze i kriteriji za akreditaciju u odnosu na autonomiju visokoškolske ustanove i interne akte vezano za postupak donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa
- u trećem poglavlju „Nastavni plan i program“ navode se upute za izradu nastavnog plana i programa, s potpoglavljima koji odgovaraju dijelovima nastavnog plana i programa
- u četvrtom poglavlju „Izvedbeni nastavni plan“ pojašnjava se sadržaj izvedbenog nastavnog plana i upute za njegovu izradu te njegov odnos prema nastavnom planu koji je usvojen na Senatu kao dio nastavnog plana i programa
- u petom poglavlju „Izvedbeni nastavni program“ pojašnjava se sadržaj izvedbenog nastavnog programa i upute za njegovu izradu te njegov odnos prema nastavnim programima obveznih predmeta koji su usvojeni na Senatu kao dio nastavnog plana i programa
- u šestom poglavlju „Metodologija izrade nastavnog plana i programa“ navode se sve faze procesa, upute za pojedinu fazu i podjelu zadataka
- u sedmom poglavlju „Specifičnost dvopredmetnih studijskih programa u kontekstu izrade nastavnih planova i programa“ pojašnjavaju se specifičnosti u strukturi i organizacija dvopredmetnih studijskih programa, u izradi njihovih nastavnih planova i programa te u implementaciji standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika
- u „Prilogu“ se donosi *Pravilnik o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru*, s pripadajućim obrascima.

1. OSNOVNI POJMOVI

Budući da svaka reforma nosi svoje izazove, i očekivane i neočekivane, tako se i nakon bolonjskog procesa primijetila neujednačena uporaba temeljnih pojmova koji se odnose na nastavu u visokom obrazovanju pa se termini kao npr. „studij“, „studijski program“, „smjer“ i drugi u normativnim aktima ne definiraju uopće ili se definiraju nejasno, ostavljajući prostor različitim tumačenjima, što je u kontekstu složene i specifične hijerarhije nadležnosti nad obrazovanjem u BiH uvelike otežalo kvalitetnu implementaciju bolonjskog procesa. Uzimajući u obzir sve navedeno, nametnula se potreba za definiranjem i pojašnjavanjem navedenih pojmova na razini Sveučilišta, kako bi se nastavni proces ujednačio i unaprijedio, a preduvjet čega jest ujednačeno razumijevanje i korištenje temeljnih pojmova.

U ovom *Vodiču* pojmovi su definirani prema definicijama iz članka 2. *Pravilnika o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru*, u kojem se preuzete definicije iz *Zakona o visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji* i *Uredbe o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji* za one pojmove koji su tamo definirani, a za one koji nisu, definicije su formulisane u skladu s primjerima dobre prakse, odnosno u skladu s uporabom određenog pojma u praksi. Pojmovi nisu navedeni abecednim redom, nego po kriteriju važnosti, pri čemu su se neki pojmovi grupirali u značenjske skupine.

Studijski program skup je obveznih i izbornih predmeta čijim se svladavanjem stječu kompetencije i ishodi učenja koji odgovaraju određenoj vrsti i razini kvalifikacije, odnosno akademskom nazivu koji se stječe diplomom.¹

Smjer je dio studijskog programa koji se sastoji od obveznih i izbornih predmeta kojim se stječu specifične kompetencije i ishodi učenja, različiti od drugih smjerova istog studijskog programa, pri čemu studenti mogu birati samo jedan smjer.

Redovita revizija studijskih programa postupak je kojeg svako četiri godine pokreće Senat Sveučilišta u svrhu evaluacije izvođenja i strukture studijskog programa, prilikom koje se vrše izmjene i dopune u svrhu unapređenja studijskog programa.²

Evaluacija studijskog programa postupak je unutarnjeg i vanjskog vrednovanja studijskog programa, nastavnog procesa i ostalih područja djelovanja na Sveučilištu, u svrhu provjere

1 „(1) Studij se ustrojava prema studijskom programu. (2) Studijski program je skup obveznih i izbornih studijskih područja, odnosno predmeta, s okvirnim sadržajem, čijim se svladavanjem osiguravaju neophodna znanja i vještine za stjecanje diplome odgovarajuće razine i vrste studija“ (Zakon o visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji, čl. 2).

2 „(1) Primjenu nastavnih planova i nastavnih programa prati senat visokoškolske ustanove koji je dužan svake četiri godine od početka njihove primjene pokrenuti postupak za njihovo cjelovito preispitivanje i unapređivanje“ (Zakon o visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji, čl. 116). „Visokoškolska ustanova periodično evaluira nastavni plan i program, nastavni proces, stepen realizacije ishoda učenja i njihovu relevantnost za tržište rada putem anketiranja studenata, akademskog i administrativnog osoblja, te povratne informacije koristi za inoviranje i unapređivanje istog“ (Odluka o kriterijima za akreditaciju studijskih programa 1. i 2. ciklusa studija u BiH).

ispunjenosti kriterija za akreditaciju studijskog programa, pri čemu se rezultati postupaka unutarnjeg i vanjskog vrednovanja koriste pri revizijama studijskog programa.

Nastavni plan i program dokument je koji određuje sadržaj i strukturu studijskog programa te sve njegove elemente, a usvaja ga Senat pri donošenju novog studijskog programa i reviziji postojećih studijskih programa.³

Nastavni plan popis je obveznih predmeta kojeg kao dio nastavnog plana i programa usvaja Senat, a koji uz popis obveznih predmeta sadrži satnicu i ECTS bodove obveznih predmeta te ECTS prostor za izborne predmete prema semestrima.⁴

Izvedbeni nastavni plan nastavni je plan kojeg usvaja znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, odnosno vijeće sveučilišnog odjela, prije početka svake akademske godine, a koji uz popis obveznih predmeta sadrži i popis izbornih predmeta, satnicu i ECTS bodove svih predmeta te imena nastavnika koji će izvoditi nastavu u određenoj akademskoj godini.⁵

Nastavni program (silabus) opis je pojedinog obveznog predmeta kojeg kao dio nastavnog plana i programa usvaja Senat.⁶

Izvedbeni nastavni program (izvedbeni silabus) ažurirani je nastavni program (*silabus*) kojeg usvaja znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, od-

3 „(1) Nastava se izvodi po nastavnom planu i nastavnom programu“ (Zakon o visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji, čl. 114). „(1) Nastavne planove i nastavne programe donosi senat na prijedlog znanstveno-nastavnih, odnosno, umjetničko-nastavnih vijeća ustrojbenih jedinica“ (Zakon o visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji, čl. 115).

„Nastavnim planom i programom se obvezno utvrđuje popis nastavnih sredstava i opreme za izvođenje nastave na temelju čega se utvrđuje izvedbeni plan studija“ (Uredba o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji, čl. 7).

„Nastavni plan i program sadrži minimalno: pregled obaveznih i izbornih predmeta, okvirni sadržaj nastavne materije za svaki od predmeta (podijeljenu prema broju sedmica/nastavnih jedinica u sklopu jednog semestra), opterećenje studenta po predmetu, bodovnu vrijednost svakog predmeta iskazanu u skladu sa ECTS-om, načine

provjere i vrednovanja kontinuiranog sticanja znanja studenta, bodovnu ECTS vrijednost završnog rada na I i II ciklusa studija, ovisno o statusu ustanove, metode osiguranja kvaliteta, listu obavezne i dopunske literature za svaki pojedini predmet, obaveznu i specifičnu opremu za izvođenje programa/predmeta prema zahtjevima naučne/umjetničke oblasti“ (Odluka o kriterijima za akreditaciju studijskih programa 1. i 2. ciklusa studija u BiH).

4 „(2) Nastavnim planom utvrđuju se nastavni predmeti, ukupan broj sati predavanja, vježbi i drugih oblika nastavnog rada (u daljem tekstu: nastava)“ (Zakon o visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji, čl. 114).

5 „Studij se izvodi prema izvedbenom planu nastave koji Ustanova utvrđuje i objavljuje prije početka izvođenja nastave, a obvezno sadrži popis akademskog osoblja koje izvodi nastavu, mjesto izvođenja nastave, početak i završetak izvođenja nastave, oblike nastave, ispitne rokove, popis literature i druge relevantne činjenice za nastavni proces“ (Uredba o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji, čl. 20). „Nastavni sat traje 45 minuta, a opterećenje studenata utvrđuje se nastavnim planom“ (Uredba o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji, čl. 21).

6 „(3) Nastavnim programom utvrđuje se sadržaj nastavnog predmeta, način izvođenja nastave i polaganja ispita i drugih vidova provjere znanja, obvezni udžbenici, priručnici i druga obavezna literatura na osnovi koje se polaže ispit iz tog nastavnog predmeta, kao i broj ECTS bodova“ (Zakon o visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji, čl. 114).

nosno vijeće sveučilišnog odjela, prije početka svake akademske godine za sve obvezne i izborne predmete.

Recenzenti su stručnjaci koje imenuje Senat u svrhu davanja stručnog mišljenja u postupku donošenja novog studijskog programa i uvođenja novog smjera.

Predstavnici vanjskih korisnika su djelatnici pravnih subjekata iz privatnog i javnog sektora, koji nisu angažirani na Sveučilištu.

Predispitne obveze obveze su studenata koje se realiziraju prije ispitnih rokova (pohađanje nastave, zadaće, eseji, referati, prezentacije, projekti, seminarski radovi, različiti zadatci, kolokviji, predrok i sl.), pri čemu se i obveza definirana kao „kolokviji ili završni pismeni ispit“ smatra predispitnom obveznom, jer studentima daje mogućnost da obvezu završe prije ispitnih rokova, bez obzira na to hoće li studenti tu mogućnost iskoristiti ili ne.

Obvezna literatura literatura je koja se koristi za polaganje pismenog i usmenog ispita ili njihovih alternativa (kolokviji, predrokovi).

Dopunska literatura literatura je koja se koristi pri ispunjavanju ostalih obveza na predmetu.

Samostalni rad studenata je bilo koje opterećenje studenata izraženo ECTS bodovima osim pohađanja nastave i prakse (priprema za kolokvije i ispite, izrada seminarskih, završnih i diplomskih radova i sl.).

2. OSNOVNE PRETPOSTAVKE PROCESA IZRADJE NOVIH I REVIZIJE POSTOJEĆIH STUDIJSKIH PROGRAMA

Proces donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa temelji se na sljedećim pretpostavkama:

1. usklađenost s nadležnim zakonskim aktima i referentnim aktima iz područja osiguranja kvalitete
2. reguliranje prostora autonomije internim aktima po ujednačenoj proceduri i obrascima uzimajući u obzir specifičnosti studijskih programa iz različitih znanstvenih područja i polja
3. povezanost procesa s aktivnostima iz područja osiguranja kvalitete
4. održivost i cikličnost procesa, uzimajući u obzir ostale tekuće procese tijekom akademske godine.

Navedene pretpostavke detaljnije su pojašnjene u narednom tekstu.

2.1. Usklađenost s nadležnim zakonskim aktima i referentnim aktima iz područja osiguranja kvalitete

Kako je navedeno u uvodu ovog *Vodiča*, na Sveučilištu je provedena reforma procesa donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa koja se ogleda prvenstveno u donošenju novog *Pravilnika o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru*. Kao interni akt Sveučilišta, navedeni *Pravilnik* primarno je usklađen s nadležnim županijskim pravnim aktima: *Zakonom o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije* (2012.) i *Uredbom o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji* (2012.) te s referentnim pravnim aktima iz područja osiguranja kvalitete: *Odlukom o kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini* (2016.), *Odlukom o kriterijima za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa studija u Bosni i Hercegovini* (2017.) te *Odlukom o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini* (2019.).“

2.1.1. Reforma procesa donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa prema nadležnim zakonskim aktima

Po pitanju studijskih programa te postupka njihova donošenja i evaluacije, **Zakon o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije** određuje:

- da visokoškolska ustanova provodi kontinuirano, u pravilu na kraju akademske godine, a najviše u intervalima od tri akademske godine, postupak samovrednovanja i ocjene kvalitete svojih studijskih programa, nastave i uvjeta rada (čl. 31)

- da studijski program donosi senat na prijedlog znanstveno-nastavnih, odnosno, umjetničko-nastavnih vijeća ustrojbenih jedinica (čl. 54, 60, 106)
- definiciju studijskog programa (čl. 105)
- sadržaj studijskog programa (čl. 106)
- sadržaj nastavnog plana
- sadržaj nastavnog programa
- da nastavne planove i nastavne programe donosi senat na prijedlog znanstveno-nastavnih, odnosno, umjetničko-nastavnih vijeća ustrojbenih jedinica (čl. 115)
- da će visokoškolska ustanova osigurati učinkovitu dostupnost i transparentnost nastavnih planova i programa (čl. 115)
- da primjenu nastavnih planova i nastavnih programa prati senat visokoškolske ustanove koji je dužan svake četiri godine od početka njihove primjene pokrenuti postupak za njihovo cjelovito preispitivanje i unapređivanje (čl. 116)
- da studenti imaju pravo završiti započeti studij po nastavnom planu i programu koji je važio prije izvršene izmjene, u roku utvrđenom statutom visokoškolske ustanove (čl. 117)

Pored propisanih obveza, po pitanju studijskih programa te postupka njihova donošenja i evaluacije, **Zakon o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije** predviđa da će **visokoškolska ustanova** u skladu sa svojom **autonomijom** regulirati:

- upis studenata, metode nastave i provjere znanja studenata (čl. 6)
- samostalno donošenje, izvođenje i unapređivanje nastavnih planova i programa (čl. 6)
- predmete koji će se predavati u skladu s nastavnim programima i standardima (čl. 6)
- sustav osiguranja kvalitete i metode samovrednovanja za sve studijske programe (čl. 31)
- način organiziranja i izvođenja studija, pravila studiranja i prava studenata te način implementiranja ECTS sustava kroz statut visokoškolske ustanove (čl. 40)
- odluku o upisu studenata s kvotama na temelju koje se raspisuje natječaj za upis studenata za svaki studijski program (čl. 80)
- sadržaj natječaja za upis, način upisa i izbor pristupnika, te prijelaz studenata s ustrojbenih jedinica i drugih visokoškolskih ustanova (čl. 80)
- postupak i uvjete za upis studenata za sve studijske programe (čl. 83)
- visinu školarine i participacije redovitih studenata (čl. 89)
- organizaciju predavanja i drugih oblika nastave te angažiranje istaknutih stručnjaka i umjetnika na tematska predavanja (čl. 100)
- način informiranja studenata o organiziranju i vremenu održavanja nastave (čl. 101)
- način polaganja ispita i ocjenjivanja studenata te postupak prigovaranja na dobivenu ocjenu (čl. 108)
- mogućnost organiziranja polaganja ispita izvan sjedišta visokoškolske ustanove (čl. 109)
- statutarno uređenje načina studiranja (čl. 110)
- način i postupak pripreme i obrane diplomskog rada, odnosno disertacije (čl. 113)

- zajedničke predmete, mogućnost održavanja nastave i ispita na drugoj visokoškolskoj ustanovi koja je matična za taj predmet te matičnost za opće nastavne predmete (čl. 118)
- početak nastave, vremenski plan realizacije nastavnih planova i ispitivanja studenata te ustrojavanje nastave po semestrima ili tromjesečjima (čl. 119)
- uvjeti te način organiziranja i vrednovanja dobrovoljnog rada (čl. 121).

Kao podzakonski akt **Uredba o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji** određuje:

- tehničke normative (čl. 3)
- minimalan prostor za realiziranje nastavnih planova i programa prema znanstvenim područjima (čl. 7)
- opremu za rad (računalna oprema, računalna mreža, knjižnica) (čl. 8, 9, 19, 11)
- minimalan udio nastavnika u stalnom radnom odnosu (čl. 13)
- nastavne norme nastavnika (čl. 14)
- minimalan broj nenastavnog osoblja u odnosu na broj studenata (čl. 15)
- broj studenata za nastavne grupe prema vrsti nastave i znanstvenom području studija (čl. 16)
- trajanje semestra i tjedno opterećenje studenata (čl. 17)
- vrijeme upisa redovitih studenata (čl. 19)
- sadržaj izvedbenog plana nastave (čl. 20)
- trajanje nastavnog sata (čl. 23)
- vrstu ispitnih rokova i njihovo trajanje (čl. 24)
- broj izlazaka na ispit u jednoj akademskoj godini i ispit pred povjerenstvom (čl. 25)
- brojčane ocjene i prolaznu ocjenu u odnosu na ECTS sustav (čl. 25).

Pored propisanih obveza, **Uredba o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji** predviđa da će **visokoškolska ustanova** u skladu sa svojom **autonomijom** regulirati:

- mogućnost izvođenja dijelova nastavnog plana i programa u prostorima drugih ustanova (čl. 5)
- popis nastavnih sredstava i opreme za izvođenje nastave (čl. 7)
- broj nastavnika u stalnom radnom odnosu za studijske programa iz znanstvenog područja biomedicine i zdravstva (čl. 13)
- raspored poslova nastavnika u 40-satnom radnom tjednu (čl. 14)
- uvjete prijelaza s jednog studijskog programa na drugi (čl. 18)
- kriterije izravnog upisa na studij, odnosno način provođenja razredbenog postupka (čl. 19)
- mogućnost posebnih uvjeta studiranja za vrhunske sportaše i umjetnike (čl. 21)
- mogućnost završetka studija u vremenu kraćem od propisanog trajanja studija za iznimno uspješne studente (čl. 22)
- način polaganja ispita, sustav preduvjeta, žalbi na ocjenu, postupak ponavljanja, prava na uvid u ispitne rezultate i drugo te mogućnost održavanja izvanrednih ispitnih rokova (čl. 24)
- način prijenosa ECTS bodova i nepoloženih ispita te prijavljivanja ispita (čl. 25).

Reforma procesa donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa, pored svih zakonskim aktima propisanih obveza, regulira ona pitanja koja su predviđena za autonomiju visokoškolske ustanove.

2.1.2. Reforma procesa donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa prema referentnim aktima iz područja osiguranja kvalitete

Temeljni pravni akt koji se tiče visokog obrazovanja u BiH je *Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini* na osnovi kojeg se donose nadležni županijski zakoni, zakoni u Republici Srpskoj i Distriktu Brčko. Kada je riječ o osiguranju kvalitete, najvažniji njegov dio je osnivanje državne Agencije za visoko obrazovanje i osiguranje kvalitete Bosne i Hercegovine (dalje: Agencija), ali i *Centra za informiranje i priznavanje dokumenata iz područja visokog obrazovanja* (dalje: CIP), te definiranje njihovih nadležnosti i organizacije. Agencija utvrđivanjem jedinstvenih kriterija, normi i popisa stručnjaka te vođenjem državnog registra ujednačava proces akreditacije u BiH, na način da u samom postupku akreditacije, u skladu sa svojim nadležnostima, ali i nadležnostima obrazovnih vlasti županija, Republike Srpske i Distrikta Brčko, ima ulogu koja pridonosi i transparentnosti procesa akreditacije.⁷

Upravni odbor Agencije, na temelju revidiranih *Standarda i smjernice za osiguranje kvalitete u Europskom prostoru visokog obrazovanja* (ESG 2015), usvojio je *Odluku o kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini* (2016.) te *Odluku o kriterijima za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa studija u 1. i 2. ciklusa studija u Bosni i Hercegovini* (2017.), od kojih se neki kriteriji izravno odnose na postupak donošenja i evaluacije studijskih programa te dokumenata kojima se oni određuju:

u Odluci o kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini⁸ to su:

- 2. Izrada i odobravanje programa

- 1) visokoškolska ustanova ima uspostavljene procedure za kreiranje i usvajanje studijskih programa koje su u skladu sa strategijom visokoškolske ustanove
- 2) visokoškolska ustanova ima uspostavljene procedure kojima osigurava da su planirani ishodi učenja i korištenje sustava kredita izraženih kroz ECTS bodove u skladu s važećim kvalifikacijskim okvirom, da se primjenjuju na sve studijske programe te da su predviđene prilike za stjecanja znanja i vještina izvan ustanove

⁷ *Vodič kroz osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru* (2020), str. 57-58.

⁸ *Odluka o kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini* (2016) definira deset kriterija koji se primjenjuju u postupcima akreditacije svih visokoškolskih ustanova u BiH, a koji se temelje na ESG-u 2015: 1. politika osiguravanja kvalitete, 2. izrada i odobravanje programa, 3. učenje, podučavanje i vrednovanje usmjereni na studenta, 4. upis i napredovanje studenata, priznavanje i certificiranje, 5. nastavno osoblje, 6. resursi za učenje i podrška studentima, 7. upravljanje informacijama, 8. informiranje javnosti, 9. kontinuirano praćenje i periodična revizija programa i 10. periodično vanjsko osiguravanje kvalitete, pri čemu svaki kriterij ima više potkriterija.

- 8. Informiranje javnosti

- 1) visokoškolska ustanova na svojoj internetskoj stranici objavljuje relevantne informacije o svojim aktivnostima, uključujući informacije o studijskim programima i zvanjima koje nudi, a koje su jasne, točne, objektivne, aktualne i lako dostupne; informacije se objavljuju na jednom od službenih jezika u Bosni i Hercegovini i na engleskom jeziku

- 9. Kontinuirano praćenje i periodična revizija programa

- 1) visokoškolska ustanova redovno prati i dalje razvija svoje studijske programe, uz angažiranje zainteresiranih strana
- 2) visokoškolska ustanova ima definirane i usvojene procedure za redovito praćenje realizacije studijskih programa
- 3) visokoškolska ustanova analizira na koji su način procedure prikupljanja informacija i poduzetih aktivnosti utjecale na unapređenje studijskog programa

u Odluci o kriterijima za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa studija u Bosni i Hercegovini⁹ to su:

- 2. Kreiranje i usvajanje studijskih programa

- 2.1. Visokoškolska ustanova ima uspostavljene procedure za kreiranje i usvajanje studijskih programa koji uključuju studente i sve zainteresirane strane.
- 2.2. Studijski programi usklađeni su sa znanstvenim i obrazovnim standardima i dostignućima određenog znanstvenog/umjetničkog područja, zahtjevima srodnih znanstvenih područja u cilju stjecanja multidisciplinarnih znanja, zahtjevima tržišta rada i međunarodnih reformskih procesa.
- 2.3. Ciljevi studijskog programa i ishodi učenja jasno su definirani i podudarni sa sadržajem studijskih programa i razinom ciklusa studija i u skladu su sa strategijom ustanove. Ciljevi studijskog programa i ishodi učenja usporedivi su s istim i/ili sličnim programima na visokoškolskim ustanovama u BiH i inozemstvu.
- 2.4. Ishodi učenja utvrđeni su i navedeni na svakoj razini studijskog programa, te su povezani sa standardima kvalifikacija, Kvalifikacijskim okvirom u BiH i Okvirom kvalifikacija Europskog prostora visokog obrazovanja (FQ-EHEA).
- 2.5. Nastavni plan i program sadrži minimalno: pregled obveznih i izbornih predmeta, okvirni sadržaj nastavne materije za svaki od predmeta (podijeljenu prema broju tjedana / nastavnih jedinica u sklopu jednog semestra), opterećenje studenta po predmetu, bodovnu vrijednost svakog predmeta iskazanu u skladu s ECTS-om, načine provjere i vrednovanja kontinuiranog stjecanja znanja studenta, bodovnu ECTS

⁹ Odluka o kriterijima za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa studija u u Bosni i Hercegovini (2017.) definira deset kriterija koji se primjenjuju u postupcima akreditacije svih studijskih programa 1. i 2. ciklusa u BiH, a koji se temelje na ESG-u 2015: 1. politika osiguravanja kvalitete studijskih programa, 2. kreiranje i usvajanje studijskih programa, 3. učenje, podučavanje i vrednovanje usmjereni na studenta, 4. upis i napredovanje studenata, priznavanje i certificiranje, 5. ljudski potencijali, 6. resursi i financije, 7. upravljanje informacijama o studijskim programima, 8. informiranje javnosti o studijskim programima, 9. kontinuirano praćenje, periodična evaluacija i revizija studijskih programa i 10. mobilnost akademskog osoblja i studenata, pri čemu svaki kriterij ima više potkriterija.

vrijednost završnog rada na I. i II. ciklusa studija, ovisno o statusu ustanove, metode osiguranja kvaliteta, popis obvezne i dopunske literature za svaki pojedini predmet, obveznu i specifičnu opremu za izvođenje programa/predmeta prema zahtjevima znanstvenog/umjetničkog područja.

2.6. Visokoškolska ustanova osigurava: interdisciplinarnost/multidisciplinarnost plana i programa, internacionalizaciju nastavnog plana i programa, interakciju s profesionalnom praksom, realizaciju praktične nastave i aktivno sudjelovanje studenata u znanstvenom/umjetničkom istraživanju u okviru studijskog programa.

- 8. Informiranje javnosti o studijskim programima

8.1. Visokoškolska ustanova objektivno i pravovremeno informira javnost ažuriranim informacijama o svim aspektima odobrenih (licenciranih) i/ili akreditiranih studijskih programa koje nudi s posebnim osvrtom na definirane ciljeve studijskih programa i ishode učenja. Podaci o akademskim karijerama zaposlenog i angažiranog osoblja javno su objavljeni. Minimalno je 50 % od ukupnih informacija na engleskom jeziku.

- 9. Kontinuirano praćenje, periodična evaluacija i revizija studijskih programa

9.1. Procedure za periodičnu evaluaciju, unapređenje i prestrukturiranje postojećih studijskih programa uspostavljene su. Procedure uključuju mišljenja studenata i drugih unutrašnjih i vanjskih zainteresiranih strana.

9.2. Visokoškolska ustanova periodično evaluira nastavni plan i program, nastavni proces, stupanj realizacije ishoda učenja i njihovu relevantnost za tržište rada putem anketiranja studenata, akademskog i administrativnog osoblja, te povratne informacije koristi za inoviranje i unapređenja istog.

9.3. Visokoškolska ustanova prati i evaluira realizaciju: akcijskog plana internacionalizacije, benefite od potpisanih ugovora o međunarodnoj suradnji, udio stranih studenata i profesora; broj i napredak svojih studenata na stručnom usavršavanju u inozemstvu; upošljavanje diplomiranih studenata i sl.

9.4. Kvaliteta, suvremenost i dostupnost resursa evaluiraju se putem anketiranja akademskog osoblja i studenata.

2.2. Reguliranje prostora autonomije internim aktima

Kako je već navedeno, nadležni zakonski akti, osim propisanih obveza, predviđaju i pitanja koja spadaju u autonomiju visokoškolske ustanove, odnosno pitanja koja visokoškolska ustanova treba regulirati internim aktima. Pri tom reguliranju prostora autonomije nužno je:

- da interni pravni akti budu u skladu s nadležnim županijskim pravnim aktima
- da interni pravni akti budu usklađeni međusobno
- da interni pravni akti budu u skladu sa strategijom i organizacijskom strukturom visokoškolske ustanove

- da interni pravni akti predviđaju ujednačenu proceduru i jedinstvene obrasce na razini visokoškolske ustanove, u kontekstu integrirane visokoškolske ustanove.

Iako je sam postupak donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa propisan *Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa*, neka od pitanja koja se izravno tiču tog postupka regulirana su i drugim internim pravnim aktima.

2.2.1. Reforma procesa donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa prema postojećim internim pravnim aktima

Pitanja vezana za postupak donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa, osim *Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa*, izravno se reguliraju *Statutom*, *Pravilnikom o studiranju*, *Pravilnikom o studentskoj anketi o kvaliteti nastavnog rada* i *Pravilnikom o ustroju i djelovanju sustava za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru*.¹⁰

Statut Sveučilišta, osim pitanja reguliranih nadležnim pravnim aktima, vezano za postupak donošenja i evaluacije studijskih programa definira:

- obvezu provedbe studentske ankete o kvaliteti nastavnog rada (čl. 141, 142)
- upis studenata i sadržaj natječaja za upis (čl. 146)
- da inicijativu za pokretanje novog studijskog programa može pokrenuti ustrojbeno jedinica ili Senat (čl.185)
- sadržaj studijskog programa, koji uključuje sve elemente propisane nadležnim zakonskim aktima i referentnim aktima iz područja osiguranja kvalitete (čl. 187)
- sadržaj nastavnog plana, koji uključuje sve elemente propisane nadležnim zakonskim aktima i referentnim aktima iz područja osiguranja kvalitete (čl. 188)
- sadržaj nastavnog programa, koji uključuje sve elemente propisane nadležnim zakonskim aktima i referentnim aktima iz područja osiguranja kvalitete (čl. 189)
- obvezu godišnje interne evaluacije studijskih programa (čl. 204).

Pravilnik o studiranju, osim pitanja reguliranih nadležnim pravnim aktima i *Statutom* Sveučilišta, vezano za postupak donošenja i evaluacije studijskih programa definira:

- sadržaj studijskog programa, koji uključuje sve elemente propisane nadležnim zakonskim aktima (čl. 10)
- sadržaj nastavnog plana, koji uključuje sve elemente propisane nadležnim zakonskim aktima (čl. 11)
- sadržaj nastavnog programa, koji uključuje sve elemente propisane nadležnim zakonskim aktima (čl. 11)

¹⁰Ostala pitanja vezana za nastavni proces i općenito proces studiranja na Sveučilištu regulirana su: *Pravilnikom o studiranju*, *Pravilnikom o stegovnoj odgovornosti studenata*, *Pravilnikom o međunarodnoj mobilnosti*, *Pravilnikom o rektorovoj nagradi studentima*, *Pravilnikom o Studentskom zboru*, *Pravilnikom o doktorskim studijima*, *Pravilnikom o međunarodnim ljetnim školama*, *Pravilnikom o prijavi i obrani doktorske/umjetničke disertacije*, *Pravilnikom o dualnom obrazovanju*, *Pravilnikom o studiranju vrhunskih sportaša i umjetnika*,....

- da je u slučaju izmjene studijskog programa do 20 % student koji ponavlja godinu ili nastavlja studij nakon statusa mirovanja obvezan položiti razliku prema izmijenjenome studijskom programu (čl. 45).

Pravilnik o studentskoj anketi o kvaliteti nastavnog rada vezano za postupak donošenja i evaluacije studijskih programa definira:

- cilj i svrhu studentske ankete (čl. 2)
- način i vrijeme provedbe studentske ankete (čl. 3)
- osobe odgovorne za provedbu ankete (čl. 4)
- sadržaj ankete (upitnik) (čl. 9)
- sadržaj zapisnika o provedenoj anketi (čl. 10)
- uvid u rezultate ankete te kriteriji za nezadovoljavajuće rezultate i mjere u slučaju istih (čl. 12).

Pravilnik o ustroju i djelovanju sustava za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru vezano za postupak donošenja i evaluacije studijskih programa definira:

- područja vrednovanja na razini studijskog programa (čl. 8)
- tijela i osobe odgovorne za izradu godišnjih izvješća na razini studijskog programa i na razini Sveučilišta (čl. 13, 17, 21, 24)
- aktivnosti Ureda za osiguranje i unapređenje kvalitete vezano za evaluaciju studijskih programa (čl. 17)
- aktivnosti koordinatora kvalitete ustrojbene jedinice vezano za evaluaciju studijskih programa (čl. 24).

2.2.2. Struktura i sadržaj internog reguliranja procesa donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa

Proces donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa reguliran je *Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru* s pripadajućim obrascima, ali i ovim *Vodičem*, koji definira metodologiju (pro)vođenja samog procesa, ali i metodologiju izrade svih dokumenata koji određuju studijski program.

Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru, osim pitanja reguliranih nadležnim pravnim aktima, uzimajući u obzir referentne akte iz područja osiguranja kvalitete te interne akte Sveučilišta, definiraju se:

Ciljevi internog reguliranja postupka donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa (čl. 1)

Ciljevi internog reguliranja postupka donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu proizlaze iz *Strategije razvoja Sveučilišta u Mostaru 2018-2023*, a odnose se na sljedeće:

- omogućiti uspostavljenje mehanizma upravljanja i kontrole ishodima učenja na razini studijskog programa, kao temeljnim elementom izlazne kvalifikacije
- omogućiti fleksibilnost, koja ne ugrožava ishode učenja na razini studijskog programa, a koja služi praćenju suvremenih znanstvenih dostignuća i trendova te usklađivanju s potrebama tržišta rada
- regulirati prostor autonomije internim aktima po ujednačenoj proceduri i obrascima
- povezati postupak donošenja i redovite revizije studijskih programa procesa s aktivnostima iz područja osiguranja kvalitete.

Osnovni pojmovi vezani za postupak donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa (čl. 2)

Jasno određivanje i ujednačeno korištenje pojmova preduvjet je uspješna procesa donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa, ali i za uspješno odvijanje ne samo nastavnog procesa nego i drugih djelatnosti na Sveučilištu. Iz nadležnih zakonskih akata preuzete su definicije za pojmove koji su njima definirani (npr. studijski program, nastavni plan, nastavni program), a pojmovi koji nisu definirani nadležnim pravnim aktima ili se u njima uopće ne spominju definirani su u skladu s primjerima dobre prakse, odnosno u skladu s uporabom određenog pojma u praksi.

Razlika između postupka donošenja novog studijskog programa (čl. 4, 5, 6, 7) te redovite (čl. 9, 10, 11, 12) i izvanredne revizije postojećeg studijskog programa (čl. 13, 14, 15, 16)

Budući da nadležni pravni akti ne definiraju ni postupak donošenja novog studijskog programa (osim činjenica da ga Senat usvaja) ni postupak njegove revizije (osim činjenice da ga Senat pokreće), Sveučilište ima autonomiju internim aktima definirati navedene postupke i razliku između njih. U skladu s tim, definirana je osnovna razlika između postupka donošenja novog studijskog programa i postupka revizije postojećeg studijskog programa: postupak donošenja novog studijskog programa predviđa usvajanje Povjerenstva za izradu nastavnog plana i programa na Senatu te recenziju predloženog studijskog programa, u kojoj tri recenzenta daju svoje stručno mišljenje na definiranom obrascu, pri čemu su pozitivne recenzije preduvjet za usvajanje studijskog programa na Senatu. Osim ove osnovne razlike postoji još i razlika u sadržaju uvodnog dijela nastavnog plana i programa. Po ostalim se pitanjima navedena dva postupka ne razlikuju. Postupak uvođenja novog smjera u postojeći studijski program provodi se na isti način kao donošenje novog studijskog programa.

Odnos smjera prema studijskom programu u postupku donošenja novog i revizije postojećeg studijskog programa te sadržaja dokumenata kojima se određuje studijski program

Budući da pojam smjera nije definiran u nadležnim pravnim aktima, njegova definicija i odnosa prema studijskom programu definirana je *Pravilnikom o postupku donošenja novih*

i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru. Za smjer je bitno istaknuti da je on sastavni dio studijskog programa, čije specifične kompetencije i ishodi učenja čine razliku stečene kvalifikacije o odnosu na drugi smjer.

U nastavnom planu i programu određenog studijskog programa trebaju biti navedeni svi njegovi smjerovi, pri čemu se obrascem nastavnog plana i programa definira koji su podatci zajednički za studijski program u cjelini, a koji se podatci trebaju navesti za svaki smjer posebno.

Predmet akreditacije studijski je program u cjelini, sa svim svojim smjerovima.

Odnos obveznih i izbornih predmeta prema kompetencijama i ishodima učenja stečene kvalifikacije

Sustav izbornosti također je pitanje koje spada u autonomiju visokoškolske ustanove. Budući da ista stečena kvalifikacija treba osiguravati iste kompetencije i ishode učenja, bez obzira na to koje izborne predmete birali i polagali studenti istog studijskog programa ili smjera, internom regulacijom postupka donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa definirano je da se kompetencije i ishodi učenja koji su definirani za studijski program stječu isključivo na obveznim predmetima, dok se na izbornim predmetima samo detaljnije razrađuju. Dakle, izborni predmeti ne utječu na karakteristike stečene kvalifikacije, zbog čega je moguće kod izbornih predmeta primijeniti načelo fleksibilnosti koje se očituje u tome da se popis izbornih predmeta usvaja svake godine na znanstvenom-nastavnim/umjetničko-nastavnim vijećima, za razliku od popisa obveznih predmeta koji se usvajaju na Senatu u postupku redovite ili izvanredne revizije te se u razdoblju između revizija ne mogu mijenjati. Nemogućnošću mijenjanja obveznih predmeta izvan postupaka revizije postiže se kontrola kvalitete i karakteristika stečene kvalifikacije, a mogućnošću izmjene izbornih predmeta svake akademske godine postiže se nekoliko benefita u svrhu unapređenja kvalitete studijskih programa: kontinuirano osuvremenjivanje studijskog programa prema suvremenim znanstvenim spoznajama i potrebama struke, ostvarivanje preferencija studenata, praćenje projektnih aktivnosti i aktualnih tema i događanja u zajednici, mogućnost upravljanja normama nastavnika i ujednačavanja opterećenosti nastavnika nastavom, i sl.

Razlika između nastavnog plana i izvedbenog nastavnog plana te nastavnog programa i izvedbenog nastavnog programa

Nadležni *Zakon o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije* predviđa samo pojmove „nastavni plan“ i „nastavni program“, dok županijska *Uredba o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji* predviđa i „izvedbeni nastavni plan“. Internom regulacijom definiran je odnos između „nastavnog plana“ i „izvedbenog nastavnog plana“, a analogno tom odnosu definiran je i odnos između „nastavnog programa“ i „izvedbenog nastavnog programa“. Razlika između navedeni pojmova odnosi se na sljedeće:

- nastavni plan i nastavni program dio su dokumenta koji se zove „nastavni plan i program“, a kojeg usvaja Senat prilikom donošenja novog ili revizije postojećeg studijskog programa
- nastavni plan sadrži popis obveznih predmeta, njihovu satnicu i ECTS bodove te prostor za ECTS bodove izbornih predmeta
- budući da nastavni plan sadrži samo popis obveznih predmeta, u nastavnom planu i programu kojeg usvaja Senat nalaze se samo nastavni programi (silabusi) obveznih predmeta
- izvedbeni nastavni plan, uz popis, satnicu i ECTS bodove obveznih predmeta definiranih nastavnim planom, sadrži i popis izbornih predmeta te njihovu satnicu i ECTS bodove, a usvaja ga znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće prije početka svake akademske godine
- izvedbeni nastavni program (izvedbeni *silabus*) je opis predmeta koje usvaja znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće prije početka svake akademske godine za obvezne i izborne predmete, pri čemu za obvezne predmete izvedbeni nastavni program predstavlja ažuriranje dokumenta koji je kao dio nastavnog plana i programa usvojen na Senatu, a za izborne predmete izvedbeni nastavni program predstavlja izradu novog dokumenta
- *Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru* definirano je koji se elementi nastavnog programa obveznih predmeta mogu mijenjati u izvedbenom nastavnom programu svake akademske godine.

Jedinstveni obrasci za dokumente kojima se određuje studijski program

Sastavni dio *Pravilnika o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru* su obrasci svih dokumenata koji određuju studijski program, a internom regulacijom postupka donošenja novih i revizije studijskih programa definirani su obrasci za:

- nastavni plan i program
- nastavni plan
- izvedbeni nastavni plan
- nastavni program
- izvedbeni nastavni program
- izvješće recenzenata
- izvješće sveučilišnog Povjerenstva za unapređenje kvalitete studijskih programa.

Uloga recenzenata

Recenzija, odnosno stručno mišljenje triju recenzenata, predviđena je u postupku donošenja novog studijskog programa te u postupku uvođenja novog smjera u postojeći studijski program. Recenzente u oba slučaja imenuje Senat na prijedlog znanstveno-nastavnog / umjetničko-nastavnog vijeća, a oni svoje stručno mišljenje dostavljaju na definiranom obrascu.

Uloga sveučilišnog Povjerenstva za unapređenje kvalitete studijskih programa

Sveučilišno Povjerenstvo za unapređenje kvalitete studijskih programa imenovano je odlukom Senata, kao jedna od preporuka Povjerenstva stručnjaka u postupku institucionalne akreditacije Sveučilišta iz 2020. godine. Primarni zadatak Povjerenstva za unapređenje kvalitete studijskih programa je davanje Senatu mišljenja o usklađenosti postupka donošenja novih i revizije postojećih studijskog programa s nadležnim zakonskim aktima, referentnim aktima iz područja osiguranja kvalitete te internim pravnim aktima. Osim toga, Povjerenstvo za unapređenje kvalitete studijskih programa izvještava Senat o studijskim programima na Sveučilištu koji u narednoj akademskoj godini trebaju proći proces redovite revizije, predlaže Senatu pravne akte, dokumente i publikacije koji se odnose na procedure donošenja novih studijskih programa te izrade i dopune postojećih studijskih programa te određuje javnost podataka o studijskim programima i njihovim nastavnim planovima i programima.

Pored pitanja definiranih *Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru*, ovim **Vodičem** definirano je sljedeće:

Metodologija izrade dokumenata kojima se određuje studijski program

Vodič sadrži detaljne upute za izradu nastavnog plana i programa, nastavnog plana i izvedbenog nastavnog plana, nastavnog programa i izvedbenog nastavnog programa. Također, pojašnjava se i međusobni odnos navedenih dokumenata, kao i njihov odnos prema izvođenju nastavnog procesa.

Metodologija vođenja postupka izrade nastavnog plana i programa

Vodič sadrži detaljne upute za sve faze postupka izrade nastavnog plana i programa, (planiranje, organiziranje, raspodjela ljudskih resursa, vođenje i kontroliranje), s naglaskom na opis zadataka svakog pojedinog člana povjerenstava za izradu nastavnog plana i programa.

Metodologija alokacije ECTS bodova prema prosječnom opterećenju studenata

Budući da je alokacija ECTS bodova jedan je od elemenata nastavnih programa, ali i ključan element za pravilnu provedbu nastave po Bolonjskom procesu, ona se treba raditi po točno definiranoj i dogovorenoj metodologiji. Osnove te metodologije trebaju biti poznate svim sudionicima i postupka donošenja novog i postupka revizije postojećeg studijskog programa i nastavnog procesa kao takvog.

Metodologija izrade matrice ishoda učenja

Već je rečeno da ista stečena kvalifikacija treba osiguravati iste kompetencije i ishode učenja, bez obzira na to koje izborne predmete birali i polagali studenti istog studijskog programa ili smjera te da je stoga definirano da se kompetencije i ishodi učenja koji su

definirani za studijski program stječu isključivo na obveznim predmetima, dok se na izbornim predmetima samo detaljnije razrađuju.

Kao dokaz „pokrivenosti“ ishoda učenja na razini studijskog programa ishodima učenja na razini obveznih predmeta služi matrica ishoda učenja kojom se pokazuje na kojim se obveznim predmetima ostvaruju koji ishodi učenja na razini studijskog programa. Matrica ishoda učenja sastavni je dio nastavnog plana i programa te se ne mijenja tijekom razdoblja između donošenja novog studijskog programa i njegove revizije, odnosno tijekom razdoblja između dvije revizija. Ako studijski program ima više smjerova, onda se matrica ishoda učenja treba napraviti za svaki smjer.

Uključivanje sustava za osiguranje kvalitete u proces donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa

Aktivnosti sustava za osiguranje kvalitete povezane su sa svim djelatnostima Sveučilišta, ali najviše s nastavnim procesom i svime što se na njega odnosi. Kako je ustrojen sustav za osiguranje kvalitete te kako su njegove aktivnosti povezane s postupkom donošenja i revizije studijskih programa pojašnjeno je općenito u sljedećem poglavlju (poglavlju 2.3.), a njegova povezanost s pojedinačnim elementima dokumenata kojima se određuje studijski program pojašnjena je u poglavljima koji se odnose na pojedini dokument.

Specifičnosti dvopredmetnih studijskih programa

Dvopredmetni studijski programi na Sveučilištu u Mostaru izvode se na Fakultetu prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti i na Filozofskom fakultetu. Budući da su takvi studijski programi specifični po svojoj strukturi, organizaciji i izvedbi, potrebno je te specifičnosti pojasniti u kontekstu izrade njihovih nastavnih planova i programa.

2.3. Povezanost procesa s aktivnostima iz područja osiguranja kvalitete

Cjelokupan sustav za osiguranje kvalitete Sveučilišta u Mostaru opisan je i u *Vodiču kroz osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru* kojemu je svrha informirati sve unutarnje i vanjske korisnike svih procesa i djelatnosti na Sveučilištu o pojmu, svrsi, pretpostavkama i karakteristikama osiguranja kvalitete u visokom obrazovanju te procesima akreditacije institucije i studijskih programa. Stoga *Vodič kroz osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru* opisuje međunarodnu, nacionalnu i županijsku pravnu regulaciju osiguranja kvalitete, zakonske akte, propise, dokumente i publikacije iz područja osiguranja kvalitete, institucije koje su nadležne za reguliranje osiguranja kvalitete u visokom obrazovanju, sve dionike sustava te njihovu ulogu.¹¹

Aktivnosti sustava za osiguranje kvalitete, predviđene *Pravilnikom o ustroju i djelovanju sustava za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru*, opisane su u *Priručniku za osiguranje*

¹¹ *Vodič kroz osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru* (2020), str. 9.

kvalitete na Sveučilištu u Mostaru, koji definira interne procedure provođenja aktivnosti u svezi s praćenjem i unapređenjem kvalitete studiranja na Sveučilištu te se odnosi na istraživanja onih elemenata koji definiraju kvalitetu studijskih programa koji se izvode na Sveučilištu (strukturu studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja, kvalitetu rada nastavnika te mišljenja unutarnjih i vanjskih korisnika), ali i kvalitetu stručnih službi i fizičkih resursa koji su podrška izvođenju studijskih programa.

Struktura *Priručnika za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru* prati podjelu procedura prema sljedećim kriterijima:

1. prema metodologiji praćenja (1. anketna istraživanja i 2. prikupljanje podataka)
2. prema predmetu praćenja (1. studenti, 2. djelatnici Sveučilišta, 3. studijski programi i 4. vanjski korisnici).

Prvi dio *Priručnika za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru* odnosi se na anketna istraživanja. Ankete su podijeljene prema ispitanicima, i to:

1. studentske ankete (o kvaliteti rada nastavnika, o kvaliteti rada stručnih službi i kvaliteti fizičkih resursa te o kvaliteti strukture i izvedbe studijskog programa)
2. ankete nastavnog i nenastavnog osoblja (samoprocjena nastavnih metoda, kvaliteta rada stručnih službi i kvaliteta fizičkih resursa, kvaliteta strukture i izvedbe studijskog programa te ispitivanje potreba i preferencija za profesionalnim usavršavanjem)
3. ankete vanjskih korisnika (anketiranje završenih studenata i poslodavaca o stečenim kompetencijama završenih studenata te integrirano anketiranje svih unutarnjih i vanjskih korisnika o dostupnosti i transparentnosti podataka na mrežnoj stranici).

Drugi dio *Priručnika za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru* odnosi se na praćenje podataka i njihovu strukturu. Praćenje podataka podijeljeno je prema predmetu praćenja, i to:

1. studenti (struktura bruoša prema statusu, spolu, prebivalištu, srednjoj školi i uspjehu u srednjoj školi, struktura studenata prema statusu i spolu, prolaznost na ispitnim rokovima, struktura diplomiranih studenata, uspješnost studiranja, mobilnost)
2. nastavno i nenastavno osoblje (struktura prema zvanju i stručnoj spremi, spolna i starosna struktura, znanstvenoistraživačka produktivnost, mobilnost, projektne aktivnosti)
3. studijski programi (struktura studijskih programa, zastupljenost pojedinih oblika nastave i provjere znanja, pokrivenost literature u knjižnici, struktura literature propisane nastavnim planom i programom, infrastruktura i resursi).

Sve procedure, anketna istraživanja i praćenje podataka, obrađuju se na više razina, pri čemu je osnovna jedinica analize u pravilu studijski program, uz mogućnost obrade podataka na razini ustrojbene jedinice i na razini Sveučilišta. Zbog njihove specifičnosti i prirode određeni podatci prate se samo na razini ustrojbene jedinice i Sveučilišta (npr. rad stručnih službi, fizički resursi), a neki se prate i na razini predmeta, odnosno nositelja predmeta (npr. rad nastavnog osoblja). Procedure su definirane obrascima koji imaju dodijeljeni kod

te se za svaku od njih u *Priručniku za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru* navodi detaljan opis istraživanja kojim su definirani: cilj, provedba na razini Sveučilišta, provedba na razini ustrojbene jedinice, metodologija provedbe, vrijeme provedbe, postupak obrade podataka i objavljivanje rezultata.¹²

Aktivnosti opisane u *Priručniku za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru* provode tijela sustava za osiguranje kvalitete prema *Pravilniku o ustroju i djelovanju sustava za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru*, koji predviđa:

stalna tijela za redovite aktivnosti iz područja unutarnjeg vrednovanja tijekom akademske godine:

- sveučilišni Odbor za osiguranje i unapređenje kvalitete
- sveučilišni Ured za osiguranje i unapređenje kvalitete
- Povjerenstvo za osiguranje i unapređenje kvalitete ustrojbene jedinice
- koordinator kvalitete ustrojbene jedinice

povremena tijela za aktivnosti iz područja periodičnog unutarnjeg i vanjskog vrednovanja:

- Tim za izradu samoevaluacijskog izvješća Sveučilišta u Mostaru
- Tim za izradu samoevaluacijskog izvješća studijskog programa.

Rezultati anketa i podatci dobiveni opisanim procedurama, osim za izradu samoevaluacijskih izvješća i godišnjih izvješća na razini Sveučilišta, ustrojbenih jedinica i studijskih programa, koriste se i u druge svrhe, od kojih je jedna upravo redovita revizija studijskih programa. Naime, prema *Statutu Sveučilišta* (čl. 204) predviđena je obveza godišnje interne evaluacije studijskih programa, što se realizira kroz godišnja izvješća u kojima se navode rezultati održanih anketa i podatci prema obrascima iz *Priručnika za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru*. S druge strane, budući da se, prema *Pravilniku o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru* (čl. 9), redovita revizija radi tijekom četvrte godine izvođenja studijskog programa, odnosno četvrte godine nakon posljednje revizije, kao temelj za eventualne izmjene studijskog programa uzimaju se upravo rezultati anketa i podatci iz godišnjih izvješća promatrani u trogodišnjem trendu. Povjerenstvo za izradu nastavnog plana i programa, zajedno sa zainteresiranim unutarnjim i vanjskim korisnicima, odlučuje koji su rezultati anketa i podatci relevantni za određenu izmjenu i dopunu nastavnog plana i programa.

2.4. Održivost i cikličnost procesa u odnosu na ostale tekuće procese tijekom akademske godine

Provedena reforma procesa donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa koja se ogleda prvenstveno u donošenju novog *Pravilnika o postupku donošenja novih i revizije*

¹² *Priručnik za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru* (2020), str. 11-13.

postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru, ali i ovog Vodiča, kao jednu od pretpostavki ima i održivost i cikličnost procesa, na način da se aktivnosti navedenog procesa na optimalan način uklapaju u akademski kalendar tekućih aktivnosti, odnosno da aktivnosti navedenog procesa ne ugrožavaju kvalitetnu provedbu drugih aktivnosti (nastava, istraživački rad, projekti i sl.). Jedan od načina kako se to može postići unaprijed je napravljen plan rada, s definiranim zadacima, rokovima i osobama odgovornima za provedbu. Okvirni plan rada tijekom postupka donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa, ali i plan izrade dokumenata tijekom razdoblja između redovitih revizija prikazani su u tablicama.

Tablica 1. Okvirni plan procesa donošenja novog studijskog programa

OKVIRNI PLAN PROCESA DONOŠENJA NOVOG STUDIJSKOG PROGRAMA	
Aktivnost	Vrijeme provedbe
Znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće donosi odluku o donošenju novog studijskog programa, prijedlogu imenovanja Povjerenstva za izradu nastavnog plana i programa i prijedlogu imenovanja recenzenta.	početak akademske godine
Senat imenuje Povjerenstvo za izradu nastavnog plana i programa i recenzente.	početak akademske godine
Povjerenstvo za izradu nastavnog plana i programa koordinira izradom nastavnog plana i programa u koju su uključeni nastavnici te predstavnici studenata i vanjskih korisnika.	tijekom zimskog semestra
Povjerenstvo za izradu nastavnog plana i programa nakon izrade prijedloga nastavnog plana i programa organizira javnu raspravu.	kraj zimskog semestra
Nastavni plan i program dostavlja se recenzentima.	početak ljetnog semestra
Nakon pozitivnih recenzija, znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće usvaja prijedlog nastavnog plana i programa te isti dostavlja Senatu i sveučilišnom Povjerenstvu za unapređenje studijskih programa.	tijekom ljetnog semestra
Senat usvaja nastavni plan i program novog studijskog programa, uzimajući u obzir stručno mišljenje Povjerenstva za unapređenje studijskih programa.	prije raspisivanja natječaja za upis
Znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće usvaja izvedbeni nastavni plan i izvedbene nastavne programe za sljedeću akademsku godinu.	rujan

Tablica 2. Okvirni plan procesa redovite revizije studijskog programa

OKVIRNI PLAN PROCESA REDOVITE REVIZIJE STUDIJSKOG PROGRAMA	
Aktivnost	Vrijeme provedbe
Sveučilišno Povjerenstvo za unapređenje studijskih programa izvještava Senat o studijskim programima na Sveučilištu koji u narednoj akademskoj godini trebaju proći proces redovite revizije, na temelju čega Senat donosi odluku o pokretanju postupka redovite revizije studijskog programa	početak akademske godine
Znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće imenuje Povjerenstvo za izradu revidiranoga nastavnog plana i programa*	tijekom zimskog semestra
Povjerenstvo za izradu revidiranoga nastavnog plana i programa koordinira izradom nastavnog plana i programa u koju su uključeni svi nastavnici te predstavnici studenata i vanjskih korisnika	tijekom zimskog semestra
Povjerenstvo za izradu revidiranoga nastavnog plana i programa nakon izrade prijedloga nastavnog plana i programa organizira javnu raspravu	kraj zimskog semestra
Na prijedlog Povjerenstva izradu revidiranoga nastavnog plana i programa znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće usvaja prijedlog revidiranoga nastavnog plana i programa te isti dostavlja Senatu i sveučilišnom Povjerenstvu za unapređenje studijskih programa	tijekom ljetnog semestra
Senat usvaja revidirani nastavni plan i program, uzimajući u obzir stručno mišljenje Povjerenstva za unapređenje studijskih programa	tijekom ljetnog semestra
Znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće usvaja izvedbeni nastavni plan i izvedbene nastavne programe za sljedeću akademsku godinu	rujan

* Ako se pri redovitoj reviziji uvodi novi smjer u postojeći studijski program, Senat imenuje Povjerenstvo izradu revidiranoga nastavnog plana i programa i recenzente. Postupak izvanredne revije provodi se na isti način kao postupak redovite revizije, osim što se ona pokreće kada znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice između dviju redovitih revizija, radi usklađivanja s potrebama tržišta rada, uputi Senatu i sveučilišnome Povjerenstvu za unapređenje studijskih programa zahtjev za postupak izvanredne revizije studijskoga programa.

Tablica 3. Okvirni plan izrade dokumenata svake akademske godine tijekom razdoblja između redovitih revizija

OKVIRNI PLAN IZRADE DOKUMENATA SVAKE AKADEMSKE GODINE TIJEKOM RAZDOBLJA IZMEĐU REDOVITIH REVIZIJA	
Aktivnost	Vrijeme provedbe
Odgovorna tijela / osobe na studijskom programu koordiniraju izradom izvedbenog nastavnog plana i izvedbenih nastavnih programa, u koju su uključeni svi nastavnici i predstavnici studenata	tijekom akademske godine
Znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće usvaja izvedbeni nastavni plan i izvedbene nastave programe	rujan
Izvedbeni nastavni plan i izvedbeni nastavni programi objavljuju se na mrežnoj stranici	rujan

3. NASTAVNI PLAN I PROGRAM

Nastavni plan i program temeljni je dokument kojim se određuje studijski program, odnosno kojim su definirani sadržaj i struktura studijskog programa te svi njegovi elementi. Usvaja ga Senat na prijedlog znanstveno-nastavnog / umjetničko-nastavnog vijeća pri donošenju novog studijskog programa i pri reviziji postojećih studijskih programa.

Karakteristike nastavnog plana i programa:

- određuje vrstu i razinu stečene kvalifikacije
- prema njemu se izvodi nastava
- redovito se revidira svako četiri godine
- prema njemu se vrši priznavanje diplome u inozemstvu
- sadrži samo one informacije koje se ne mijenjaju u razdoblju između dvije redovite revizije i koje su relevantne za vrstu i razinu stečene kvalifikacije
- student ima pravo završiti studij po onom nastavnom planu i programu po kojem je upisao studijski program.

Sadržaj nastavnog plana i programa:

1. Uvod
2. Opće informacije o studijskom programu (na hrvatskom i engleskom jeziku):

Naziv studijskoga programa / smjera:

Ciklus:

Vrsta:

Znanstveno područje:

Znanstveno polje:

Akademski naziv:

Razina kvalifikacije po EQF:

Trajanje studijskoga programa:

ECTS:

Jezik:

Način studiranja:

Nositelj studijskoga programa:

Ciljevi studijskoga programa / smjera:

Kompetencije studijskoga programa / smjera:

Ishodi učenja studijskoga programa / smjera:

Mogućnosti nakon završetka studija:

Akreditacija:

3. Osnove karakteristike studijskog programa (na hrvatskom i engleskom jeziku)

3.1. Povezanost sa *Strategijom razvoja Sveučilišta*

3.2. Usklađenost s dostignućima određenog znanstvenog/umjetničkog područja i tržišta rada te povezanost sa standardima zanimanja/kvalifikacija

- 3.3. Usporedivost sa studijskim programima u zemlji i inozemstvu
- 3.4. Otvorenost prema mobilnosti studenata
- 3.5. Uvjeti za upis na studijski program i prelazak s drugih studijskih programa
- 3.6. Uvjeti upisa u sljedeći semestar i godinu studija te način završetka studija
- 3.7. Organizacija studijskoga programa
- 3.8. Struktura studijskoga programa
- 3.9. Optimalan broj upisanih studenata s obzirom na prostor, opremu i broj nastavnika
- 3.10. Resursi potrebni za izvođenje studijskoga programa
- 3.11. Sustav za osiguranje kvalitete studijskoga programa
- 3.12. Matrica ishoda učenja
4. Nastavni plan (na hrvatskom i engleskom jeziku)
5. Nastavni programi.

Svaki od elemenata sadržaja nastavnog plana i programa bit će u posebnom poglavlju detaljno pojašnjen s uputama za izradu.

3.1. Uvod

Uvod nastavnog plana i programa jedini je njegov element koji se sadržajno razlikuje kod nastavnog plana i programa novog studijskog programa, kod revidiranog nastavnog plana i programa te kod revidiranog nastavnog plana i programa u koji se uvodi novi smjer. Zajednički element uvoda svih nastavnih planova i programa je informacija o održanoj javnoj raspravi, za koju je potrebno navesti sljedeće:

- kad i gdje se održala javna rasprava
- na koji su način zainteresirane stranke i javnost bili obaviješteni o javnoj raspravi
- jesu li materijali javne rasprave bili unaprijed dostupni javnosti
- kojim se pitanjima raspravljalo i koji su zaključci doneseni
- na koji su način i u kojoj mjeri uvažene sugestije sudionika javne rasprave.

3.1.1. Zajednički elementi uvoda nastavnog plana i programa novog studijskog programa i revidiranog nastavnog plana i programa u kojeg se uvodi novi smjer

Uvod nastavnog plana i programa novog studijskog programa i revidiranog nastavnog plana i programa u koji se uvodi novi smjer sadrži:

Elaborat o razlozima donošenja novog studijskog programa / smjera

Razlozi za donošenje novog studijskog programa / smjera mogu se opisati odgovarajući na sljedeća pitanja:

- postoji li potreba u zajednici za kvalifikacijom koja se stječe novim studijskim programom / smjerom
- postoji li strateški dokument na razini županije/države u kojem je definirana potreba za kvalifikacijom koja se stječe novim studijskim programom / smjerom
- kakvi su podaci u zavodima za zapošljavanje o kvalifikaciji koja se stječe novim studijskim programom / smjerom i njezinim ekvivalentima
- predviđa li strategija razvoja institucije pokretanje novih studijskih programa / smjerova iz određenog znanstvenog/umjetničkog područja i polja
- što će pokretanje novog studijskog programa / smjera značiti za izvođenje postojećih studijskih programa i ostalih djelatnosti Sveučilišta
- jesu li provedene analize i ankete čiji bi rezultati bili relevantni za odluku o pokretanju novog studijskog programa / smjera i sl.

Opis uvjeta za izvođenje novog studijskog programa / smjera

Pri opisivanju uvjeta za izvođenje novog studijskog programa / smjera treba se osvrnuti na sljedeće:

- fizički resursi koje zahtijeva izvođenje novog studijskog programa / smjera te navesti koji od tih resursa već postoje na Sveučilištu, te koji su planirani izvori financiranja nabavke potrebnih resursa kojih nema na Sveučilištu
- ljudski resursi, s obzirom na znanstveno područje i polje njihova izbora u znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno zvanje, uz osvrt na postojanje takva kadra na Sveučilištu
- analiza financijske održivosti izvođenja studijskog programa / smjera.

3.1.2. Zajednički elementi uvoda svih revidiranih nastavnih planova i programa

Uvod svih revidiranih nastavnih planova i programa sadrži:

Relevantne statističke podatke i provedene ankete

Redovito se prate statistički podatci vezani za elemente koji definiraju kvalitetu studijskih programa (struktura studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja, kvaliteta rada nastavnika, prolaznost na ispitnim rokovima, struktura diplomiranih studenata, uspješnost studiranja, mobilnost, mišljenja unutarnjih i vanjskih korisnika), ali i kvalitetu stručnih službi i fizičkih resursa koji su podrška izvođenju studijskih programa.

Priručnikom za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru za svaki podatak i provedenu anketu definirane su procedure i obrasci, a podatci i izvješća o provedenim anketama razmatraju se i usvajaju na znanstveno-nastavnim / umjetničko-nastavnim vijećima redovito tijekom akademske godine. Na temelju tih usvojenih podataka izrađuju se godišnja izvješća za svaki studijski program, ustrojbenu jedinicu i Sveučilište u cjelini. Budući da se redovita revizija provodi svako četvrte godine izvođenja studijskog programa, za analizu studijskog programa i njegove izvedbe te pri odlukama o vrsti izmjena studijskog

programa u pravilu se koriste statistički podatci iz godišnjih izvješća u trendu od tri akademske godine.

Iskustva eksterne evaluacije

Prilikom revizije studijskog programa te donošenja odluka o izmjenama i dopunama njegova nastavnog plana i programa uzimaju se u obzir iskustva iz procesa vanjske evaluacije (akreditacije) pri čemu se navodi:

- vrijeme posjeta Povjerenstva i datumi rješenja o akreditaciji i rješenja o upisu u državni registar akreditiranih visokoškolskih ustanova / studijskih programa
- preporuke Povjerenstva stručnjaka koje su povezane s predloženim izmjenama i dopunama njegova nastavnog plana i programa.

Opis izmjena i njihovi razlozi

Ako se osim uvođenja novog smjera unose još neke izmjene za svaku izmjenu, treba navesti sljedeće informacije:

- koja se izmjena uvodi (stanje prije i poslije izmjene)
- koji su razlozi i argumenti za uvođenje izmjena (referiranje na statističke podatke, provedene ankete, preporuke Povjerenstva stručnjaka pri akreditaciji, izmjena zakonodavnog okvira ili internih pravnih akata, usklađivanje s potrebama tržišta rada, i sl.)
- postoje li resursi za uvođenje izmjene i sl.

3.2. Opće informacije o studijskom programu

Kao opće informacije o studijskom programu navodi se sljedeće:

Naziv studijskog programa

Naziv studijskog programa dodjeljuje prema jedinstvenoj metodologiji:

- naziv studijskog programa treba biti što kraći i jednostavniji za uporabu
- naziv studijskog programa uvijek se dosljedno koristi u svim dokumentima i mrežnim stranicama
- naziv studijskog programa uvijek se piše velikim početnim slovom
- pored službenog naziva na hrvatskom jeziku svaki studijski program ima i službeni naziv na engleskom jeziku
- u nazivu studijskog programa ne navodi se ciklus (npr. preddiplomski, diplomski, poslijediplomski)
- u nazivu studijskog programa izostavlja se riječ „studij“ (npr. „Pravo“, a ne „Studij prava“) osim u izrazima „stručni studij“, „dvopredmetni studij“, „zajednički studij“ te „jednogodišnji/dvogodišnji studij“ i „četverogodišnji/trogodišnji studij“ ili drugi izraz koji ima razlikovnu funkciju
- kao dio naziva studijskog programa navode se sljedeći izrazi:

- a) izraz „stručni studij“ samo u slučaju ako je riječ o stručnom studiju, dok se u slučaju ne spominjanja vrste studijskog programa u njegovu nazivu podrazumijeva da je riječ o sveučilišnom studiju
- b) izraz „dvpredmetni studij“ samo u slučaju dvopredmetnih studijskih programa, dok se u slučaju ne spominjanja te karakteristike u njegovu nazivu podrazumijeva da je riječ o jednopredmetnom studijskom programu
- c) izraz „na engleskom jeziku“ samo u slučaju studijskih programa koji se izvode na engleskom jeziku, dok se u slučaju ne spominjanja tog izraza podrazumijeva da je službeni jezik hrvatski jezik, odnosno jezik studija u slučaju studija stranih jezika
- d) izraz „zajednički studij“ samo u slučaju studijskih programa koji se izvode na kao zajednički studiji
- e) izraz „dualni model“ samo u slučaju studijskih programa koji se izvode po dualnom modelu
- f) izraz „na daljinu“ samo u slučaju studijskih programa koji se izvode na daljinu
- g) ostali izrazi koje je bitno navesti zbog razlikovne funkcije i praktične uporabe, a ne odnose se na gore navedene izraze (npr. „jednogodišnji“, „dvogodišnji“)
- h) svi gore navedeni izrazi navode se na kraju naziva studijskog programa,
- i) izrazi navedeni pod alinejama a), b), d), e) i g) navode se s crtom (-) i s bjelinama ispred i iza crte (npr. „Poslovna ekonomija – stručni studij“, „Medicina na engleskom jeziku“).

Naziv smjerova (ako ih ima)

Naziv smjera dodjeljuje se sljedećom metodologijom:

- naziv smjera treba biti što kraći i jednostavniji za uporabu
- naziv smjera uvijek se dosljedno koristi u svim dokumentima i mrežnim stranicama
- naziv smjera piše se velikim početnim slovom, osim u slučaju kada se uz riječ „smjer“ koristi opisni pridjev, npr. „nastavnički“, „istraživački“, „opći“ (npr. „Poslovna ekonomija, smjer Marketing“, „Engleski jezik i književnost, nastavnički smjer“)
- pored službenog naziva na hrvatskom jeziku, svaki smjer ima i službeni naziv na engleskom jeziku
- naziv smjera piše se iza naziva studijskog programa i odvaja se zarezom, pri čemu se obvezno navodi i riječ „smjer“ (npr. Prehrambena tehnologija, smjer Prehrambeno inženjerstvo).

Ciklus

Pri navođenju ciklusa navodi se i redni broj ciklusa i naziv na određenu razinu, na način:

- 1. ciklus (preddiplomski studij)
- 2. ciklus (diplomski studij)
- integrirani studij
- 3. ciklus (poslijediplomski studij).

Vrsta

Pri navođenju vrste studijskog programa navodi se jedna od dvije vrste koje predviđa nadležni zakonodavni okvir:

- sveučilišni studij (koji može biti 1., 2. i 3. ciklus i integrirani studij)
- stručni studij (koji može biti samo 1. ciklus).

Znanstveno područje

Pri navođenju znanstvenog područja navodi se jedno od osam područja:

- „interdisciplinarno područje“, „područje biomedicine i zdravstva“, „područje biotehničkih znanosti“, „područje društvenih znanosti“, „područje humanističkih znanosti“, „područje prirodnih znanosti“ „područje tehničkih znanosti“, „umjetničko područje“.

Znanstveno polje

Pri navođenju znanstvenog polja navodi se jedno ili više znanstvenih polja odgovarajućeg znanstvenog područja.

Znanstvena grana smjerova (ako ih ima i ako je primjenjivo)

Za svaki smjer studijskog programa navodi se jedna ili više znanstvenih grana kojima smjer pripada (ako je primjenjivo).

Akademski naziv (posebno za svaki smjer, ako ih ima i ako je primjenjivo)

Za svaki studijski program određuje se akademski naziv na hrvatskom i engleskom jeziku koji se kao takav navodi na diplomi i u dodatku diplomi. U pravilu se akademski naziv tvori na sljedeći način (uz iznimku nekih studijskih programa iz područja biomedicine i zdravstva):

- nakon završenog 1. ciklusa sastoji se od riječi „prvostupnik/prvostupnica“ (engl. „bacheleor“) i naziva struke u genitivu
- nakon završenog 2. ciklusa sastoji se od riječi „magistar/magistra“ (engl. „master“) i naziva struke u genitivu
- nakon završenog integriranog studija sastoji se od riječi „magistar“ (engl. „master“) i naziva struke u genitivu
- nakon završenog 3. ciklusa sastoji se na riječi „doktor znanosti“ s naznakom iz kojeg područja znanosti.

Kod studijskih programa koji imaju smjerove:

- dio akademskog naziva može sadržavati samo naziv studijskog programa, bez smjera
- dio akademskog naziva može sadržavati samo naziv smjer, bez studijskog programa
- dio akademskog naziva može sadržavati i naziv studijskog programa i naziv smjera.

Razina kvalifikacije prema EQF

Prema Odluci Vijeća ministara BiH o usvajanju Osnova kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 31/11, 39/12), koja je u skladu s Europskim kvalifikacijskim okvirom (EQF) definirano je da je:

- 1. ciklus visokog obrazovanja jednak razini 6 kvalifikacijskog okvira, odnosno VI stupnju i višoj stručnoj spremni prema ranijem sustavu kvalifikacija u BiH zasnovanom na stupnju stručne spreme
- 2. ciklus visokog obrazovanja i integrirani studij jednak razini 7 kvalifikacijskog okvira, odnosno VII stupnju i visokoj stručnoj spremni prema ranijem sustavu kvalifikacija u BiH zasnovanom na stupnju stručne spreme
- 3. ciklus visokog obrazovanja jednak razini 8 kvalifikacijskog okvira, odnosno stupnju doktora znanosti.

Trajanje studijskog programa

Trajanje studijskog programa navodi se u godinama te je ekvivalentno broju stečenih ECTS bodova, na način:

- 1 godina / 60 ECTS, 2 godine / 120 ECTS, 3 godine / 180 ECTS, 4 godine / 240 ECTS, 5 godina / 300 ECTS, 6 godina / 360 ECTS.

ECTS

Prema nadležnom *Zakonu o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije* (čl. 103) jedan semestar studija vrednuje se s 30 ECTS bodova. Dakle, jedan semestar mora iznositi točno 30 ECTS bodova, a kako se akademska godina sastoji od dva semestra, tako jedna akademska godina nosi 60 ECTS bodova.

U ovu kategoriju navodi se ECTS bodovi kao ekvivalent trajanja studijskog programa: 1 godina / 60 ECTS, 2 godine / 120 ECTS, 3 godine / 180 ECTS, 4 godine / 240 ECTS, 5 godina / 300 ECTS, 6 godina / 360 ECTS.

Jezik

Za jezik studijskog programa navodi se samo onaj jezik koji je službeni, dok se u izvedbenim nastavnim programima svakog predmeta može definirati mogućnost izvođenja predmeta i na nekom drugom jeziku.

Način studiranja

Prema nadležnom *Zakonu o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije* upis se može izvršiti u statusu redovitog i izvanrednog studenta te studenta koji studira učenjem na daljinu (čl. 85), a visoko obrazovanje može se stjecati redovito, izvanredno, učenjem na daljinu ili kombiniranjem ova tri načina studiranja (čl. 98). U nastavnom planu i programu treba biti određeno u kojem se statusu studijski program može studirati. U slučaju da je predviđena mogućnost upisa studenata u statusu izvanrednog studenta,

u nastavnim programima predmeta trebaju biti pojašnjene obveze izvanrednih studenata i alokacija ECTS bodova prema njihovu opterećenju.

Nositelj studijskog programa

Nositelj studijskog programa je ona institucija koja usvaja studijski program, što znači da je za sve studijske programe nositelj studijskog programa Sveučilište u Mostaru.

Izvođač studijskog programa

Izvođač studijskog programa je ona institucija koja izvodi studijski program, što znači da se za sve studijske programe u kontekstu integriranog sveučilišta kao izvođač navodi Sveučilište u Mostaru i ustrojbeni jedinica na kojoj se izvodi studijski program.

Ciljevi studijskog programa (posebno za svaki smjer, ako ih ima)

Ciljevi studijskog programa ili smjera odnose se na razloge pokretanje i izvođenja studijskog programa ili smjera, odnosno proizlaze iz njegove svrhe. Zbog toga se ciljevi studijskog programa pišu iz perspektive izvođača studijskog programa te predstavljaju široko i općenito određena očekivanja o tome što će studenti znati i moći učiniti te kakve će stavove razviti nakon završenog studijskog programa. Da bi ta perspektiva u svojoj formulaciji jasno uzimala studenta kao subjekta nastavnog procesa, preporuka je da ciljevi započinju izrazom „postići kod studenata razumijevanje / primjenu...” ili „osposobiti studente za...”, nakon čega se navode znanja, vještine i stavovi vezani za određeni studijski program, npr. „...za primjenu teorijskih znanja iz određenog područja”, „...za izradu određenih dokumenata prema određenim standardima”, „...za izvođenje određene aktivnosti pod određenim uvjetima”, „...za obavljanje određene djelatnosti” i sl. Osim toga, za ciljeve studijskog programa bitno je naglasiti i sljedeće:

- nisu jednaki ishodima učenja, ali se na temelju njih se određuju ishodi učenja
- nisu jednaki sadržajima studijskog programa, ali su s njima povezani
- preporučeni broj ciljeva na razini studijskog programa je od 4 do 6 ciljeva
- kod studijskih programa koji imaju više smjerova ne definira se popis ciljeva na razini studijskog programa u cjelini, nego za svaki smjer zasebno, pri čemu neki ciljevi mogu biti isti na više smjerova.

Kompetencije (posebno za svaki smjer, ako ih ima)

Kompetencije predstavljaju dinamičku kombinaciju kognitivnih i metakognitivnih vještina, znanja i razumijevanja, međuljudskih i intelektualnih vještina te etičkih vrijednosti. One mogu biti specifične (područne, vezane za područje i predmet studija) i opće (generičke, zajedničke svim studijskim programima na istoj razini kvalifikacije). Pri definiranju kompetencija na razini studijskog programa treba se prvenstveno referirati na dokumente koji opisuju standard zanimanja ili standard kvalifikacije koji se odnosi na kvalifikaciju stečenu završetkom studijskog programa, odnosno nekog od njegovih smjerova. Pored toga, treba uzeti u obzir:

- „Odluku o usvajanju Osnova kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini“ („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 31/11, 39/12, Vijeće ministara BiH), koja je u skladu s Europskim kvalifikacijskim okvirom (EQF) te koja za sve razine visokog obrazovanja definira generičke kompetencije podijeljene na: znanje (činjenično i teorijsko), vještine (spoznajne, psihomotoričke i socijalne) i kompetencije (samostalnost i odgovornost; dijele se na profesionalne i osobne)
- „Preporuke o Europskom kvalifikacijskom okviru“ (2017.), u kojima su revidirani deskriptori za svaku razinu kvalifikacije, pri čemu je kategorija „competence“ zamijenjena kategorijom „responsibility and autonomy“
- „Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – europski referentni okvir“ (Vijeće EU, 2018.), u kojem je definirano osam ključnih kompetencija Europskog referentnog okvira: 1. kompetencija pismenosti, 2. kompetencija višejezičnosti, 3. matematička kompetencija te kompetencija u prirodoslovlju, tehnologiji i inženjerstvu, 4. digitalna kompetencija, 5. osobna i socijalna kompetencija te kompetencija učenja kako učiti, 6. kompetencija građanstva, 7. poduzetnička kompetencija, 8. kompetencija kulturne svijesti i izražavanja
- „Definiranje i odabir ključnih kompetencija“ (OECD, 2005.) u kojem su se zemlje članice OECD-a usuglasile za tri ključne kompetencije: 1. interaktivno korištenje alata, 2. interakcija u heterogenim skupinama, 3. autonomno djelovanje.

Ishodi učenja (posebno za svaki smjer, ako ih ima)

Ishodi učenja najvažniji su element nastavnog plana i programa, jer se njima definira ono što ustvari stečena kvalifikacija sadrži, odnosno za što stečena kvalifikacija osposobljava studenta. U određenim djelatnostima na tržištu rada ishodi učenja su važniji od samog naziva kvalifikacije ili njezine razine, jer je njima definirano koja znanja, vještine i stavove studenti stječu završetkom određenog studijskog programa ili njegovog smjera. Zbog toga se svi ishodi učenja definirani na razini studijskog programa, odnosno smjera, trebaju realizirati na obveznim predmetima, kako bi svi studenti s istom kvalifikacijom imali iste ishode učenja, bez obzira na njihov izbor izbornih predmeta. Osim toga, za ishode učenja na razini studijskog programa ili smjera bitno je naglasiti i sljedeće:

- proizlaze iz ciljeva i kompetencija studijskog programa ili smjera
- prema ishodima učenja na razini studijskog programa ili smjera definiraju se ishodi učenja na razini obveznih predmeta, a prema ishodima obveznih predmeta definiraju se ishodi izbornih predmeta
- prema ishodima učenja definiraju se sadržaji te metode poučavanja i vrednovanja
- formuliraju se isključivo mjerljivim glagolima u 3. licu jednine prezenta (objašnjava, analizira, uspoređuje, računa, izrađuje,...), pri čemu je subjekt uvijek student
- preporučeni broj ishoda učenja na razini studijskog programa ili smjera je od 8 do 18 ishoda učenja, iako taj broj ovisi o specifičnostima i trajanju studijskog programa
- kod studijskih programa koji imaju više smjerova ne definira se popis ishoda učenja na razini studijskog programa u cjelini, nego za svaki smjer zasebno, pri čemu neki ishodi učenja mogu biti isti na više smjerova

- povezanost ishoda učenja na razini studijskog programa ili smjera s ishodima učenja na razini obveznih predmeta prikazuje se matricom ishoda učenja, pri čemu se kod studijskih programa koji imaju više smjerova u pravilu radi matrica za svaki smjer zasebno, pri čemu je u slučaju više istih ishoda učenja na više smjerova moguće napraviti jedinstvenu matricu koja daje informaciju o tome koji ishod se realizira kao zajednički, a koji samo na određenom smjeru.

Mogućnosti nakon završetka studija (posebno za svaki smjer, ako ih ima)

Pri definiranju mogućnosti nakon završetka studija potrebno je navesti sljedeće:

- djelatnosti ili poslove koje je nositelj stečene kvalifikacije sposoban obavljati
- mogućnost nastavka školovanja, odnosno pristup upisu na srodne studijske programe 2. ili 3. ciklusa (ovisno o razini stečene kvalifikacije)
- mogućnost bavljenja reguliranom profesijom ili pristup daljnjoj fazi profesionalne ovjere nadležnog tijela, npr. pristup polaganju stručnog ili pravosudnog ispita, pristup specijalizaciji, licenciranju i sl.

Akreditacija

Pri opisu statusa visokoškolske ustanove i studijskog programa po pitanju akreditacije potrebno je navesti sljedeće podatke:

- akreditaciji Sveučilišta, odnosno datum i broj rješenja o akreditaciji institucije, koje donosi nadležno Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa Hercegovačko-neretvanske županije prema preporuci Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete Bosne i Hercegovine, čiji je rezultat upis Sveučilišta u Državni registar akreditiranih visokoškolskih ustanova
- akreditaciji studijskog programa, odnosno datum i broj rješenja o akreditaciji studijskog programa, koje se donosi po istoj proceduri kao i rješenje o akreditaciji institucije (visokoškolske ustanove)
- vanjskom vrednovanju od drugih agencija, ako je isto provedeno.

Ažurirane informacije o navedenom nalaze se na sveučilišnoj mrežnoj stranici (<https://www.sum.ba/sum/kvaliteta/osiguranje-kvalitete>).

3.3. Osnove karakteristike studijskog programa

Pod osnovne karakteristike studijskog programa navodi se sljedeće:

3.1. Povezanost sa strategijom razvoja Sveučilišta

Povezanost sa strategijom razvoja Sveučilišta može se opisati odgovarajući na sljedeća pitanja:

- koji je naziv strateškog dokumenta institucije i na koje se razdoblje odnosi
- kako je strateški dokument strukturiran
- u kojem su dijelu strateškog dokumenta definirani strateški ciljevi vezani za razvoj studijskih programa te kako su oni povezani s ciljevima studijskog programa / smjera.

3.2. Usklađenost s dostignućima određenog znanstvenog/umjetničkog područja i tržišta rada te povezanost sa standardima zanimanja/kvalifikacija

Usklađenost s dostignućima određenog znanstvenog/umjetničkog područja i tržišta rada te povezanost sa standardima zanimanja/kvalifikacija može se opisati odgovarajući na sljedeća pitanja:

- koja su specifična dostignuća znanstvenog/umjetničkog područja kojemu studijski program ili smjer pripada i kako su u njega implementirana
- kako je kvalifikacija stečena završetkom studijskog programa ili smjera povezana s tržištem rada (za koje poslove i zanimanja osposobljava, koje specifične kompetencije razvija, i sl.)
- postoji li standard zanimanja ili standard kvalifikacije povezan s kvalifikacijom stečenom završetkom studijskog programa ili smjera
- ako postoji standard zanimanja ili standard kvalifikacije povezan s kvalifikacijom stečenom završetkom studijskog programa ili smjera, koje tijelo ga je donijelo i kako je povezan s kompetencijama i ishodima učenja studijskog programa ili smjera
- ako ne postoji standard zanimanja ili standard kvalifikacije povezan s kvalifikacijom stečenom završetkom studijskog programa ili smjera, postoji li neki dokument (i koji), donesen od različitih organizacija, institucija, udruga ili stručnih komora na nacionalnoj ili međunarodnoj razini, koji definira poslove, kompetencije ili ishode učenja određenog zanimanja ili kvalifikacije, te kako je navedeni dokument povezan s kompetencijama i ishodima učenja studijskog programa ili smjera
- koji su načini implementacije standarda zanimanja, standarda kvalifikacije ili drugog dokumenta koji definirala poslove, kompetencije ili ishode učenja određenog zanimanja ili kvalifikacije (metode poučavanja i vrednovanje, fizički resursi i specifična oprema, organiziranje stručne prakse, način izrade završnog ili diplomskog rada i sl.).

3.3. Usporedivost sa studijskim programima u zemlji i inozemstvu

Za usporedivost s drugim studijskim programima potrebno je navesti sljedeće:

- popis srodnih (referentnih) studijskih programa u zemlji i inozemstvu
- način suradnje sa srodnim (referentnim) studijskim programima u zemlji i inozemstvu
- sličnosti i razlike u odnosu na srodne (referentne) studijske programe u zemlji i inozemstvu
- inovativnost i specifičnost studijskog programa u odnosu na srodne (referentne) studijske programe u zemlji i inozemstvu (njegova struktura, povezanost sa zajednicom, razvijanje specifičnih smjerova, razvijanje određenih kompetencija, sustav izbornosti i sl.).

3.4. Otvorenost prema mobilnosti studenata

Pri opisivanju otvorenosti prema mobilnosti studenata potrebno je navesti:

- akte koji određuju međunarodnu mobilnost studenata (pravilnici, odluke)
- tijela i/ili osobe zadužene za mobilnost studenata te njihove kontakte
- način priznavanja ispita, ocjena i ECTS bodova pri mobilnosti
- iskustva s mobilnosti na određenom studijskom programu (izazovi pri mobilnosti, broj studenata na mobilnosti u proteklom razdoblju, načini poticanja studenata na mobilnost i sl.)
- specifičnosti organizacije studijskog programa ili smjera u odnosu na mobilnost studenata (turnusna nastava, način organiziranja stručne prakse, regulirana profesija i sl.).

3.5. Uvjeti za upis na studijski program i prelazak s drugih studijskih programa

Pri pojašnjavanju uvjeta za upis na studijski program potrebno je navesti:

- akte na razini Sveučilišta i ustrojbene jedinice kojima se reguliraju opći uvjet za upis (pravilnici, odluke, procedure)
- specifične uvjete za upis određenog studijskog programa (način održavanja prijemnog ispita, mogućnost i razlozi upisa uz razlikovne predmete i njegova procedura, i sl.)
- specifične uvjete za prelazak s drugih studijskih programa na određeni studijski programa (definiranje srodnih studijskih programa, mogućnost i razlozi prijelaza uz razlikovne predmete i njegova procedura, način prijelaza sa stručnih na sveučilišne studije i sl.).

3.6. Uvjeti upisa u sljedeći semestar i godinu studija te način završetka studija

Pri pojašnjavanju uvjeta upisa u sljedeći semestar i višu godinu studija potrebno je navesti:

- akte na razini Sveučilišta i ustrojbene jedinice kojima se reguliraju opći uvjeti ovjere semestra i upisa više godine studija (pravilnici, odluke, procedure)
- specifične uvjete ovjere semestra i upisa više godine studija na određenom studijskom programu (uvjeti za ovjeru semestra, broj ECTS bodova i druge uvjete za upis više godine, postojanje vezanih predmeta i njihov popis, i sl.)
- način završetka studija (završni ispit / završni rad / diplomski rad) te pozivanje na interni akt koji regulira postupak završetka studijskog programa obranom završnog ili diplomskog rada.

3.7. Organizacija studijskog programa

Pri opisu organizacije studijskog programa potrebno je navesti:

- na koji je način organizirana nastava kroz semestar (tjedna nastava, turnusna nastava,...)
- ako studijski program predviđa izvanredne studente, opisati način na koji je regulirano studiranje izvanrednih studenata (prava, obveze, način alokacije ECTS bodova prema opterećenju)

- kriterij za mogućnost izvođenja *online* nastave, način izvođenja online nastave te udio online nastave u odnosu na ukupno satnicu na razini studijskog programa
- način organiziranja stručne prakse
- informacija o studentskim aktivnostima i udruženjima.

3.8. Struktura studijskog programa

Pri opisu strukture studijskog programa potrebno je navesti:

- informaciju o smjerovima, ako ih ima (godina studija na kojoj se bira smjer, zajednički predmeti na smjerovima i sl.)
- informacija o dvopredmetnoj strukturi studijskog programa samo u slučaju dvopredmetnih studijskih programa (mogućnosti kombiniranja s drugim dvopredmetnim studijima, način usklađivanja ECTS bodova, zajednički predmeti na dvopredmetnim studijima i sl.)
- razine izbornosti (izbornost na razini studijskog programa, skupine srodnih studijskih programa, ustrojbene jedinice ili Sveučilišta)
- svrha, ciljevi i sadržaji izbornih predmeta (detaljnija razrada ishoda učenja na obveznim predmetima, praćenje aktualnih tema i suvremenih trendova, stjecanje ili unapređenje određenih kompetencija i sl.)
- udio ECTS bodova izbornih predmeta u odnosu na ukupan broj ECTS bodova koje se stječu na studijskom programu te omjer pojedinih vrsta nastave, prakse i samostalnog rada
- samostalni rad računa se na način:
„ukupan broj sati opterećenja na predmetu – sati nastave – sati prakse = broj sati samostalnog rada“,
npr. za predmet koji ima 5 ECTS bodova i 60 sati nastave:
„150 sati opterećenja na predmetu – 60 sati nastave – 0 sati prakse = 90 sati samostalnog rada“,

pri čemu se ukupan broj sati opterećenja na predmetu dobije formulom:

„broj ECTS bodova na predmetu x 30 sati = ukupan broj sati opterećenja na predmetu“,

npr. za predmet koji ima 5 ECTS bodova:

„5 ECTS x 30 sati = 150 sati opterećenja na predmetu“

- specifičnosti pojedinih vrsta nastave (npr. kliničke vježbe, laboratorijske vježbe i sl.).

Tablica 4. Struktura studijskog programa s udjelima pojedinih vrsta nastave, prakse i samostalnog rada

Godina studija:									
Zimski semestar									
Kod predmeta	Naziv predmeta	Sati nastave			I. Ukupno nastava	II. Sati prakse	III. Samostalni rad	Ukupno sati opterećenja (I.+II.+III.)	ECTS
		P	V	S					
Ukupno									
ECTS za obvezne predmete									
ECTS za izborne predmete									
ECTS UKUPNO									

3.9. Optimalan broj upisanih studenata s obzirom na prostor, opremu i broj nastavnika

Pri pojašnjavanju optimalnog broj studenata potrebno je navesti:

- proceduru za donošenje odluke Senata o raspisivanju natječaja za upis studenata, u kojoj su definirane kvote za svaki studijski program
- kategorije studenata koje su predviđene kvotom (redoviti uz potporu ministarstva, strani redoviti uz potporu ministarstva, redoviti uz plaćanja, strani redoviti uz plaćanje, izvanredni, strani izvanredni)
- promjena kvote određenog studijskog programa u proteklom razdoblju
- ako studijski program ima više smjerova, optimalan broj studenata po svakom smjeru te osvrt na broj, odnosno zainteresiranost, studenata po smjeru u proteklom razdoblju.

3.10. Resursi potrebni za izvođenje studijskog programa

Pri opisu resursa potrebnih za izvođenje studijskog programa potrebno je navesti:

- fizičke resurse za izvođenje studijskog programa ili smjera koji već postoje na Sveučilištu, kao i one koji se tek planiraju nabaviti
- strukturu ljudskih resursa i plan njezina unapređenja (postojeći i potrebni broj nastavnika, suradnja s drugim ustrojbenim jedinicama i visokoškolskim ustanovama, i sl.)
- analiza financijske održivosti izvođenja studijskog programa
- resurse za svaki smjer zasebno, ako smjerovi zahtijevaju različite resurse.

3.11. Sustav za osiguranje kvalitete studijskog programa

Pri pojašnjavanju sustava za osiguranje kvalitete studijskog programa potrebno je navesti:

- opće akte Sveučilišta koji definiraju sustav za osiguranje kvalitete (pravilnici, publikacije)

- tijela sustava za osiguranje kvalitete na razini Sveučilišta
- tijela sustava za osiguranje kvalitete na razini ustrojbene jedinice na kojoj se izvodi studijski program
- način na koji studijski program sudjeluje u aktivnostima osiguranja kvalitete na razini ustrojbene jedinice na kojoj se izvodi studijski program
- izvješća, ankete i podatci koji se redovito prate na razini studijskog programa
- periodičnost samoevaluacijskih izvještaja na razini Sveučilišta i studijskog programa u proteklim procesima akreditacije
- način na koji aktivnosti sustava za osiguranje kvalitete utječu na izmjene i unapređenje studijskog programa u postupku redovite revizije.

3.12. Matrica ishoda učenja

Matrica ishoda učenja izrađuje se kako bi se pokazala pokrivenost ishoda učenja na razini studijskog programa ili smjera ishodima učenja na razini obveznih predmeta.

Drugim riječima, ako su ishodi učenja na razini studijskog programa preuzeti iz standarda zanimanja, standarda kvalifikacije ili nekog drugog sličnog dokumenta, matrica ishoda učenja pokazuje način na koji je standard implementiran u studijski program ili smjer.

Kod studijskih programa koji imaju više smjerova ne radi se matrica ishoda učenja za studijski program u cjelini, nego za svaki smjer zasebno, pri čemu je u slučaju više istih ishoda učenja na više smjerova moguće napraviti jedinstvenu matricu koja daje informaciju o tome koji se ishod realizira kao zajednički, a koji samo na određenom smjeru.

Pri izradi matrice ishoda učenja potrebno je uzeti u obzir sljedeće:

- radi preglednost matrice i mogućnosti prikaza svih ishoda učenja u stupcima tabele, potrebno je kodirati ishode učenja na razini studijskog programa ili smjera, i to kodovima od „IU-sp1“ do „IU-sp18“ (IU = ishod učenja; sp = kod studijskog programa; 1,...,18 = redni broj ishoda)
- kod studijskih programa koji imaju više smjerova i kod kojih se radi matrica ishoda učenja za svaki smjer zasebno, na razini studijskog programa može biti ukupno više od preporučenog broja ishoda učenja
- osim kodiranja ishoda učenja na razini studijskog programa ili smjera, trebaju se kodirati i ishodi učenja na razini obveznih predmeta, i to na način da se kodu samog predmeta doda redni broj, tako da se može znati na kojem predmetu se ostvaruje koji ishod učenja
- jedan ishod učenja na razini studijskog programa ili smjera može se realizirati na više predmeta, pri čemu treba paziti da se ishod ne ponavlja u identičnom obliku, nego da se ostvaruje na različitoj razini, iz različite perspektive ili u različitom kontekstu
- svaki ishod učenja na razini studijskog programa ili smjera mora biti realiziran na najmanje jednom obveznom predmetu

- realizacija ishoda učenja na razini studijskog programa ili smjera kroz određeni ishod učenja na razini obveznog predmeta označava se u ćeliji znakom „x“.

Tablica 5. Matrica ishoda učenja na razini studijskog programa ili smjera

IU-studijski program	IU-sp 1	IU-sp 2	IU-sp 3	IU-sp 4	IU-sp 5	IU-sp 6	IU-sp 7	IU-sp 8	IU-sp 9	IU-sp 10	IU-sp 11	IU-sp 12	IU-sp 13	IU-sp 14	IU-sp 15	IU-sp 16	IU-sp 17	IU-sp 18
IU-predmet																		
IU-kod predmeta-1																		
IU-kod predmeta-2																		
IU-kod predmeta-3																		
IU-kod predmeta-4																		
IU-kod predmeta-5																		
IU-kod predmeta-6																		
IU-kod predmeta-n																		

3.4. Nastavni plan

Nadležni *Zakon o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije* (čl. 114.) definira da se nastavnim planom utvrđuju nastavni predmeti, ukupan broj sati predavanja, vježbi i drugih oblika nastavnog rada. Budući da *Uredba o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji* (čl. 20.) predviđa i izvedbeni nastavni plan prema kojem se studij izvodi, kojeg visokoškolska ustanova utvrđuje i objavljuje prije početka izvođenja nastave te koji obvezno sadrži popis akademskog osoblja koje izvodi nastavu, mjesto izvođenja nastave, početak i završetak izvođenja nastave, oblike nastave, ispitne rokove, popis literature i druge relevantne činjenice za nastavni proces, ukazala se potreba da se internim aktima regulira sljedeće:

- određivanje razlike između nastavnog plana i izvedbenog nastavnog plana te definiranje njihovih elemenata i obrazaca
- uvođenje novog pojma „izvedbenog nastavnog programa“, koji će sadržavati neke elemente koji bi se po *Uredbi o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji* trebali nalaziti u izvedbenom nastavnom planu, ali ih je zbog praktičnosti i preglednosti prikladnije prikazivati u drugom kontekstu (izvedbenom nastavnom programu), poštujući odredbu da se svi ti elementi utvrđuju i objavljuju prije početka akademske godine (početak i završetak izvođenja nastave, oblike nastave, ispitni rokovi, popis literature i druge relevantne činjenice za nastavni proces).

U skladu s tim *Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru* (čl. 2.) definirano je da je:

- nastavni plan – popis obveznih predmeta kojeg kao dio nastavnoga plana i programa

usvaja Senat, a koji uz popis obveznih predmeta sadrži satnicu i ECTS bodove obveznih predmeta te ECTS prostor za izborne predmete prema semestrima

- izvedbeni nastavni plan – nastavni plan kojeg usvaja znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, odnosno vijeće sveučilišnoga odjela, prije početka svake akademske godine, a koji uz popis obveznih predmeta sadrži i popis izbornih predmeta, satnicu i ECTS bodove svih predmeta te imena nastavnika koji će izvoditi nastavu u određenoj akademskoj godini.

Dakle, nastavni plan dio je nastavnog plana i programa kojeg usvaja Senat prilikom donošenja novog ili revizije postojećeg studijskog programa. Zbog činjenice da se nastavni plan i program u postupku redovite revizije usvaja svako četiri godine, potrebno je sljedeće:

- da se u nastavnom planu i programu, a time i u nastavnom planu kao njegovu sastavnom dijelu, nalaze samo elementi koji se neće mijenjati u razdoblju od četiri godine do sljedeće redovite revizije
- da se u razdoblju od četiri godine do sljedeće redovite revizije osigura stjecanje ishoda učenja koji su definirani na razini studijskog programa ili smjera, što je osigurano na način da se svi ishodi učenja definirani na razini studijskog programa ostvaruju na obveznim predmetima
- da se u razdoblju od četiri godine do sljedeće redovite revizije omogući fleksibilnost u onim elementima u kojim to dopuštaju nadležni zakonski akti, što je u slučaju nastavnog plana popis izbornih predmeta koji se može mijenjati svake akademske godine.

Uzimajući u obzir sve navedeno, prema *Pravilniku o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru*, nastavni plan za svaki semestar sadrži sljedeće:

Popis obveznih predmeta

Popis obveznih predmeta ne može se mijenjati prije sljedeće revizije, jer se na obveznim predmetima ostvaruju ishodi učenja koji su definirani na razini studijskog programa te koji se jednako odnose na sve studente s istom stečenom kvalifikacijom.

Satnica predmeta

Satnica predmeta odnosi se na broj sati pojedinih vrsta nastave (predavanje, vježbe, seminari), odnosno broj sati prakse, ako je ona predviđena predmetom.

Satnica obveznih predmeta ne može se mijenjati izvan postupka revizije studijskog programa.

Ako postoji neka specifičnost vezana za pojedinu vrstu nastave (npr. kliničke vježbe, laboratorijske vježbe, i sl.), potrebno je pojasniti u poglavlju „3.8. Struktura studijskog programa“.

Broj sati prakse odnosi se na sate koji se izvode izvan Sveučilišta, u nastavnim bazama, organizacijama ili lokacijama gdje se izvodi stručna praksa.

ECTS bodovi predmeta

Za svaki obvezni predmet definiraju se ECTS bodovi kao procjena radnog opterećenja koje je potrebno studentu da položi predmet te koje on stječe polaganjem predmeta. ECTS bodovi obveznih predmeta ne mogu se mijenjati izvan postupka revizije studijskog programa.

Kod predmeta

Kod predmeta potreban je radi efikasnijeg praćenja i obrade podataka, a za obvezne predmete potreban je i radi upravljanja ishodima učenja u kontekstu izrade matrice ishoda učenja.

Status predmeta

Iako je već rečeno da su u nastavnom planu navedeni samo obvezni predmeti, tako da je za svaki predmet u nastavnom planu isti status, kategorija statusa predmeta ipak je zadržana kako bi struktura obrasca za nastavni plan bila komplementarna strukturi izvedbenog nastavnog plana, koji sadrži i obvezne i izborne predmete.

ECTS za obvezne predmete

ECTS za obvezne predmete označava ukupan zbroj ECTS bodova svih obveznih predmeta u semestru.

ECTS za izborne predmete

Budući da nastavni plan sadrži samo popis obveznih predmeta, u njemu se navodi ukupan prostor ECTS bodova predviđen za izborne predmete, koji će se usvajati svake akademske godine, prema formuli: „30 ECTS – ECTS za obvezne predmete = ECTS za izborne predmete“.

Prostor za izborne predmete ne mora biti predviđen u svakom semestru.

ECTS UKUPNO

Ukupan broj ECTS bodova na razini semestra uvijek mora biti 30 ECTS i uvijek mora biti jednak zbroju ECTS bodova za obvezne predmete i ECTS bodova za izborne predmete.

Tablica 6. Obrazac za nastavni plan

Godina studija:							
Semestar:							
Kod predmeta	Naziv predmeta	Status predmeta	Sati nastave			Sati prakse	ECTS
			p	v	s		
		obvezni					
		obvezni					
		obvezni					

		obvezni					
		obvezni					
ECTS za obvezne predmete							
ECTS za izborne predmete							
ECTS UKUPNO							30

3.5. Nastavni program

Nadležni *Zakon o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije* (čl. 114.) defini- ra da se nastavnim programom utvrđuju sadržaj nastavnog predmeta, način izvođenja nastave i polaganja ispita i drugih vidova provjere znanja, obvezni udžbenici, priručnici i druga obvezna literatura na osnovi koje se polaže ispit iz tog nastavnog predmeta, kao i broj ECTS bodova. Budući da *Uredba o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji* ne spominje nastavni program, nego samo izvedbeni nastavni plan, za kojeg predviđa neke sadržaje koji po *Zakonu o visokom obrazova- nju Hercegovačko-neretvanske županije* pripadaju nastavnom programu (početak i završetak izvođenja nastave, oblike nastave, ispitne rokove, popis literature i druge relevantne činje- nice za nastavni proces), ukazala se potreba da se internim aktima regulira sljedeće:

- uvođenje pojma „izvedbeni nastavni program“, koji sadržava neke elemente koji bi se po *Uredbi o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji* trebali nalaziti u izvedbenom nastavnom planu, ali ih je zbog praktič- nosti i preglednosti prikladnije prikazivati u drugom kontekstu (izvedbenom nastavnom programu), poštujući odredbu da se svi ti elementi utvrđuju i objavljuju prije početka akademske godine (početak i završetak izvođenja nastave, oblike nastave, ispitne roko- ve, popis literature i druge relevantne činjenice za nastavni proces)
- određivanje razlike između nastavnog programa i izvedbenog nastavnog programa te definiranje njihovih obrazaca i elemenata.

U skladu s tim *Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru* (čl. 2.) definirano je da je:

- nastavni program – opis pojedinoga obveznog predmeta koji kao dio nastavnoga plana i programa usvaja Senat
- izvedbeni nastavni program – ažurirani nastavni program (*silabus*) koji usvaja znanstve- no-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, odnosno vijeće sveučiliš- noga odjela prije početka svake akademske godine za sve obvezne i izborne predmete

Dakle, nastavni program dio je nastavnog plana i programa kojeg usvaja Senat prilikom donošenja novog ili prilikom revizije postojećeg studijskog programa (u slučaju redovite revizije svako četiri godine). Zbog činjenice da se nastavni plan i program u postupku redo- vite revizije usvaja svako četiri godine, potrebno je sljedeće:

- da se u nastavnom planu i programu, a time i u nastavnom programu kao njegovom sastavnom dijelu, nalaze:
 - elementi koji se neće mijenjati u razdoblju od četiri godine između redovitih revizija (u obrascu označeno sivom bojom)
 - elementi koji se ne moraju, ali se mogu, mijenjati svake akademske godine prema potrebi, ne utječući bitno na stečenu kvalifikaciju (u obrascu označeno plavom bojom)
- da se u nastavnom planu i programu, a time i u nastavnom programu kao njegovom sastavnom dijelu, ne nalaze elementi koji se nužno mijenjaju svake akademske godine, a ne utječući bitno na stečenu kvalifikaciju, **što su u slučaju nastavnog programa imena nastavnika koji će izvoditi nastavu** u određenoj akademskoj godini te ostale informacije o izvođenju predmeta
- da se u razdoblju od četiri godine između redovitih revizija omogući fleksibilnost u onim elementima u kojim to dopuštaju nadležni zakonski akti, **što su u slučaju nastavnog programa** sadržaj predmeta, preduvjeti za upis predmeta, jezik na kojem se izvodi nastava, tehnologije i alati **učenja na daljinu, metode poučavanja**, alokacija ECTS bodova za svaku studentsku obvezu temeljenu na prosječnom opterećenju studenta pri ispunjavanju obveza, način vrednovanja i raspodjela udjela u ocjeni za svaku studentsku obvezu, alokacija ECTS bodova, obveze studenata i način izračuna konačne ocjene za izvanredne studente (ako ih ima), obvezna i dopunska literatura te ostale informacije o predmetu.

Uzimajući u obzir sve navedeno, prema *Pravilniku o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru*, nastavni program za svaki semestar sadrži sljedeće:

a) elementi koji se ne mogu mijenjati do sljedeće revizije:

Naziv studijskog programa, naziv smjera (ako ima), ciklus i vrsta studijskog programa

U ovim kategorijama navodi se:

- službeni naziv studijskog programa, izveden metodologijom opisanom u poglavlju „3.2. Opće informacije o studijskom programu“ ovog *Vodiča*
- naziv smjera, izveden metodologijom opisanom u poglavlju „3.2. Opće informacije o studijskom programu“ ovog *Vodiča*, pri čemu se za predmete koji se izvode na više smjerova, navodi „svi smjerovi“ ili nazivi smjerova na kojima se predmet izvodi
- ciklus: 1., 2., integrirani ili 3.
- vrsta: sveučilišni ili stručni.

Naziv predmeta, kod predmeta, godina studija i semestar te modul

U ovim kategorijama navodi se:

- naziv predmeta
- kod predmeta, čiji sastavni dio treba biti:
 - kratica za ustrojbenu jedinicu (ALU, APTF, EF, FARF, FGAG, FF, FPMOZ, FSRE, FZS, MF, PF)

- kratica za naziv studijskog programa (npr. EN za Engleski jezik i književnost, DM za Dentalnu medicinu, i sl., pazeći da se na istoj ustrojbenoj jedinici razlikuju kratice za nazive studijskih programa koji se na njoj izvode, te da se kratice za naziv studijskih programa dodaje S za stručni studij, D za dvopredmetni, te oznaka J za jednogodišnji i D za dvogodišnji, npr. END za Engleski jezik i književnost – dvopredmetni, PES za Poslovnu ekonomiju – stručni; za sveučilišne i jednopredmetne studijske programe šiframa se ne dodaje dodatna oznaka)
- oznaka za ciklus (B za 1. ciklus, M za 2. ciklus, D za 3. ciklus, dok se za integrirani studij ne navodi oznaka ciklusa)
- oznaka za semestar, koja se navodi obvezno za obvezne predmete (npr. 1 – prvi semestar, 8 – osmi semestar, pri čemu se jednoznačenasti broj piše bez nule), dok se za izborne predmete navodi samo ako se izborni predmet može birati u samo jednom semestru, dok se u slučaju da se izborni predmet može birati u više semestara umjesto broja semestra navodi „IZ“
- oznaka za redni broj predmeta (npr. 01, 02, 03 do „n“, pri čemu se jednoznačenasti broj piše s nulom)
- primjer: ako je šifra predmeta „EFPEB209“, znači da se predmet izvodi na Ekonomskom fakultetu, na studijskom programu „Poslovna ekonomija“ (sveučilišnom, jer se navodi oznaka S samo za stručni), na 1. ciklus, u 2. semestru
- godina studija (navodi se arapskim brojem)
- semestar (navodi se arapskim brojem)
- modul označava skupnu srodnih predmeta unutar studijskog programa, koji dijele zajedničke ciljeve, ishode učenja i sadržaje, pri čemu nije obvezno definiranje modula.

ECTS i status

U ovim kategorijama navodi se:

- broj ECTS bodova koji se stječu polaganjem predmeta (navodi se arapskim brojem)
- status: obvezni ili izborni.

Satnica predmeta

U ovim kategorijama navodi se:

- broj sati predavanja, vježbi i seminara (navodi se arapskim brojem, na razini semestra, a ako se na predmetu ne izvodi određena vrsta nastave, ne ostavlja se praznina, nego se navodi nula)
- broj sati prakse (navodi se arapskim brojem, na razini semestra, a ako na predmetu nije predviđena stručna praksa, ne ostavlja se praznina, nego se navodi nula).

Ciljevi predmeta

Ciljevi predmeta proizlaze iz ciljeva studijskog programa te se odnose na samu svrhu predmeta, odgovarajući na pitanja:

- zašto se određeni predmet uopće izvodi na nekom studijskom programu

- kako predmet doprinosi stjecanju kompetencija i ishoda učenja
- zašto je predmet važan za daljnji tijek studija.

Iako se ciljevi predmeta pišu iz perspektive izvođača nastave, oni u svojoj formulaciji moraju uzeti u obzir studenta kao subjekta nastavnog procesa, što se može postići korištenjem izraza poput „postići kod studenata...“, „osposobiti studente za...“, „proširiti znanja studenata o...“ i sl.

S druge strane, nisu poželjni izrazi kao „objasniti studentima...“, „pokazati studentima kako...“, „dati studentima uvid u...“, jer ti izrazi uključuju samo aktivnosti nastavnika, a ne nužno i studenata pa bi se u tom slučaju krivo moglo zaključiti da je cilj ispunjen, jer je nastavnik „nešto objasnio studentima“, iako studentima nisu razumjeli sadržaj niti stekli vještine, što znači da nisu ni bili aktivni niti ostvarili planirane ishode učenja.

Osim toga, za ciljeve predmeta bitno je naglasiti i sljedeće:

- nisu jednaki ishodima učenja, ali se na temelju njih se određuju ishodi učenja
- nisu jednaki sadržaju predmeta, ali su s njim povezani
- preporučeni broj ciljeva predmeta je od 2 do 4 cilja.

Ishodi učenja predmeta

Budući da su ishodi učenja najvažniji element nastavnog plana i programa, jer se njima definira ono što ustvari stečena kvalifikacija sadrži, odnosno za što stečena kvalifikacija osposobljava studenta, tako su ishodi učenja i najvažniji element nastavnog programa, iz više razloga:

- ostvarivanje ishoda učenja na razini studijskog programa ovisi o ostvarenosti ishoda učenja na razini pojedinog obveznog predmeta
- ishodi učenja na razini predmeta utječu na i sve druge elemente predmeta (satnica, ECTS, izbor sadržaja, metoda vrednovanje i poučavanja te izbor literature)
- ishodi učenja temeljni su element pri priznavanju stečene kvalifikacije, razdoblja studija ili razdoblja mobilnosti.

Osim toga, za ishode učenja na razini predmeta bitno je naglasiti i sljedeće:

- proizlaze iz ciljeva predmeta
- prema ishodima učenja na razini studijskog programa ili smjera definiraju se ishodi učenja na razini obveznih predmeta, a prema ishodima obveznih predmeta definiraju se ishodi izbornih predmeta
- formuliraju se isključivo mjerljivim glagolima u 3. licu jednine prezenta (objašnjava, analizira, uspoređuje, računa, izrađuje,...), pri čemu je subjekt uvijek student
- preporučeni broj ishoda učenja na razini predmeta je od 4 do 6 ishoda učenja.

U kategoriji „Ishodi učenja predmeta“ nalaze se tri elementa:

1) „Ishod učenja“ u koju se navodi sam ishod učenja predmeta

2) „Kod ishoda učenja predmeta“ koja se sastoji od:

- kratica za ishod učenja (IU), nakon koje slijedi spojnica (-)

- kod predmeta (npr. EFPEB209)
- redni broj ishoda koji se navodi sa spojnicom (-) (npr. kod IU-EFPEB209-3, znači da se radi od trećem ishodu učenja predmeta koji ima kod EFPEB209).

3) „Kod ishoda učenja na razini studijskog programa“ u kojoj se navodi kod onog ishoda učenja na razini studijskog programa koji je sadržajno i značenjski povezan s određenim ishodom učenja na razini predmeta, pri čemu se jedan ishod učenja na razini studijskog programa može odnositi na više ishoda učenja na razini predmeta.

Kodovi ishoda učenja na razini obveznih predmeta koriste se pri izradi matrice ishoda učenja na razini studijskog programa / smjera.

b) elementi koji se mogu, ali ne moraju, mijenjati na početku svake akademske godine:

Sadržaj predmeta

Sadržaj predmeta odnosi se na nastavne jedinice (teme) kojima se ostvaruju planirani ishodi učenja. Budući da se ishodi učenja ne mijenjaju tijekom razdoblja do sljedeće redovite revizije, a da se isti ishod učenja u nekim slučajevima može ostvariti preko različitog sadržaja, sadržaj se po potrebi može mijenjati svake akademske godine, ali može i ostati isti.

U kategoriji „Sadržaj“ postoje dva elementa:

- 1) „Tjedan / turnus“ u koji se navodi broj tjedna ili tjedana, odnosno turnusa, u kojem se izvodi određena nastavna jedinica sadržaja, odnosno tema
- 2) „Tema“ u kojoj se kratko navodi naziv teme koje se poučava u određenom tjednu ili tjednima, odnosno turnusu.

Može se navesti ista tema za više tjedana, a može se navesti i više tema za isti tjedan, ovisno o organizaciji nastave.

Preduvjete za upis predmeta

Preduvjet za upis predmeta najčešće se odnosi na vezane predmete, kada je preduvjet za upis jednog predmeta položen drugi (točno određeni) predmet, iako preduvjete za upis predmeta mogu biti i drugačiji. Pri tom treba naglasiti da je ovdje riječ o preduvjetu za upis predmeta, a ne preduvjetu za polaganje predmeta.

Jezik na kojem se izvodi nastava

Jezik na kojem se izvodi nastava uvijek je službeni jezik studijskog programa, ali se može odrediti da se neki predmet izvodi i na nekom drugom jeziku (najčešće engleskom). Više ponuđenih predmeta na engleskom jeziku pridonosi internacionalizaciji institucije te dolaznoj mobilnosti.

Nastava predmeta koji je ponuđen na engleskom jeziku bit će izvođena na engleskom jeziku samo ako ima zainteresiranih studenata, bez obzira na to jesu li to studenti iz programa mobilnosti ili studenti Sveučilišta.

U svakom slučaju, bez obzira na to na izvođenje nastave na drugom jeziku, studenti imaju pravo slušati i polagati predmet na službenom jeziku na kojem se izvodi nastava.

E-učenje

Izvođenje nastave podrazumijeva različite načine korištenja informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Pri tom je potrebno definirati koji će se sustavi za e-učenje, tehnologije i alati koristiti, koji će se sati nastave izvoditi na daljinu, koje je ishode učenja od navedenih ishoda učenje predmeta moguće postići nastavnom na daljinu i koja je uloga nastave na daljinu na samom predmetu.

Pri tom je važno naglasiti:

- kao održana nastava koja ulazi u normu nastavnika smatra se ona *online* nastava koje je održana preko aplikacije u realnom vremenu prema rasporedu nastave uz istovremenu interakciju studenata (*Google-meet*, *Zoom* i sl.) (tzv. sinkrono e-učenje)
- videozapisi predavanja nastavnika koji su unaprijed snimljeni smatraju se nastavnim materijalima, a ne održanom nastavom (tzv. asinkrono e-učenje).

Metode poučavanja

Metode poučavanja trebaju biti povezane s ciljevima i ishodima učenja, u skladu sa suvremenim obrazovnim spoznajama te prilagođene broju studenata.

Metode poučavanja, između ostalih, mogu biti:

- predavačke metode (predavanje, izlaganje, demonstracija)
- participativne i interaktivne metode (slobodni i vođeni razgovor, dijalog, rasprava, debata, pregovaranje, posredovanje)
- istraživačke metode (projekt, analiza slučaja, intervju, anketa, upitnik, rad na terenu, oluja ideja)
- aktivno-iskustvene metode (rad u laboratoriju, u prirodi, tehničkom kabinetu, igranje uloga, simulacija)
- akcijske metode (prosvjed, lobiranje, kampanja, pisma potpore)
- metode zagrijavanja i opuštanja (igra riječi)
- složene metode (radionica, umrežavanje).

Oblici provjere znanja

Ova kategorija sadrži dva elementa: „Vrsta predispitne obveze“ i „Vrsta ispita“, a za svaki od njih biraju se neki od ponuđenih načina vrednovanja. Ponuđeni načini vrednovanja ne mogu se mijenjati u obrascu, a u slučaju da se na predmetu primjenjuje način vrednovanja koji nije ponuđen, bira se „ostalo“.

Na ovaj način nastavni program služi i za praćenje i obradu podataka, i to podatka „Zastupljenost pojedinih oblika provjere znanja“, koji se prikuplja i obrađuje na razini studijskog programa, ustrojbene jedinice i Sveučilišta (*Priručnik za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru*, 2020, str. 266).

Alokacija ECTS bodova i udjela u ocjeni

Alokacija ECTS bodova na razini predmeta odnosi se na raspodjelu udjela ECTS bodova po svakoj obvezi studenta (nastava, seminarski rad, kolokvij, pismeni ispit, usmeni ispit,...), uzimajući u obzir osnovnu pretpostavku da 1 ECTS bod vrijedi d 25 do 30 sati (bilo kakvog) opterećenja. Budući da je dopušten raspon 25 - 30, pri primjeni jedinstvene metodologije alokacije ECTS bodova na Sveučilištu uzima se broj 30, jer je njime lakše računati, a osim toga na taj način ostaje i više prostora za sadržaje i obveze na predmetu.

Alokacija ECTS bodova na predmetu prema opterećenju studenata na svakoj obvezi (nastava, seminarski rad, kolokvij, pismeni ispit, usmeni ispit,...), uzima u obzir dva osnovna čimbenika:

- satnica predmeta (koliko sati student provode na nastavi određenog predmeta tijekom cijelog semestra, npr. 30, 45, 60,...; podatak iz nastavnog plana),
- ostale obveze studenta za polaganje ispita (kolokviji, tjedne zadaće, seminarski radovi, referati, eseji, projektni zadatci, hospitacije, praksa, završni pismeni ispit, završni usmeni ispit, druge obveze).

Pored alokacije ECTS bodova potrebno je odrediti koliki udio u ocjeni ima svaka obveza studenta, jer je nadležnim *Zakonom o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije* (čl. 112) utvrđen odnos bodova stečenih u predispitnim obvezama i na ispitu, pri čemu predispitne obveze ne mogu iznositi manje od 50 % bodova. Budući da navedenim *Zakonom o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije* nije definirano koje su predispitne obveze, one su definirane *Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskog programa na Sveučilištu u Mostaru* (čl. 2): pohađanje nastave, zadaće, eseji, referati, prezentacije, projekti, seminarski radovi, različiti zadatci, kolokviji, predrok i sl., ali i obveza definirana kao „kolokviji ili završni pismeni ispit“, jer studentima daje mogućnost da obvezu završe prije ispitnih rokova, bez obzira hoće li studenti tu mogućnost iskoristiti ili ne.

U obrascu za nastavni program alokacija ECTS bodova prikazana je tablično: stupci tablice za alokaciju ECTS bodova:

- stupac „Obveza studenta“ navodi sve obveze studenta koje student treba ispuniti da položi predmet (pohađanje nastave, ostale obveze studenta za polaganje ispita).
- stupac „Kod ishoda učenja predmeta“ navodi ishod ili ishode koji se provjeravaju određenom obvezom studenata, uz napomene:
 - ✓ svi ishodi učenja moraju se provjeriti na neki način, odnosno kroz neku obvezu studenata
 - ✓ jedan ishod učenja može se provjeriti na više načina (npr. kroz pismeni i usmeni ispit)
 - ✓ jedna obveza može provjeravati više ishoda učenja (npr. pismeni ispit može provjeriti sve ishode učenja)

- ✓ ne mora svaka navedena obveza provjeravati neki ishod učenja (npr. pohađanje nastave može biti obveza na kojoj se ne provjeravaju ishodi učenja, ali čini dio opterećenja studenata)
- stupac „Sati opterećenja“ navodi procjenu broja sati opterećenja za svaku navedenu obvezu, uz napomene:
 - ✓ kod obveze „pohađanje nastave“ nije riječ o procjeni nego o točnom navodu satnice predmeta iz nastavnog plana, pri čemu se zbrajaju sve vrste nastave (predavanja, seminari, vježbe), odnosno sati prakse (ako ih ima), npr. $30 + 30 = 60$, $45 + 30 = 75$ i sl.;
 - ✓ za sve ostale obveze studenata za polaganje ispita (seminarski rad, esej, različiti zadatci, kolokviji, završni ispiti) rade se procjene izvođača nastave na predmetu, pri čemu za svaku obvezu postoje neka „opće poznata pravila“ koja su prihvaćena zajedno s bolonjskim procesom, pri čemu je poželjno da broj sati procjene bude okrugli broj iz dva razloga: 1. okrugli broj lakše je podijeliti s 30; 2. nije realno da se procjena fiksira na neki precizan broj, upravo zato jer je riječ o procjeni, i to procjeni opterećenja prosječnog studenta
- stupac „Udio u ECTS-u“ navodi preračunavanje sati opterećenja u ECTS bodove, prema formuli „broj sati opterećenje iz stupca „Sati opterećenja“ / 30“:
 - ✓ npr. za obvezu „pohađanje nastave“: „broj sati nastave / 30“, npr. $60 / 30 = 2$ ECTS, što znači da na predmetu s ukupnom satnicom od 60 sati na obvezu studenta da pohađa nastavu ide 2 ECTS boda, bez obzira na to koliko ukupno ECTS bodova nosi predmet
 - ✓ npr. za obvezu „seminarski rad“: procijenjeni broj sati opterećenja (npr. $45 / 30 =$ npr. 1,5, što znači da student pišući seminarski rad „zaradi“ 1,5 ECTS bodova, bez obzira na to koliko ukupno ECTS bodova nosi predmet
- stupac „Udio u ocjeni“ navodi postotak za svaku od obveza studenata, pri čemu, zbog zakonskog ograničenja, zbroj postotaka svih predispositivnih obveza ne može biti manji od 50%

retci tablice za alokaciju ECTS bodova s navedenim obvezama studenata:

- redak s obvezama „seminarski rad“, „referat“, „esej“
 - ✓ pretpostavlja se da se pri pisanju seminarskog rada ili drugog rada za jednu karticu teksta (1800 znakova) zahtijeva u prosjeku četiri sata radnog opterećenja (od čega otprilike dva i pol sata istraživanja te jedan i pol sat pisanja)
 - ✓ na procjenu ukupnog opterećenja svakako utječu i drugi čimbenici: zahtijeva li pisanje seminarskog rada „terensko“ istraživanje, je li obvezno usmeno izlaganje seminarskog rada s prezentacijom i sl., što može procijeniti nastavnik kao osoba koja određuje obvezu studenta
- redak s obvezama „kolokvij“, „predrok“, „završni pismeni ispit“, „završni usmeni ispit“
 - ✓ pretpostavlja se da student za jedan sat može pročitati 10 stranica teže stručne literature ili 15 stranica laganije stručne literature, a naučiti 6,25 stranica

teže stručne literature, odnosno 7,8 stranica laganije stručne literature (što je "teža", a što "laganija" literatura treba odrediti nastavnik, držeći se zajedničkih smjernica, npr. uvjetno se tekstovi s teoremima i formulama ili npr. gramatičkim pravilima mogu smatrati težom stručnom literaturom, a teoretski i povijesni pregledi laganijom stručnom literaturom, pri čemu je ključan faktor specifičnost predmeta i literature)

- ✓ na procjenu ukupnog opterećenja za kolokvije i završne ispite izravno utječe broj stranica obvezne literature, npr. jesu li kolokviji preduvjet za pismeni ispit ili alternativa pismenom ispitu, je li pismeni ispit preduvjet za usmeni ispit ili alternativa usmenom ispitu, ispituje li se na usmenom ispitu isto ili različito gradivo u odnosu na pismeni ispit, što je definirano kao obvezna, a što kao dopunska literatura, je li dopunska literature samo „lektira“ i sl., što može procijeniti samo nastavnik kao osoba koja određuje obvezu studenta
- redak s obvezama „hospitacije“, „stručna praksa“, „terenska nastava“ i sl.:
 - ✓ za ove obveze unose se samo ukupni sati provedeni na hospitacijama, stručnoj praksi i terenskoj nastavi, a eventualni sati pripreme za navedene aktivnosti trebaju se izdvojiti u poseban redak kao zasebna obveza, npr. „izrada pripreme/plana za održavanje stručne prakse“, „izrada osvrta na iskustva s hospitacija“ i sl., te na temelju vrste pripreme navesti procjenu opterećenja
- redak s obvezama „projektni zadatci“ i „druge obveze“:
 - ✓ zbog različitosti vrsta projektnih zadatak i drugih obveza teško je dati konkretne opće smjernice, ali isti princip je kao za procjenu već navedenih obveze: računa se broj sati za čitanje literature, pisanje dokumenta, učenje, pripremu, istraživanje i sl. (npr. druge obveze mogu biti „dnevnik čitanja“, „portfolio“, „praktični zadatci“ i sl.)
- redak „Ukupno“ označava zbroj svih redaka stupca „Sati opterećenja“ te zbroj svih redaka stupca „Udio u ECTS-u“, pri čemu zbroj svih redaka stupca „Udio u ECTS-u“ mora dati rezultat formule: „zbroj svih redaka stupca Sati opterećenja / 30“, npr. ako je zbroj svih redaka stupca „Sati opterećenja“ 180 onda zbroj svih redaka stupca „ECTS-u“ mora biti 6, što znači da je uvijek jednak broju ECTS bodova koje predmet nosi.

Način izračuna konačne ocjene

Prema nadležnom *Zakonu o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije* (čl. 112), uspjeh studenta na ispitu ocjenjuje se brojnomo, opisnom ili slovnom ocjenom, pri čemu je minimalan broj bodova za prolaznu ocjenu 55 % od ukupnog broja bodova. U tabličnom prikazu alokacije ECTS bodova i udjela u ocjeni definira se udio (postotak) od ocjene koju student može postići na pojedinoj obvezi, odnosno koliko se pojedina obveza vrednuje pri definiranju konačne ocjene, te se konačna ocjena definira prema sljedećim pretpostavkama:

- svaki udio u ocjeni (postotak) označava maksimalan udio koji student može postići na određenoj obvezi (npr. ako je za seminarski rad određen udio od 20 % od ukupne

ocjene, onda student kojem je seminarski rad ocijenjen kao izvrstan dobiva 20 % od ukupne ocjene)

- da bi dobio prolaznu konačnu ocjenu, student treba postići 55 % ukupnog broja bodova od svake obveze
- za svaku obvezu najčešće se prave četiri prolazna postotka (kao analogija na četiri prolazne ocjene), iako to ovisi o specifičnosti obveza i načina ocjenjivanja (npr. ako je za seminarski rad određen udio od 20 %, prolazni postotci mogu biti:
 - seminarski rad je napisan, ali ne zadovoljava formalne kriterije = 11% (jer je 11 55 % od 20)
 - seminarski rad zadovoljava formalne kriterije, ali su uočeni veći nedostaci na sadržajnom planu = 14%
 - seminarski rad zadovoljava formalno i sadržajno, ali su uočene gramatičke i pravopisne pogreške = 17%
 - seminarski rad je iscrpan, gramatički i pravopisno točan = 20%
- konačna ocjena može se dobiti zbrajanjem prolaznih postotaka za svaku obvezu studenta, npr.

seminarski rad	17%	(od maks. 20 %)
+ 1. kolokvij	30 %	(od maks. 30 %)
+ 2. kolokvij	21 %	(od maks. 30 %)
+ završni usmeni ispit	20 %	(od maks. 20 %)
ukupno	88 %	(od maks. 100 %) = vrlodobar (4)

Prema definiranim ciljevima *Pravilnika o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru* navodi se uspostavljanje mehanizma upravljanja i kontrole ishoda učenja na razini studijskog programa, kojeg je moguće realizirati samo kontrolom ishoda učenja na razini predmeta. Taj mehanizam kontrole podrazumijeva da svaki student treba postići svaki ishod učenja na zadovoljavajućoj razini da bi konačna ocjena na predmetu bila prolazna. Ovo načelo potrebno je primjenjivati pri osmišljavanju ispitnih i drugih zadataka na temelju kojih se izračunava konačna ocjena. Dakle, bez obzira na to koji postotak udjela u ocjeni nosi podređena obveza, ona može imati prolazni razred samo ako se ostvareni svi ishodi učenje koji se njom provjeravaju. Primjer: ako se na 1. kolokviju provjeravaju neka dva ishoda učenja, a kolokvij nosi maks. 30 % ukupne ocjene, najmanji prolazni razred 16,5 % (što je 55 % od 30 %) može se postići samo ako su oba ishoda učenja ostvarena na zadovoljavajućoj razini.

Alokacija ECTS bodova, obveze i način izračuna konačne ocjene za izvanredne studente (ako ih ima):

U čl. 17 *Uredbe o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovачko-neretvanskoj županiji* (2012) definirano je da se za izvanredne studente izvode predavanja i drugi oblici nastave najmanje 20 % od obveza redovitih studenata utvrđenim nastavnim planom i programom.

Budući da izvanredni studenti nisu opterećeni nastavnom u istoj mjeri kao redoviti, a stječu isti broj ECTS bodova na predmetu, za izvanredne studente treba se predvidjeti druga vrsta opterećenja koja je ekvivalentna razlici opterećenja u nastavi u odnosu na redovite studente. Npr. ako je za predmet previđeno 30 sati nastave, znači da će izvanredni studenti biti opterećeni samo sa šest sati nastave (20 %) te se za preostala 24 sata treba predvidjeti druga vrsta opterećenja (npr. esej, referat, seminarski rad, različiti zadatci i sl.). U tom slučaju za izvanredne studente treba se predvidjeti i drugačiji izračun konačne ocjene, jer u ocjenu ulaze elementi obveze koje redoviti student nema. Preporuka je da udio u ocjeni za dodatnu obvezu za izvanredne studente bude isti kao udio u ocjeni za angažiranost u nastavi.

Dopunska i obvezna literatura

Budući da nadležnim zakonskim aktima nije definirana obvezna i dopunska literatura te da količina stranica literature bitno određuje udio ECTS-a u predmetu, javila se potreba da se ona definira *Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru* (čl. 2), i to na način:

obvezna literatura literatura je koja se koristi za polaganje pismenog i usmenog ispita ili njihovih alternativa (kolokviji, predrokovci)

dopunska literatura literatura je koja se koristi pri ispunjavanju ostalih obveza na predmetu.

Za naslov djela potrebno je navesti samo osnovne podatke: naziv djela, autora/autore te godinu izdanja. Za svaki naslov ponuđene su kategorije za tri elementa:

- 1) „Izdanje“ („vlastito“ i „ostalo“)
- 2) „Jezik“ („hrvatski“, „engleski“, „ostalo“, „višejezično“)
- 3) „Vrsta djela“ („knjiga“, „članak“, „skripta“, „ostalo“).

Za svaki naslov biraju se neki od ponuđenih kategorija, pri čemu se ponuđene kategorije ne mogu mijenjati u obrascu.

Na ovaj način nastavni program služi i za praćenje i obradu podataka, i to podatka „Struktura literature propisane nastavnim planom i programom“, koji se prikuplja i obrađuje na razini studijskog programa, ustrojbene jedinice i Sveučilišta (*Priručnik za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru*, 2020, str. 272-273).

Ostale informacije o predmetu

U navedenu kategoriju unose se informacije ovisno o prirodi predmeta, pa se mogu navesti:

- podatci o načinu organiziranja stručne prakse
- način podjele studenata u grupe
- obveze studenata prema vrsti nastave
- preuvjeti za završni ispit
- rokovi za ispunjavanje pojedinih obveza studenata, i sl.

Tablica 7. Obrazac za nastavni program:

Studijski program													
Ciklus		Vrsta											
Smjer		Modul											
Godina studija		Semestar											
Naziv predmeta		Kod predmeta											
ECTS		Status											
Broj sati nastave				Predavanja			Vježbe			Seminari		Praksa	
Ciljevi predmeta													
Ishodi učenja predmeta		Ishod učenja				Kod ishoda učenja predmeta				Kod ishoda učenja na razini studijskoga programa			
Preduvjeti za upis predmeta													
Sadržaj predmeta		Tjedan / turnus			Tema								
Jezik													
E-učenje													
Metode poučavanja													
Oblici provjere znanja (označiti)													
Vrsta predispitne obveze						Vrsta ispita							
kolokvij		seminarski rad	esej/referat	praktični/projektni zadatak		ostalo	pismeni			usmeni		praktični	
Alokacija ECTS bodova i udjela u ocjeni													
Obveze studenata		Kod ishoda učenja			Sati opterećenja			Udio u ECTS-u			Udio u ocjeni		
Ukupno													
Način izračuna konačne ocjene													
Alokacija ECTS bodova, obveze i način izračuna konačne ocjene za izvanredne studente (ako ih ima):													
Literatura (označiti)		Naslov (naziv, autor, godina)		Izdanje		Jezik				Vrsta djela			
Obvezna													
Dopunska													
Dodatne informacije o predmetu													

4. IZVEDBENI NASTAVNI PLAN

U poglavlju „3.4. Nastavni plan“ ovog *Vodiča* pojašnjeno je što sadrži nastavni plan i koji je njegov odnos prema izvedbenom nastavnom planu, u skladu s nadležnim zakonskim aktima i *Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru*.

Pri tome treba naglasiti osnovne razlike između nastavnog plana i izvedbenog nastavnog plana:

- nastavni plan usvaja Senat prilikom donošenja novog ili prilikom revizije postojećeg studijskog programa (u slučaju redovite revizije svako četiri godine), a izvedbeni nastavni plan usvaja znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice prije početka svake akademske godine
- nastavni plan sadrži popis obveznih predmeta, s njihovom satnicom i ECTS bodovima, ali ne i popis izbornih predmeta, nego samo ECTS bodove predviđene za izborne predmete, dok izvedbeni nastavni plan sadrži i popis obveznih predmeta i popis izbornih predmeta, s njihovom satnicom i ECTS bodovima
- nastavni plan ne sadrži imena nastavnog osoblja, dok izvedbeni nastavni plan sadrži imena nastavnika koji izvode nastavu u određenoj akademskoj godini.

Uzimajući u obzir sve navedeno, prema *Pravilniku o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru*, izvedbeni nastavni plan, pored svih elemenata koje sadrži nastavni plan, sadrži i sljedeće:

Popis izbornih predmeta

Popis izbornih predmeta može se usvajati, a time i mijenjati, svake akademske godine, jer se ishodi učenja koji su definirani na razini studijskog programa te koji se jednako odnose na sve studente s istom stečenom kvalifikacijom ostvaruju isključivo na obveznim predmetima, dok se na izbornim predmetima u pravilu ishodi učenja obveznih predmeta samo detaljnije razrađuju, čime studenti mogu ostvariti svoje preferencije prema nekom segmentu obveznog predmeta.

Pored naziva predmeta zvjezdicom (*) treba označiti predmete koji se u određenoj akademskoj godini mogu izvoditi na engleskom jeziku

Status predmeta

Kategorija statusa predmeta određuje koji je predmet obavezan, a koji izborni.

ECTS za izborne predmete

ECTS za izborne predmete označava ukupan zbroj ECTS bodova koji se u semestru

može steći odabirom izbornih predmeta. To nije ukupan zbroj ECTS bodova svih ponuđenih izbornih predmeta, nego ECTS broj bodova koje student može steći odabirom onoliko izbornih predmeta koliko je određeno izvedbenim nastavnim planom.

Nastavnik

Za svaki predmet navode se imena nastavnika koji izvode nastavu, pri čemu se uz ime navodi i znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno zvanje nastavnika, na način:

- prije imena i prezimena navodi se titula „dr. sc.“ za one nastavnike koji imaju titulu doktora znanosti
- nakon imena i prezimena navodi se znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno zvanje odvojeno zarezom, u kraticama („asist.“, „v. asist.“, „lek.“, „doc.“, „izv. prof.“, „red. prof.“).

Uputa za izborne predmete

Uputa za izborne predmete pojašnjava:

- koliko izbornih predmeta student može birati od ponuđenih izbornih predmeta
- jesu li u ECTS prostoru za izborne predmete predviđeni izborni predmeti na razini • ustrojbene jedinice ili Sveučilišta
- postoje li preduvjeti za izbor nekog izbornog predmeta i sl.

Tablica 8. Obrazac za izvedbeni nastavni plan:

Godina studija:								
Semestar:								
Kod predmeta	Naziv predmeta	Status predmeta	Sati nastave			Sati prakse	Nastavnik	ECTS
ECTS za obvezne predmete								
ECTS za izborne predmete								
ECTS UKUPNO								30
<p>Uputa za izborne predmete: Navesti koliko izbornih predmeta student bira od ponuđenih. Navesti postoji li preduvjet za upis nekog izbornog predmeta. Ako postoji više vrsta izbornih predmeta, potrebno ih je različito označiti, npr. izborni A (na razini studijskog programa), izborni B (na razini ustrojbene jedinice), izborni C (na razini Sveučilišta) te navesti koliko kojih izbornih predmeta student bira, npr. jedan izborni A i jedan izborni C.</p>								
* označeni predmeti mogu se izvoditi na engleskom jeziku								

5. IZVEDBENI NASTAVNI PROGRAM

U poglavlju „3.5. Nastavni program“ ovog *Vodiča* pojašnjeno je što sadrži nastavni program i koji je njegov odnos prema izvedbenom nastavnom programu, u skladu s nadležnim zakonskim aktima i *Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru*.

Pri tome treba naglasiti osnovne razlike između nastavnog programa i izvedbenog nastavnog programa:

- nastavne programe usvaja Senat kao dio nastavnog plana i programa, i to samo za obvezne predmete, u postupku donošenja novih ili postupku revizije postojećih studijskog programa, dok izvedbene programe i obveznih i izbornih predmeta usvaja znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće prije početka svake akademske godine
- izvedbeni nastavni programi rade se na temelju nastavnog programa te sadrže:
 - a) elemente nastavnog programa koji se ne mogu mijenjati u odnosu na nastavni program (u obrascu označeno sivom bojom)
 - naziv studijskog programa, ciklus i vrstu studijskog programa
 - naziv, kod, status, godina, semestar i modul
 - broj ECTS bodova koji se stječu polaganjem predmeta
 - broj sati predavanja, vježbi i drugih oblika nastave te prakse
 - ciljeve predmeta
 - ishode učenja koji se stječu polaganjem predmeta
 - b) elemente nastavnog programa koji se mogu, ali ne moraju, mijenjati u odnosu na nastavni program, u skladu s procjenom predmetnog nastavnika (u obrascu označeno plavom bojom)
 - sadržaj predmeta
 - preduvjete za upis predmeta
 - jezik na kojem se izvodi nastava
 - tehnologije i alate učenja na daljinu
 - metode poučavanja
 - alokaciju ECTS bodova za svaku studentsku obvezu temeljenu na prosječnom opterećenju studenta pri ispunjavanju obveze
 - način vrednovanja i raspodjelu udjela u ocjeni za svaku studentsku obvezu
 - alokaciju ECTS bodova, obveze i način izračuna konačne ocjene za izvanredne studente (ako ih ima)
 - obveznu i dopunsku literaturu
 - ostale informacije o predmetu
 - c) elemente koji se ne nalaze u nastavnom programu (u obrascu označeno zelenom bojom):

- imena nastavnika koji će izvoditi nastavu u određenoj akademskoj godini, pri čemu se navodi broj sati i vrsta nastave za svakog nastavnika.

Uzimajući u obzir sve navedeno, prema *Pravilniku o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru*, izvedbeni nastavni program uz sve elemente koje sadrži nastavni program sadrži još i sljedeće:

Nastavnici

Za svaku vrstu nastave navode se imena nastavnika koji izvode nastavu, pri čemu se uz ime navodi i znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno zvanje nastavnika te broj sati pojedine vrste nastave za svakog od nastavnika.

Ishodi učenja izbornih predmeta

Budući da ostvarivanje ishoda učenja na razini studijskog programa ovisi o ostvarenosti ishoda učenja na razini isključivo obveznih predmeta, moguće je da ishodi učenja nekih izbornih predmeta ne budu povezani s ishodima učenja na razini studijskog programa te se u tom slučaju u kategoriju „Kod ishoda učenja na razini studijskog programa“ navodi znak „/“.

Tablica 9. Obrazac za izvedbeni nastavni program:

Studijski program					
Ciklus		Vrsta			
Smjer		Modul			
Godina studija		Semestar			
Naziv predmeta		Kod predmeta			
ECTS		Status			
Broj sati Nastave		Predavanja	Vježbe	Seminari	Praksa
Nastavnici					
Ciljevi predmeta					
Ishodi učenja predmeta	Ishod učenja	Kod ishoda učenja predmeta	Kod ishoda učenja na razini studijskoga programa		
Preduvjeti za upis predmeta					
Sadržaj predmeta	Tjedan/turnus	Tema			
Jezik					
E-učenje					
Metode poučavanja					

Oblici provjere znanja (označiti)											
Vrsta predispitne obveze					Vrsta ispita						
Kolokvij	seminarski rad	esej/ referat	praktični/projektni zadatak	ostalo	pismeni		usmeni	praktični			
Alokacija ECTS bodova i udjela u ocjeni											
Obveze studenata		Kod ishoda učenja	Sati opterećenja		Udio u ECTS-u			Udio u ocjeni			
Ukupno											
Način izračuna konačne ocjene											
Alokacija ECTS bodova, obveze i način izračuna konačne ocjene za izvanredne studente (ako ih ima):											
Literatura (označiti)	Naslov (naziv, autor, godina)	Izdanje		Jezik				Vrsta djela			
		izdanje	ost.	hrv.	eng.	ost.	višejez.	knjiga	članak	skripta	ost
Obvezna											
Dopunska											
Dodatne informacije o predmetu											

6. METODOLOGIJA IZRADJE NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA

6.1. Kriteriji koje treba ispunjavati nastavni plan i program

Prilikom izrade nastavnog plana i programa treba imati na umu da on mora ispunjavati sljedeće:

1) odredbe Zakona o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije i Uredbe o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji, kojima je definirano:

- postupak samovrednovanja i ocjene kvalitete svih studijskih programa, nastave i uvjeta rada, koji se provodi u pravilu na kraju akademske godine, a najviše u intervalima od tri akademske godine
- postupak prema kojem nastavne planove i programe donosi senat na prijedlog znanstveno-nastavnih, odnosno, umjetničko-nastavnih vijeća ustrojbenih jedinica
- sadržaj nastavnog plana i programa: stručni i akademski naziv i stupanj koji se stječe završetkom studija, uvjeti za upis na studijski program, popis obveznih i izbornih predmeta i broj sati potrebnih za njihovu realizaciju, bodovna vrijednost svakog predmeta i završnog rada iskazanu u ECTS bodovima, uvjeti za prelazak s drugih studijskih programa u okviru istih ili srodnih područja studija, način izbora predmeta iz drugih studijskih programa, uvjeti upisa u sljedeći semestar ili tromjesečje, odnosno sljedeću godinu studija te način završetka studija, način izvođenja studija i način provjere znanja za svaki predmet, druga pitanja od značaja za izvođenje studijskog programa
- sadržaj nastavnog plana: nastavni predmeti, ukupan broj sati predavanja, vježbi i drugih oblika nastavnog rada
- sadržaj nastavnog programa: sadržaj predmeta, način izvođenja nastave i polaganja ispita i drugih vidova provjere znanja, obvezni udžbenici, priručnici i druga obvezna literatura na osnovi koje se polaže ispit iz predmeta, broj ECTS bodova
- dostupnost i transparentnost nastavnih planova i programa
- praćenje primjene nastavnih planova i programa, na način da senat svake četiri godine od početka njihove primjene pokreće postupak za njihovo cjelovito preispitivanje i unapređivanje

2) kriterije za akreditaciju visokoškolskih ustanova i studijskih programa prema Odluci o kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini (2016.) i Odluci o kriterijima za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa studija u Bosni i Hercegovini (2017.):

- usklađenost ciljeva studijskog programa i ishoda učenja sa sadržajem studijskih programa, razinom kvalifikacije i strategijom ustanove
- usklađenost ishoda učenja sa znanstvenim i obrazovnim standardima i dostignućima,

- tržištem rada, kvalifikacijskim okvirom (BHQF, QF-EHEA) te standardima kvalifikacija
- dostupnost informacija o studijskim programima na hrvatskom i engleskom jeziku na mrežnim stranicama
 - sadržaj nastavnog plana i programa: pregled obveznih i izbornih predmeta, okvirni sadržaj nastavne materije za svaki od predmeta (podijeljenu prema broju tjedana/nastavnih jedinica u sklopu jednog semestra), opterećenje studenta po predmetu, bodovnu vrijednost svakog predmeta iskazanu u skladu s ECTS-om, načine provjere i vrednovanja kontinuiranog stjecanja znanja studenta, bodovnu ECTS vrijednost završnog rada na I. i II. ciklusa studija, ovisno o statusu ustanove, metode osiguranja kvaliteta, popis obvezne i dopunske literature za svaki pojedini predmet, obveznu i specifičnu opremu za izvođenje programa/predmeta prema zahtjevima znanstvenog/umjetničkog područja
 - interdisciplinarnost/multidisciplinarnost plana i programa, internacionalizaciju nastavnog plana i programa, interakciju s profesionalnom praksom, realizaciju praktične nastave i aktivno učešću studenata u znanstvenom/umjetničkom istraživanju u okviru studijskog programa
 - informiranje javnosti o svim aspektima studijskih programa koje nudi s posebnim osvrtom na definirane ciljeve studijskih programa i ishode učenja, s podacima o akademskim karijerama zaposlenog i angažiranog osoblja
 - definirane procedure za kontinuirano praćenje, periodičnu evaluaciju i reviziju studijskih programa, koje uključuju mišljenja studenata i drugih unutrašnjih i vanjskih zainteresiranih strana te definiran način na koji praćenje podataka utječe na unapređenje studijskog programa
 - praćenje podataka o nastavnom procesu, realizaciji akcijskog plana internacionalizacije, benefitima od potpisanih ugovora o međunarodnoj suradnji, udjelu stranih studenata i profesora; broju i napretku studenata na stručnom usavršavanju u inozemstvu, zapošljivosti diplomiranih studenata, uz anketiranje studenata, akademskog i administrativnog osoblja o stupnju realizacije ishoda učenja i njihovoj relevantnosti za tržište rada te o kvaliteti, suvremenosti i dostupnosti resursa

3) ciljeve internog reguliranja postupka donošenja i redovite revizije studijskih programa na Sveučilištu:

- omogućiti uspostavljanje mehanizma upravljanja i kontrole ishodima učenja na razini studijskog programa, kao temeljnim elementom izlazne kvalifikacije,
- omogućiti fleksibilnost, koja ne ugrožava ishode učenja na razini studijskog programa, a koja služi praćenju suvremenih znanstvenih dostignuća i trendova te usklađivanju s potrebama tržišta rada,
- regulirati prostor autonomije internim aktima po ujednačenoj proceduri i obrascima,
- povezati postupak donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa s aktivnostima iz područja osiguranja kvalitete.
- Sve navedeno implementirano je u *Pravilnik o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru*, u obrasce koji su njegov sastavni dio te u ovaj *Vodič*, što znači da poštivanje odredbi *Pravilnika o postupku donošenja novih i revizije*

postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru i uputa Vodiča osigurava ispunjavanje svih zakonskih odredbi i kriterija za akreditaciju studijskih programa.

6.2. Upravljanje procesom izrade nastavnog plana i programa

Da bi se mogli ispuniti svi traženi kriteriji, potrebno je da postupak izrade nastavnog plana i programa podrazumijeva upravljanje procesom kroz planiranje, organiziranje, podjelu zadataka, vođenje i kontroliranje.

Prva faza: planiranje

Planiranje procesa izrade nastavnog plana i programa razlikuje se za postupak donošenja novog studijskog programa i za postupak izvanredne revizije u odnosu na postupak redovite revizije postojećeg studijskog programa.

U postupku donošenja novog studijskog programa i u postupku izvanredne revizije ustrojbeni jedinica može birati trenutak za pokretanje postupka, vodeći se sljedećim:

- izrada nastavnog plana i programa za novi studijski program / smjer zahtijeva dodatni angažman i uprave i svih djelatnika ustrojbene jedinice, jer predstavlja izvanrednu aktivnost
- izrada nastavnog plana i programa za novi studijski program / smjer ne smije ugroziti tekuće procese i aktivnosti (nastava, istraživački rad, projektne aktivnosti, organiziranje simpozija, znanstveno-stručnih skupova i drugih planiranih događaja)
- izrada nastavnog plana i programa za novi studijski program / smjer podrazumijeva sudjelovanje studenata i vanjskih dionika (bivših studenata i predstavnika gospodarstva) i organiziranje javnih rasprava te se na vrijeme trebaju realizirati različiti oblici komunikacije s istim
- izrada nastavnog plana i programa za novi studijski program / smjer treba se završiti njegovim usvajanjem na Senatu prije raspisivanja natječaja za upis studenata, ako je planiran upis studenata u idućoj akademskoj godini
- budući da postupak izrade nastavnog plana i programa za novi studijski program / smjer počinje imenovanjem članova povjerenstva i recenzenata na Senatu, a treba se završiti usvajanjem na Senatu prije raspisivanja natječaja za upisu studenata, izrada nastavnog plana i programa treba se realizirati u navedenom razdoblju od nekoliko mjeseci, pri čemu se hodoigram izrađuje u fazi organiziranja.

Redovita revizija postojećeg studijskog programa provodi se u pravilnim vremenskim intervalima, svako četiri godine, temeljem odluke Senata, pri čemu ustrojbeni jedinica ne može birati trenutak za pokretanje postupka, ali unaprijed zna u kojoj akademskoj godini će se provesti, što podrazumijeva sljedeće:

- redovito se provode ankete i prikupljaju podatci o nastavnom procesu, studentima, nastavnicima i resursima tijekom akademske godine ili s njezinim protekom, u skladu s

Priručnikom za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru (2020) te se na temelju prikupljenih podataka rade godišnja izvješća na razini studijskog programa, ustrojbene jedinice i Sveučilišta

- prilikom obrade rezultata anketa i podataka isti se interpretiraju i raspravljaju na relevantnim tijelima (znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće, vijeće studija / odjela / katedre, studentski zbor i dr.) te se donose zaključci o mogućim unapređenjima koja će se realizirati prilikom redovite revizije
- izrada revidiranog nastavnog plana i programa zahtijeva dodatni angažman i uprave i svih djelatnika ustrojbene jedinice, ali spada u periodične tekuće aktivnosti koje ne smiju ugroziti druge tekuće procese i aktivnosti (nastava, istraživački rad, projektne aktivnosti, organiziranje simpozija, znanstveno-stručnih skupova i drugih planiranih događaja)
- izrada revidiranog nastavnog plana i programa podrazumijeva sudjelovanje studenata i vanjskih dionika (bivših studenata i predstavnika gospodarstva) i organiziranje javnih rasprava te se na vrijeme trebaju realizirati različiti oblici komunikacije s istim
- izrada revidiranog nastavnog plana i programa treba se završiti njegovim usvajanjem na Senatu prije početka akademske godine, ako se planira da se studenti prve godine studija upišu po revidiranom nastavnom planu i programu, odnosno prije raspisivanja natječaja za upis studenata u idućoj akademskoj godini u odnosu na akademsku godinu u kojoj je pokrenuta redovita revizija, ako je u idućoj akademskoj godini planiran upis studenata na prvu godinu studijskog programa
- budući da postupak redovite revizije počinje odlukom Senata na početku akademske godine, a treba se završiti usvajanjem na Senatu prije raspisivanja natječaja za upis studenata u idućoj akademskoj godini, izrada revidiranog nastavnog plana i programa treba se realizirati u razdoblju od više od godinu dana, pri čemu se hodogram izrađuje u fazi organiziranja.

Druga faza: organiziranje

Organiziranje podrazumijeva definiranje vremenskih rokova, s tim da se hodogram za izradu nastavnog plana i programa za postupak donošenja novog studijskog programa ili izvanredne revizije razlikuje u odnosu na postupak redovite revizije postojećeg studijskog programa. Vremenski rokovi za svaki korak ovise o vremenu početka procesa.

Aktivnosti vezane za izradu nastavnog plana i programa u postupku donošenja novog studijskog programa ili uvođenja novog smjera uključuju sljedeće:

1) analiza:

- a) u slučaju donošenja novog studijskog programa ili uvođenja novog smjera strateških dokumenata te misije i vizije institucije u svrhu definiranja njihove povezanosti s donošenjem novog studijskog programa ili uvođenja novog smjera potreba tržišta rada i zavoda za zapošljavanja te konzultacije sa strukovnim komorama i drugim udruženjima te predstavnicima gospodarstva

- dokumenata kojima je regulirana kvalifikacija koja je stječe (standard zanimanja/kvalifikacije, zakonske regulativa, drugi srodni dokumenti)
 potrebe fizičkih i ljudskih resursa, uz evidentiranje postojećeg stanja i mogućnosti njegova unapređenja
 financijske održivosti izvođenja studijskog programa / smjera
- b) u slučaju revizije postojećeg studijskog programa
 rezultata anketa i podataka o nastavnom procesu, studentima, nastavnicima i resursima koji su se redovito pratili svake akademske godine na razini studijskog programa i ustrojbene jedinice
 strateških dokumenata te misije i vizije institucije u svrhu definiranje njihove povezanosti s načinima unapređenja studijskih programa i nastavnog procesa
 potreba tržišta rada i zavoda za zapošljavanja te konzultacije sa strukovnim komorama i drugim udruženjima te predstavnicima gospodarstva
 dokumenata kojima je regulirana kvalifikacija koja je stječe (standard zanimanja/kvalifikacije, zakonske regulativa, drugi srodni dokumenti)
- 2) definiranje članova Povjerenstva za izradu nastavnog plana i programa novog studijskog programa i recenzenata te usvajanje njihova prijedloga na znanstveno-nastavnom / umjetničko-nastavnom vijeću
 - 3) definiranje ciljeva, kompetencija i ishoda učenja na razini studijskog programa / smjera te slanje istih na uvid svim nastavnicima koji sudjeluju u izradi nastavnih programa
 - 4) izrada ostalih elemenata uvodnog dijela nastavnog plana i programa te slanje istih na uvid svim nastavnicima koji sudjeluju u izradi nastavnih programa
 - 5) izrada nastavnog plana te slanje istog na uvid svim nastavnicima koji sudjeluju u izradi nastavnih programa
 - 6) izrada nastavnih programa
 - 7) pregled nastavnih programa te vraćanje na doradu onih koji nisu u skladu sa zakonskim i internim aktima
 - 8) objedinjavanje nastavnih programa u jedinstveni nastavni plan i program
 - 9) održavanje javne rasprave o nastavnom planu i programu, uz slanje na uvid nastavnog plana i programa svim sudionicima javne rasprave
 - 10) uzimajući u obzir zaključke javne rasprave, izrada nastavnog plana i programa koji se kao prijedlog usvaja na znanstveno-nastavnom vijeću te upućuje na usvajanje na Senatu

Treća faza: raspodjela ljudskih resursa

Raspodjela ljudskih resursa podrazumijeva:

Odabir članova povjerenstava

Članovi Povjerenstva za izradu nastavnog plana i programa u postupku donošenja novog studijskog programa te članovi Povjerenstva za izradu revidiranog nastavnog plana i programa u postupku redovite ili izvanredne revizije biraju se prema strukturi definiranoj

Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru.

Povjerenstvo za izradu nastavnog plana i programa novog studijskog programa čine predstavnik uprave ustrojbene jedinice, koordinator kvalitete ustrojbene jedinice, jedan do tri predstavnika nastavnog osoblja iz istog znanstvenog polja kao studijski program koji se izrađuje, predstavnik studenata sa srodnog studijskog programa i predstavnik vanjskih korisnika.

Povjerenstvo za izradu revidiranog nastavnog plana i programa čine pročelnik/tajnik/voditelj studija ili predstavnik uprave ustrojbene jedinice za studije koji nemaju voditeljske funkcije, koordinator kvalitete ustrojbene jedinice, jedan do tri predstavnika nastavnog osoblja iz istoga znanstvenog polja sa studijskoga programa koji se revidira, jedan predstavnik studenata sa studijskog programa koji se revidira i jedan predstavnik vanjskih korisnika.

Pri tom je bitno naglasiti da se za svaki studijski program mora imenovati posebno povjerenstvo, dakle, posebno povjerenstvo za svaki ciklus studija (preddiplomski i diplomski), za sve vrste (sveučilišni i stručni), za različitu organizaciju studija (jednopedmetni i dvopedmetni) te za druge specifične razlike (jednogodišnji i dvogodišnji), iz više razloga:

- predstavnik studenata mora biti različit u svakom povjerenstvu, jer mora biti upisan na onaj studijski program koji se revidira (preddiplomski ili diplomski, sveučilišni ili stručni, jednopedmetni ili dvopedmetni, jednogodišnji ili dvogodišnji)
- predstavnik nastavnika može, ali ne mora, biti isti u više povjerenstva, pri čemu valja imati na umu da odabir različitih predstavnika nastavnog osoblja za svaki studijski program omogućava bolju raspodjelu opterećenja, odnosno izbjegava se slučaj u kojem će jedan nastavnik biti preopterećen zadacima prilikom izrade revidiranih nastavnih planova i programa.

U slučaju studijskog programa koji ima više smjerova poželjno je u povjerenstvo imenovati predstavnika nastavnog osoblja za svaki smjer.

Pročelnik/tajnik/voditelj studija ili predstavnik uprave ustrojbene jedinice za studije koji nemaju voditeljske funkcije te predstavnik vanjskih korisnika mogu biti imenovati u više različitih povjerenstva.

Koordinator kvalitete ustrojbene jedinice mora biti imenovan u svakom povjerenstvu, zbog njegove specifične uloge.

Odabir nastavnika koji sudjeluju u izradi nastavnog plana i programa

Osim članova povjerenstava, u izradi nastavnog plana i programa sudjeluju svi nastavnici koji izrađuju nastavne programe (*silabuse*) pojedinih predmeta.

Pri izradi nastavnog plana i programa u postupku donošenja novog studijskog programa ili uvođenja novog smjera sudjeluju i nastavnici koji nisu angažirani u izvođenju nastave, nego će to tek biti nakon usvajanja novog studijskog programa ili novog smjera. Takva situacija zahtijeva dodatni napor kod organizacije, pri čemu se u pravilu ostvaruje suradnja s referentnim studijskim programima i visokoškolskim ustanovama.

Pri izradi revidiranog nastavnog plana i programa u postupku donošenja novog studijskog programa ili uvođenja novog smjera sudjeluju svi nastavnici izvode nastavu na studijskom programu.

Podjela zadataka

Zadatci predsjednika Povjerenstva:

- koordinirati radom Povjerenstva
- voditi proces izrade nastavnog plana i programa
- izraditi uvod nastavnog plana i programa u suradnji s koordinatorom kvalitete te uz konzultiranje s ostalim članovima Povjerenstva i svim nastavnicima koji izrađuju nastavne programe
- izraditi poglavlje 2 i 3 nastavnog plana i programa u suradnji s predstavnikom nastavnog osoblja iz Povjerenstva te uz konzultiranje s ostalim članovima Povjerenstva i svim nastavnicima koji izrađuju nastavne programe
- sazivati radne sastanke s ostalim članovima Povjerenstva i svim nastavnicima koji izrađuju nastavne programe te voditi zapisnike s radnih sastanaka
- organizirati javnu raspravu u suradnji s predstavnikom nastavnog osoblja, studenata i vanjskih korisnika.

Zadatci koordinatora kvalitete:

- sudjelovati u izradu uvoda nastavnog plana i programa koji se odnosi na rezultate anketa i podatke o nastavnom procesu, studentima, nastavnicima i resursima koji su se redovito pratili svake akademske godine na razini studijskog programa i ustrojbene jedinice
- definirati kodove ishoda učenja na razini studijskog programa
- definirati kodova za predmete u nastavnom planu
- provjeriti tehničku ispravnost nastavnih programa, što se odnosi na usklađenost podataka iz nastavnog plana s podacima u nastavnim programima, popunjenost svih kategorija nastavnog programa, način definiranja kodova ishoda učenja predmeta, izračun alokacije ECTS bodova te odabir kategorija za podatke koji se redovito prate (zastupljenost oblika provjere znanja, struktura literature)
- izraditi matricu ishoda učenja na temelju podataka koje nastavnici navedu u nastavnim programima
- u slučaju velikog broja povjerenstva u kojima sudjeluje isti koordinator kvalitete (10 i više), neke od zadataka koordinatora kvalitete trebaju preuzeti drugi članovi povjerenstva ili predstavnik administrativnog osoblja.

Zadatci predstavnika nastavnog osoblja:

- sudjelovati u izradi poglavlje 2 i 3 nastavnog plana i programa
- provjeriti sadržajnu usklađenost nastavnih programa, što se odnosi na usklađenost ciljeva i ishoda učenja na razini predmeta s ciljevima i ishodima učenja na razini studijskog programa te usklađenost sadržaja predmeta s ishodima učenja predmeta,
- sudjelovati u organizaciji javne rasprave.

Zadatci svih nastavnika koji izvode nastavu na studijskom programu:

- izraditi nastavni program predmeta na kojem izvode nastavu (ako u izvođenju nastave na istom predmetu sudjeluje više nastavnika, isključivu odgovornost snosi nositelj ili nositelji predmeta, koji određuje na koji način će u izradi nastavnog programa predmeta sudjelovati asistenti, viši asistenti i lektori)
- dati sugestije i prijedloge na uvod te poglavlje 2 i 3 nastavnog plana i programa koji im se dostave na uvid
- sudjelovati u javnoj raspravi.

Zadatci predstavnika studenata i vanjskih korisnika:

- dati sugestije i prijedloge na sve radne materijale koji im se dostave na uvid
- sudjelovati u organizaciji javne rasprave.

Četvrta faza: vođenje

Vođenje procesa izrade nastavnog plana i programa zadatak je predsjednika Povjerenstva, a podrazumijeva:

Informiranje o planiranim aktivnostima i koracima

Sa svim članovima Povjerenstva i ostalim nastavnicima koji sudjeluju u izradi nastavnog plana i programa treba usuglasiti i dati jasne informacije o planiranim aktivnostima, u skladu s vremenom početka procesa i vremenom planiranog završetka, koji mora biti prije raspisivanja natječaja za upis studenata, ako se planira upis u idućoj akademskoj godini.

Stručnu podršku svim sudionicima procesa

Stručna podrška odnosi se na pravovremeno dijeljene informacija i uputa za rad, uzimajući u obzir zakonodavne i interne akte te specifičnosti znanstvenog područja i polja kojem pripada studijski program.

Upravljanje vremenom

Upravljanje vremenom podrazumijeva praćenje provedbe planiranih aktivnosti te poduzimanje potrebnih mjera da se proces izrade nastavnog plana i programa provede do definiranog roka.

Peta faza: kontroliranje

Prilikom izrade nastavnog plana i programa potrebno je vršiti kontrolu radnih materijala kako bi se osigurala njihova usklađenost i kvaliteta. Svaki član Povjerenstva ima definirane (već navedene) zadatke koji se odnose na kontrolu pojedinog segmenta procesa. Kontroliranje procesa izrade i samih dokumenata provodi se na nekoliko razina:

Razina studijskog programa

provjera kvalitete cijelog procesa od predsjednika Povjerenstva prilikom izrade nastavnog plana i programa provjera kvalitete dokumenta od članova Povjerenstva prilikom izrade nastavnog plana i programa

Razina ustrojbene jedinice

provjera kvalitete dokumenta od znanstveno-nastavnog / umjetničko-nastavnog vijeća
prilikom usvajanja prijedloga nastavnog plana i programa

Razina Sveučilišta

provjera kvalitete cijelog procesa i dokumenta od sveučilišnog Povjerenstva za unapređenje
studijskih programa prilikom dostavljanja prijedloga nastavnog plana i programa na Senat
provjera kvalitete dokumenta od Senata prilikom usvajanja nastavnog plana i programa.

7. SPECIFIČNOSTI DVOPREDMETNIH STUDIJSKIH PROGRAMA U KONTEKSTU IZRADA NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA

7.1. Definicija i karakteristike dvopredmetnih studijskih programa

Na Sveučilištu u Mostaru dvopredmetni studijski programi izvode se na Fakultetu prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti i Filozofskom fakultetu, a odnose se u pravilu na studijske programe nastavničkog smjera (uz par iznimki). Dvopredmetnost je specifičnost studijskih programa nastavničkog smjera prema kojoj studijski program osposobljava studenta za zanimanje nastavnika dvaju školskih predmeta (npr. engleski i njemački jezik, matematika i informatika, biologija i kemija,...). Dvopredmetnost kao takva postojala je u sustavu visokog obrazovanja i prije bolonjskog procesa, ali je bolonjski proces, prvenstveno uvođenjem ECTS bodova, bitno utjecao na strukturu dvopredmetnih studija. Naime, zakonskim određivanjem semestra na 30 ECTS bodova određena je maksimalna količina opterećenje studenta, te se u slučaju dvopredmetnih studija nužno trebao definirati način na koji se prostor od 30 ECTS bodova dijeli između dva studija u kombinaciji. Taj se izazov često pokazao prevelikim te su neke visokoškolske ustanove rješenje našle jednostavnu u ukidanju dvopredmetnih kombinacija. Međutim, ukidanje dvopredmetnih kombinacije ne bi trebalo biti rješenje, jer dvopredmetnost kao takva ima i određene prednosti, i za visokoškolsku ustanovu i za studente.

Osim izazova s ECTS bodovima, dvopredmetnost je nakon bolonjske reforme postala problematična i zbog definiranja ključnih termina, kao što su "studijski program", "studij" i "smjer". Iako se navedeni termini nedosljedno koriste i nevezano za dvopredmetnost, u kontekstu dvopredmetnosti ključno je pitanje "je li studijski program dvopredmetni studij koji se kombinira ili je studijski program kombinacija dvaju dvopredmetnih studija?", odnosno je li studijski program "povijest" koja se može kombinirati s npr. „filozofijom“, ili je studijski program kombinacija "povijest - filozofija"? Iako se na prvu može činiti da je ovo pitanje relevantno samo na razini jezičnog izraza, ono za sobom povlači i mnogo ozbiljnija pitanja: koja je struktura nastavnog plana i programa, stječe li student završetkom studija jedan akademski naziv ili dva, što je predmet akreditacije pri akreditiranju studijskih programa i slično.

Iako se može primijetiti da se u BiH i okruženju u praksi primjenjuje i jedno i drugo rješenje, čak i unutar jedne iste visokoškolske ustanove, na Sveučilištu u Mostaru će se prilikom primjene novog *Pravilnika o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru* nastavni planovi i programi dvopredmetnih studijskih programa raditi prema sljedećim odredbama:

- ✓ studijski program je dvopredmetni studijski program koji se kombinira s drugim dvopredmetnim studijskim programom (npr. dvopredmetni studij "povijest"), a ne kombinacija dvaju dvopredmetnih studijskih programom (npr. „povijest - filozofija“);

- ✓ svi dvopredmetni studijski programi imaju iste zajedničke predmete, koji se izvode u istim semestrima i s istim ECTS bodovima, a većinom se odnose na predmete s nastavničkim kompetencijama
- ✓ nastavni plan i program svakog dvopredmetnog studijskog programa sadrži predmete koji pripadaju tom studijskom programu te predmete koji su zajednički za oba dvopredmetna studijska programa u kombinaciji
- ✓ svaki dvopredmetni studijski programa ima jedan dio zajedničkih ciljeva, kompetencija i ishoda učenja, bez obzira s kojim se drugim dvopredmetnim studijskim programom kombinira
- ✓ u slučaju da se isti studij izvodi kao jednopredmetni studijski program i kao dvopredmetni studijski program, dvopredmetni studijski program mora imati kompetencije i ishode učenja koji su definirani standardom zanimanja/kvalifikacije, dok jednopredmetni studijski program može, a ne mora, pored navedenog standarda imati i dodatne kompetencije i ishode učenja, pri čemu je bitno da student i jednopredmetnog i dvopredmetnog studijskog programa nakon završetka studija imaju kompetencije i ishode učenja definirane standardom zanimanja/kvalifikacije
- ✓ svaki dvopredmetni studijski program ima svoju kvotu za upis studenata, odnosno natječaj za upis studenata se raspisuje na dvopredmetni studijski program (a ne na kombinaciju), pri čemu se u slučaju postojanja i jednopredmetnih studijskih programa, ne može definirati zajednička kvota za jednopredmetni i dvopredmetni studijski program
- ✓ osnovni podatci koji se mogu koristiti kao indikatori kvalitete prate se prema dvopredmetnom studijskom programu, npr. broj studenata, omjer studenata i profesora, omjer obveznih i izbornih predmeta i slično, dok je podatak o studentima na nekoj kombinaciji dvopredmetnih studijskih programa potreban samo za kreiranje rasporeda nastave
- ✓ predmet akreditacije studijskih programa je dvopredmetni studijski program, a ne kombinacija dvaju dvopredmetnih studijskih programa.

Iako se pri kreiranju i izvođenju dvopredmetnih studijskih programa javljaju mnogi organizacijski izazovi, brojne su prednosti dvopredmetnih studijskih programa, od kojih treba naglasiti sljedeće:

- ✓ prednosti studiranja dvopredmetnih studijskih programa za studente:
 - nesigurno i nepredvidivo tržište rada
 - lakše stjecanje norme na radnom mjestu nastavnika/profesora, odnosno jedina mogućnost stjecanja norme kod nekih školskih predmeta (npr. filozofija, sociologija)
 - interdisciplinarnost pri studiranju (olakšava međupredmetnu interferenciju pri izvedbi nastavnog plana i programa u osnovnoj ili srednjoj školi)
 - omogućavanje ostvarivanja preferencija i izbora kod studenata
- ✓ prednosti studiranja dvopredmetnih studijskih programa za visokoškolsku ustanovu:
 - prevencija gašenja studijskih programa za predmete koje sami ne osiguravaju normu na radnom mjestu u obrazovnom sustavu (npr. filozofija, sociologija)

- poticanje većeg upisa na deficitarne i manje popularne studije, kod kojih je veća mogućnost upisa ako se mogu studirati u kombinaciji
- racionalizacija ljudskih resursa
- privlačenje budućih studenata širom i raznovrsnijom ponudom.

7.2. ECTS sustav dvopredmetnih studijskih programa

Budući da nadležni *Zakon o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanske županije* (čl. 103) navodi da se „jedan semestar studija vrednuje sa 30 ECTS bodova“, potrebno je definirati ECTS sustav dvopredmetnih studijskih programa prema kojoj broj ECTS bodova u svakoj kombinaciji u svakom semestru iznosi točno 30 ECTS bodova.

ECTS sustav dvopredmetnih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru ima sljedeće pretpostavke:

- ✓ definiranje strukture ECTS bodova u svakom semestru na način:
„prvi dvopredmetni studij + drugi dvopredmetni studij + zajednički predmeti = 30 ECTS“
- ✓ definiranje zajedničkih predmeta koji su isti za sve dvopredmetne studijske programe (izvode se u istom semestru, u istoj satnici, s istim ECTS bodovima)
- ✓ definiranje okvira za svaki semestar koji će ovisno o broju ECTS bodova zajedničkog predmeta u određenom semestru odrediti koliko ECTS bodova ostaje za svaki dvopredmetni studij, npr.

PREDDIPLOMSKI STUDIJ

1. semestar: 14 ECTS + 14 ECTS + zajednički predmet od 2 ECTS
2. semestar: 14 ECTS + 14 ECTS + zajednički predmet od 2 ECTS
3. semestar: 14 ECTS + 14 ECTS + zajednički predmet od 2 ECTS
4. semestar: 14 ECTS + 14 ECTS + zajednički predmet od 2 ECTS
5. semestar: 13 ECTS + 13 ECTS + zajednički predmeti od 4 ECTS
6. semestar: 12 ECTS + 12 ECTS + završni rad od 6 ECTS

DIPLOMSKI STUDIJ

1. semestar: 11 ECTS + 11 ECTS + zajednički predmeti od 8 ECTS
2. semestar: 11 ECTS + 11 ECTS + zajednički predmeti od 8 ECTS
3. semestar: 13 ECTS + 13 ECTS + zajednički predmeti od 4 ECTS
4. semestar: 8 ECTS + 8 ECTS + diplomski rad od 14 ECTS

- Za svaki obvezni zajednički predmet postoji alternativa upisa zajedničkog (izbornog) predmeta ili dodatnog predmeta sa studijskog programa kojem ne treba određeni zajednički obvezni predmet.
- ✓ definiranje tijela/osobe u organizacijskoj strukturi koja će pratiti kreiranje i izvedbu dvopredmetnih studija, s naglaskom na standard zanimanja/kvalifikacije nastavnika

- (npr. tajnik zajedničkih predmeta, ECTS koordinator, QA koordinator), koji bi imali zadatak podrške studentima, stručnim službama i nastavnicima, izrade brošura, publikacija, dokumenata, organiziranje ispitnih rokova, radionica i slično
- ✓ kreiranje prostora na web stranici koji će na pregledan način nuditi pravovremene informacije o nastavnim planovima, zajedničkim predmetima, rasporedu nastave, terminima ispitnih rokova i slično.

7.3. Implementacija standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika u dvopredmetne studijske programe

Nakon definiranja ECTS sustava dvopredmetnih studijskih programa nastavničkog smjera, potrebno je definirati način na koji se u njih implementira standard zanimanja/kvalifikacije nastavnika, što podrazumijeva sljedeće:

- ✓ standard zanimanja/kvalifikacije nastavnika je definiran kao 60 ECTS bodova iz predmeta s nastavničkim kompetencijama unutar ukupno 300 ECTS bodova tijekom 1. i 2. ciklusa
- ✓ 60 ECTS bodova iz predmeta s nastavničkim kompetencijama unutra ukupno 300 ECTS bodova tijekom 1. i 2. ciklusa stječe na predmetima s oba dvopredmetna studijska programa u kombinaciji te na zajedničkim predmetima, što znači da zbroj od 60 ECTS treba kontrolirati i vertikalno (tijekom svih godina studija) i horizontalno (zbrajajući ECTS bodove svake kombinacije), prema strukturi:
- ✓ 26 ECTS bodova iz zajedničkih predmeta
- ✓ + 17 ECTS bodova iz predmeta prvog dvopredmetnog studijskog programa u kombinaciji
+ 17 ECTS bodova iz predmeta drugog dvopredmetnog studijskog programa u kombinaciji

ukupno: 60 ECTS bodova iz predmeta s nastavničkim kompetencijama

- ✓ 60 ECTS bodova s nastavničkim kompetencijama čine Nastavnički modul, koji ima svoje ciljeve, kompetencije i ishode učenja te koji je isti za sve studijske programe nastavničkog smjera
- ✓ u nastavnim planovima i programima dvopredmetnih studijskih programa u kombinaciji ne može se više puta ponovi isti predmeti, niti se za jedan zajednički predmet može predvidjeti različit broj ECTS bodova
- ✓ kombinacija koja se izvodi na 1. ciklusu mora se izvoditi i na 2. ciklusu, jer se u suprotnom studenti dovode u nepovoljan položaj
- ✓ pri kombinaciji dvopredmetnih studijskih programa nastavničkog smjera i dvopredmetnih studijskih programa nenastavničkog smjera, dvopredmetni studijski programi nenastavničkog smjera trebaju ostaviti prostor za zajedničke predmete s nastavničkim kompetencijama, da bi se mogao postići zbroj od ukupno 60 ECTS bodova iz predmeta s nastavničkim kompetencijama.

Tablica 10. Prikaz strukture Nastavničkog modula kod dvopredmetnih studijskih programa nastavničkog smjera:

NASTAVNIČKI MODUL							
ECTS bodovi iz predmeta koji nose nastavničke kompetencije tijekom 1. i 2 ciklusa na dvopredmetnim studijskim programima nastavničkog smjera							
Semestar	Zajednički predmeti		1. dvopredmetni studij		2. dvopredmetni studij		UKUPNO
	min. 26 ECTS		min. 17 ECTS		min. 17 ECTS		min. 60 ECTS
4. (I.)	<i>zajednički predmet s nastavničkim kompetencijama</i>	2 ECTS					2 ECTS
5. (I.)	<i>zajednički predmet s nastavničkim kompetencijama</i>	4 ECTS					4 ECTS
1. (II.)	<i>zajednički predmeti s nastavničkim kompetencijama</i>	8 ECTS			npr. <i>Metodika 1</i>	npr. 5 ECTS	13 ECTS
2. (II.)	zajednički predmeti s nastavničkim kompetencijama	8 ECTS	npr. <i>Metodika 1</i>	npr. 4 ECTS	npr. <i>Metodika 2</i>	npr. 3 ECTS	15 ECTS
3. (II.)	<i>zajednički predmeti s nastavničkim kompetencijama</i>	4 ECTS	npr. <i>Metodika 2</i>	npr. 4 ECTS	npr. Školska praksa 1	npr. 3 ECTS	19 ECTS
			npr. Školska praksa 1	npr. 5 ECTS	npr. <i>Praktikum</i>	npr. 3 ECTS	
4. (II.)			npr. Školska praksa 2	npr. 4 ECTS	npr. Školska praksa 2	npr. 3 ECTS	7 ECTS
UKUPNO	26 ECTS		UKUPNO	17 ECTS	UKUPNO	17 ECTS	60 ECTS

PRILOG

**Pravilnik o postupku
donošenja novih i
revizije postojećih
studijskih programa
na Sveučilištu u
Mostaru**

Na temelju članka 54. *Zakona o visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskoj županiji* (Narodne novine HNŽ, broj:4/12) i članka 53. *Statuta Sveučilišta u Mostaru* (ur. broj:01-1685/20 od 26. veljače 2020. godine), Senat Sveučilišta u Mostaru na 384. sjednici održanoj 23. veljače 2022. godine donio je

PRAVILNIK O POSTUPKU DONOŠENJA NOVIH I REVIZIJE POSTOJEĆIH STUDIJSKIH PROGRAMA NA SVEUČILIŠTU U MOSTARU

I. OPĆE ODREDBE

Članak 1.

1) *Pravilnikom o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru* (dalje: *Pravilnik*) regulira se:

- a) postupak donošenja novih studijskih programa
 - b) postupak redovite i izvanredne revizije postojećih studijskih programa
 - c) izmjene i dopune koje se mogu donositi izvan postupka redovite i izvanredne revizije studijskih programa
 - d) sadržaj dokumenata, uz odgovarajuće obrasce koji su sastavni dio *Pravilnika*.
- 2) Reguliranje navedeno pod stavkom 1) ovoga članka odnosi se na preddiplomske, diplomatske i integrirane studijske programe.
- 3) Ciljevi reguliranja postupka donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa na Sveučilištu u Mostaru (dalje: Sveučilište) su:
- omogućiti uspostavljenje mehanizma upravljanja i kontrole ishoda učenja na razini studijskoga programa, kao temeljnim elementom izlazne kvalifikacije
 - omogućiti fleksibilnost koja ne ugrožava ishode učenja na razini studijskoga programa, a koja služi praćenju suvremenih znanstvenih dostignuća i trendova te usklađivanju s potrebama tržišta rada
 - regulirati prostor autonomije internim aktima po ujednačenoj proceduri i obrascima
 - povezati postupak donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa s aktivnostima iz područja osiguranja kvalitete.

Članak 2.

Pojmovi koji se koriste u *Pravilniku* imaju sljedeće značenje:

- a) *studijski program* – skup obveznih i izbornih predmeta čijim se svladavanjem stječu kompetencije i ishodi učenja koji odgovaraju određenoj vrsti i razini kvalifikacije, odnosno akademskom nazivu koji se stječe diplomom
- b) *smjer* – dio studijskoga programa koji se sastoji od obveznih i izbornih predmeta kojim se stječu specifične kompetencije i ishodi učenja, različiti od drugih smjerova istoga studijskog programa, pri čemu studenti mogu birati samo jedan smjer
- c) *redovita revizija studijskih programa* – postupak koji svako četiri (4) godine pokreće Senat Sveučilišta (dalje: Senat) radi evaluacije izvođenja i strukture studijskoga programa, pri kojoj se vrše izmjene i dopune u svrhu unapređenja studijskoga programa
- d) *evaluacija studijskoga programa* – postupak unutarnjega i vanjskoga vrednovanja studijskoga programa, nastavnoga procesa i ostalih područja djelovanja na Sveučilištu, radi provjere ispunjenosti kriterija za akreditaciju studijskoga programa, pri čemu se rezultati postupaka unutarnjega i vanjskoga vrednovanja koriste pri revizijama studijskoga programa
- e) *nastavni plan i program* – dokument koji određuje sadržaj i strukturu studijskoga programa te sve njegove elemente, a usvaja ga Senat pri donošenju novoga studijskog programa i reviziji postojećih studijskih programa
- f) *nastavni plan* – popis obveznih predmeta kojeg kao dio nastavnoga plana i programa usvaja Senat, a koji uz popis obveznih predmeta sadrži satnicu i ECTS bodove obveznih predmeta te ECTS prostor za izborne predmete prema semestrima

- g) *izvedbeni nastavni plan* – nastavni plan kojeg usvaja znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, odnosno vijeće sveučilišnoga odjela prije početka svake akademske godine, a koji uz popis obveznih predmeta sadrži i popis izbornih predmeta, satnicu i ECTS bodove svih predmeta te imena nastavnika koji će izvoditi nastavu u određenoj akademskoj godini
- h) *nastavni program (silabus)* – opis pojedinoga obveznog predmeta kojeg kao dio nastavnoga plana i programa usvaja Senat
- i) *izvedbeni nastavni program (izvedbeni silabus)* – ažurirani nastavni program (silabus) kojeg usvaja znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, odnosno vijeće sveučilišnoga odjela prije početka svake akademske godine za sve obvezne i izborne predmete
- j) *recenzenti* – stručnjaci koje imenuje Senat radi davanja stručnoga mišljenja u postupku donošenja novoga studijskog programa i uvođenja novoga smjera
- k) *predstavnici vanjskih korisnika* – djelatnici pravnih subjekata iz privatnoga i javnoga sektora koji nisu angažirani na Sveučilištu
- l) *predispitne obveze* – obveze studenata koje se realiziraju prije ispitnih rokova (pohađanje nastave, zadaće, eseji, referati, prezentacije, projekti, seminarski radovi, različiti zadatci, kolokviji, predrok i sl.), pri čemu se i obveza definirana kao „kolokviji ili završni pismeni ispit” smatra predispitnom obvezom, jer studentima daje mogućnost da obvezu završe prije ispitnih rokova, bez obzira na to hoće li studenti tu mogućnost iskoristiti ili ne
- m) *obvezna literatura* – literatura koja se koristi za polaganje pismenoga i usmenoga ispita ili njihovih alternativa (kolokviji, predrokov) i
- n) *dopunska literatura* – literatura koja se koristi pri ispunjavanju ostalih obveza na predmetu
- o) *samostalni rad studenata* – bilo koje opterećenje studenata izraženo ECTS bodovima osim pohađanja nastave i prakse (priprema za kolokvije i ispite, izrada seminarskih, završnih i diplomskih radova i sl.).

Članak 3.

Povjerenstvo za unapređenje studijskih programa stalno je tijelo osnovano odlukom Senata koje ima sljedeće nadležnosti:

- a) davanje Senatu mišljenja u postupku usvajanja novih studijskih programa te izmjena i dopuna postojećih studijskih programa:
- o kvaliteti sadržaja nastavnoga plana i programa u cjelini, kao i svih njegovih elemenata te njihovoj usklađenosti sa zakonodavnim okvirom te *Standardima i smjernicama za osiguravanje kvalitete visokoga obrazovanja u Europskome prostoru*
 - o usklađenosti procedure donošenja novih studijskih programa i redovite revizije postojećih studijskih programa sa zakonodavnim okvirom te *Standardima i smjernicama za osiguravanje kvalitete visokoga obrazovanja u Europskome prostoru*
- b) izvještavanje Senata o studijskim programima na Sveučilištu koji u narednoj akademskoj godini trebaju proći proces redovite revizije
- c) predlaganje Senatu pravnih akata, dokumenata i publikacija koji se odnose na procedure donošenja novih studijskih programa te izrade i dopune postojećih studijskih programa, kao i na sadržaj i metodologiju izrade njihovih nastavnih planova i programa
- d) određivanje javnosti podataka o studijskim programima i njihovim nastavnim planovima i programima na razini pojedine ustrojbene jedinice i cijeloga Sveučilišta, u suradnji s Upravom Sveučilišta i upravama ustrojbenih jedinica Sveučilišta
- e) druge aktivnosti koje se odnose na unapređenje kvalitete procesa donošenja novih studijskih programa te izmjena i dopuna postojećih studijskih programa, kao i sadržaja njihovih nastavnih planova i programa te njihove primjene i izvedbe.

II. POSTUPAK DONOŠENJA NOVIH STUDIJSKIH PROGRAMA

Članak 4.

- 1) Novi studijski program donosi Senat na prijedlog znanstveno-nastavnoga / umjetničko-nastavnoga vijeća jedne ili više ustrojbenih jedinica, odnosno vijeća sveučilišnoga odjela.
- 2) Novim studijskim programom smatra se i postojeći studijski program koji:
 - mijenja trajanje ciklusa i ukupan broj ECTS bodova
 - mijenja vrstu studija (sveučilišni i stručni)
 - umjesto prva dva ciklusa izvodi se kao integrirani i obrnuto
 - izvodi se na stranome jeziku
 - izvodi se kao zajednički studij
 - izvodi se po dualnome modelu
 - izvodi se na daljinu.
- 3) Pojedine vrsta studija detaljnije su definirane drugim internim aktima Sveučilišta.

Članak 5.

- 1) Postupak donošenja novoga studijskog programa započinje kada Senat na prijedlog znanstveno-nastavnoga / umjetničko-nastavnoga vijeća jedne ili više ustrojbenih jedinica, odnosno vijeća sveučilišnoga odjela imenuje:
 1. Povjerenstvo za izradu nastavnoga plana i programa, u sastavu:
 - predstavnik uprave ustrojbene jedinice, odnosno pročelnik sveučilišnoga odjela, predsjednik Povjerenstva
 - najviše tri (3) predstavnika akademskoga osoblja iz istoga znanstvenog polja kao studijski program koji se izrađuje
 - jedan (1) predstavnik studenata sa srodnoga studijskog programa
 - jedan (1) predstavnik vanjskih korisnika
 - koordinator kvalitete
 2. tri (3) recenzenta, pri čemu:
 - svi recenzenti trebaju imati izbor najmanje u znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno zvanje docenta
 - najmanje dva (2) recenzenta moraju biti iz istoga znanstvenog polja kao i studijski program koji se recenzira
 - najmanje jedan (1) recenzent nije angažiran na Sveučilištu.
- 2) Predstavnik vanjskih korisnika iz stavka 1) ovoga članka može biti djelatnik Sveučilišne kliničke bolnice Mostar, pod uvjetom da nije angažiran u izvođenju nastave na Sveučilištu.
- 3) Član Povjerenstva iz stavka 1) ovoga članka može biti i predstavnik nenastavnoga osoblja.

Članak 6.

- 1) Nakon što Povjerenstvo za izradu nastavnoga plana i programa izradi nastavni plan i program novoga studijskog programa te organizira javnu raspravu, isti se dostavlja recenzentima, zajedno sa zapisnicima o održanoj javnoj raspravi.
- 2) Recenzenti iz stavka 1) ovoga članka prave zasebna izvješća, prema obrascu koji je sastavni dio ovoga *Pravilnika* te ga dostavljaju u roku od 45 dana od zaprimanja dokumentacije.
- 3) Povjerenstvo za izradu nastavnoga plana i programa izrađuje konačni prijedlog nastavnoga plana i programa novoga studijskog programa te znanstveno-nastavnome / umjetničko-nastavnome vijeću ustrojbene jedinice, odnosno vijeću sveučilišnoga odjela dostavlja sljedeću dokumentaciju:
 - nastavni plan i program novoga studijskog programa
 - zapisnike o održanoj javnoj raspravi
 - recenzije.

Članak 7.

- 1) Znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, odnosno vijeće sveučilišnoga odjela usvaja prijedlog nastavnoga plana i programa novoga studijskog programa te

Senatu i sveučilišnome Povjerenstvu za unapređenje studijskih programa iz članka 3. ovoga *Pravilnika* dostavlja sljedeću dokumentaciju:

- odluku znanstveno-nastavnoga / umjetničko-nastavnoga vijeća ustrojbene jedinice, odnosno vijeća sveučilišnoga odjela
- nastavni plan i program novoga studijskog programa
- zapisnike o održanoj javnoj raspravi
- recenzije.

2) Sveučilišno Povjerenstvo za unapređenje studijskih programa iz članka 3. ovoga *Pravilnika* dostavlja Senatu mišljenje o ispravnosti postupka i dostavljene dokumentacije u obrascu koji je sastavni dio ovoga *Pravilnika*.

3) Senat na osnovi prijedloga znanstveno-nastavnoga / umjetničko-nastavnoga vijeća ustrojbene jedinice, odnosno vijeća sveučilišnoga odjela i pozitivna mišljenja Povjerenstva za unapređenje studijskih programa iz članka 3. ovoga *Pravilnika* donosi odluku o usvajanju nastavnoga plana i programa novoga studijskog programa, čime se završava postupak donošenja novoga studijskog programa.

4) Ako Senat donese odluku o vraćanju nastavnoga plana i programa na doradu, Povjerenstvo za izradu nastavnoga plana i programa dužno je znanstveno-nastavnome / umjetničko-nastavnome vijeću ustrojbene jedinice, odnosno vijeću sveučilišnoga odjela dostaviti novi prijedlog nastavnoga plana i programa u skladu s procedurom definiranom u članku 6. i odredbama navedene odluke Senata.

5) Ako Senat donese odluku o odbijanju predloženoga nastavnog plana i programa, cijeli postupak vraća se na početak.

III. POSTUPAK REDOVITE I IZVANREDNE REVIZIJE STUDIJSKIH PROGRAMA

III.1) Vrste izmjena i dopuna u postupku redovite i izvanredne revizije studijskih programa

Članak 8.

1) Pri redovitoj i izvanrednoj reviziji studijskoga programa mogu se raditi sljedeće izmjene i dopune:

- a) novi smjer
- b) naziv studijskoga programa i smjera bez izmjene kvalifikacije
- c) ciljevi, kompetencije i ishodi učenja na razini studijskoga programa
- d) akademski naziv
- e) nastavni plan.

2) Izmjene i dopune iz stavka 1) ovoga članka mogu se donositi samo u postupku redovite ili izvanredne revizije, odnosno ne mogu se donositi izvan postupka redovite ili izvanredne revizije.

3) Na razini ustrojbene jedinice odlučuje se o tome koje će se od navedenih izmjena u stavku 1) ovoga članka donositi u postupku redovite ili izvanredne revizije.

III.2) Postupak redovite revizije studijskih programa

Članak 9.

Postupak redovite revizije studijskoga programa započinje kada Senat na početku akademske godine u četvrtoj godini izvođenja studijskoga programa, odnosno u četvrtoj godini nakon posljednje redovite revizije, donese odluku o pokretanju postupka redovite revizije studijskoga programa.

III.2)A) Postupak redovite revizije studijskih programa u kojoj se uvodi novi smjer

Članak 10.

1) Postupak redovite revizije u kojoj se uvodi novi smjer provodi se na isti način kao i postupak donošenja novoga studijskog programa, definiran u člancima 5., 6. i 7. ovoga *Pravilnika*, pri čemu

Senat na prijedlog znanstveno-nastavnoga / umjetničko-nastavnoga vijeća ustrojbene jedinice, odnosno vijeća sveučilišnoga odjela imenuje:

1. Povjerenstvo za izradu revidiranoga nastavnog plana i programa, u sastavu:
 - pročelnik/tajnik/voditelj studija ili predstavnik uprave ustrojbene jedinice za studije koji nemaju voditeljske funkcije, odnosno pročelnik sveučilišnoga odjela, predsjednik Povjerenstva
 - najviše tri (3) predstavnika akademskoga osoblja iz istoga znanstvenog polja sa studijskoga programa koji se revidira
 - jedan (1) predstavnik studenata sa studijskoga programa koji se revidira
 - jedan (1) predstavnik vanjskih korisnika
 - koordinator kvalitete.
2. tri (3) recenzenta, pri čemu:
 - svi recenzenti trebaju imati izbor najmanje u znanstveno-nastavno / umjetničko nastavno zvanje docenta
 - najmanje dva (2) recenzenta moraju biti iz istoga znanstvenog polja kao i studijski program koji se recenzira
 - najmanje jedan (1) recenzent nije angažiran na Sveučilištu.
- 2) Predstavnik vanjskih korisnika iz stavka 1) ovoga članka može biti djelatnik Sveučilišne kliničke bolnice Mostar, pod uvjetom da nije angažiran u izvođenju nastave na Sveučilištu.
- 3) Član Povjerenstva iz stavka 1) ovoga članka može biti i predstavnik nenastavnoga osoblja.

III.2)B) Postupak redovite revizije studijskih programa u kojoj se ne uvodi novi smjer

Članak 11.

- 1) U postupku redovite revizije u kojoj se ne uvodi novi smjer, nego ostale izmjene definirane člankom 8. ovoga *Pravilnika*, znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, odnosno vijeće sveučilišnoga odjela imenuje Povjerenstvo za izradu revidiranoga nastavnog plana i programa, u sastavu:
 - pročelnik/tajnik/voditelj studija ili predstavnik uprave ustrojbene jedinice za studije koji nemaju voditeljske funkcije, odnosno pročelnik sveučilišnoga odjela, predsjednik Povjerenstva
 - najviše tri (3) predstavnika akademskoga osoblja iz istoga znanstvenog polja sa studijskoga programa koji se revidira
 - jedan (1) predstavnik studenata sa studijskoga programa koji se revidira
 - jedan (1) predstavnik vanjskih korisnika
 - koordinator kvalitete.
- 2) Predstavnik vanjskih korisnika iz stavka 1) ovoga članka može biti djelatnik Sveučilišne kliničke bolnice Mostar, pod uvjetom da nije angažiran u izvođenju nastave na Sveučilištu.
- 3) Član Povjerenstva iz stavka 1) ovoga članka može biti i predstavnik nenastavnoga osoblja.
- 4) Nakon što Povjerenstvo za izradu revidiranoga nastavnog plana i programa izradi revidirani nastavni plan i program te organizira javnu raspravu, isti dostavlja znanstveno-nastavnome / umjetničko-nastavnome vijeću ustrojbene jedinice, odnosno vijeću sveučilišnoga odjela zajedno sa zapisnicima o održanoj javnoj raspravi.
- 5) Znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, odnosno vijeće sveučilišnoga odjela usvaja revidirani nastavni plan i program te Senatu i sveučilišnome Povjerenstvu za unapređenje studijskih programa iz članka 3. ovoga *Pravilnika* dostavlja sljedeću dokumentaciju:
 - odluku znanstveno-nastavnoga / umjetničko-nastavnoga vijeća ustrojbene jedinice, odnosno vijeća sveučilišnoga odjela
 - revidirani nastavni plan i program
 - zapisnike o održanoj javnoj raspravi.
- 6) Sveučilišno Povjerenstvo za unapređenje studijskih programa iz članka 3. ovoga *Pravilnika* dostavlja Senatu mišljenje o postupku i dostavljenoj dokumentaciji, prema obrascu koji je sastavni dio ovoga *Pravilnika*.

7) Senat na osnovi prijedloga znanstveno-nastavnoga / umjetničko-nastavnoga vijeća ustrojbene jedinice, odnosno vijeća sveučilišnoga odjela i pozitivna mišljenja Povjerenstva za unapređenje studijskih programa iz članka 3. ovoga *Pravilnika* donosi odluku o usvajanju revidiranoga nastavnog plana i programa, čime se završava postupak redovite revizije studijskoga programa u kojoj se ne uvodi novi smjer.

8) Ako Senat donese odluku o vraćanju nastavnoga plana i programa na doradu, Povjerenstvo za izradu revidiranoga nastavnog plana i programa dužno je znanstveno-nastavnome / umjetničko-nastavnome vijeću ustrojbene jedinice, odnosno vijeću sveučilišnoga odjela dostaviti novi prijedlog revidiranoga nastavnog plana i programa u skladu s procedurom definiranom ovim člankom i odredbama navedene odluke Senata.

Članak 12.

1) Ako se postupak redovite revizije studijskoga programa ne završi prije kraja akademske godine u kojoj je redovita revizija pokrenuta, nastava se izvodi po postojećemu nastavnom planu i programu.

2) Ako se postupak redovite revizije studijskoga programa ne završi prije raspisivanja natječaja za upis studenata u narednoj akademskoj godini u odnosu na akademsku godinu u kojoj je redovita revizija pokrenuta, neće se raspisati natječaj za upis studenata na prvu godinu studijskoga programa za kojeg nije završena redovita revizija.

III.3) Postupak izvanredne revizije studijskih programa

Članak 13.

1) Izvanredna revizija studijskoga programa pokreće se kada znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, odnosno vijeće sveučilišnoga odjela između dviju redovitih revizija, radi usklađivanja s potrebama tržišta rada, uputi Senatu i sveučilišnome Povjerenstvu za unapređenje studijskih programa iz članka 3. ovoga *Pravilnika* zahtjev za postupkom izvanredne revizije studijskoga programa.

2) Senat na osnovi zahtjeva znanstveno-nastavnoga / umjetničko-nastavnoga vijeća ustrojbene jedinice, odnosno vijeća sveučilišnoga odjela i pozitivna mišljenja Povjerenstva za unapređenje studijskih programa iz članka 3. ovoga *Pravilnika* donosi odluku o pokretanju izvanredne revizije studijskoga programa.

III.3)A) Postupak izvanredne revizije studijskoga programa u kojoj se uvodi novi smjer

Članak 14.

Postupak izvanredne revizije u kojoj se uvodi novi smjer provodi se na isti način kao i postupak redovite revizije u kojoj se uvodi novi smjer, definiran u članku 10. ovoga *Pravilnika*.

III.3)B) Postupak izvanredne revizije studijskih programa u kojoj se ne uvodi novi smjer

Članak 15.

Postupak izvanredne revizije u kojoj se ne uvodi novi smjer provodi se na isti način kao i postupak redovite revizije u kojoj se ne uvodi novi smjer, definiran u članku 11. ovoga *Pravilnika*.

Članak 16.

1) Ako se postupak izvanredne revizije studijskoga programa ne završi prije početka iduće akademske godine u odnosu na akademsku godinu u kojoj je izvanredna revizija pokrenuta, postupak izvanredne revizije poništava se.

2) Naredna redovita revizija studijskoga programa provodi se u četvrtoj godini nakon završetka postupka izvanredne revizije.

IV. IZMJENE I DOPUNE KOJE SE MOGU DONOSITI IZVAN POSTUPKA REDOVITE I IZVANREDNE REVIZIJE STUDIJSKIH PROGRAMA

Članak 17.

1) Izmjene i dopune koje se mogu donositi izvan postupka redovite i izvanredne revizije studijskih programa su:

- a) popis izbornih predmeta
- b) svi elementi nastavnih programa izbornih predmeta
- c) sljedeći elementi nastavnih programa obveznih predmeta:
 - preduvjeti za upis predmeta
 - sadržaj predmeta prema tjednima/turnusima
 - jezik na kojemu se izvodi nastava u vidu mogućnosti izvođenja nastave i na službenome i na stranome jeziku
 - e-učenje
 - metode poučavanja
 - oblici provjere znanja
 - alokaciju ECTS bodova i udjela u ocjeni prema svakoj studentskoj obvezi temeljenu na prosječnome opterećenju studenta
 - način izračuna konačne ocjene
 - alokaciju ECTS bodova, obveze i način izračuna konačne ocjene za izvanredne studente (ako ih ima)
 - obveznu i dopunsku literaturu
 - ostale informacije o predmetu

2) Izmjene i dopune iz stavka 1) ovoga članka mogu se donositi samo prije početka akademske godine, prilikom usvajanja izvedbenoga nastavnog plana i izvedbenih nastavnih programa.

3) Izmjena i dopuna popisa izbornih predmeta na razini akademske godine ne smatra se izmjenom studijskoga programa, jer se ishodi učenja definirani na razini studijskoga programa stječu isključivo na obveznim predmetima te se navode u dodatku diplomi koji je jednak za sve studente, bez obzira na to koje su izborne predmete birali.

4) Izmjene i dopune iz stavka 1) ovoga članka usvaja znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, odnosno vijeće sveučilišnoga odjela najkasnije prije početka akademske godine.

V. DOKUMENTI KOJIMA SE ODREĐUJE STUDIJSKI PROGRAM

V.A) Nastavni plan i program

Članak 18.

1) Nastavni plan i program (elaborat) dokument je koji opisuje studijski program, a sadrži:

1. uvod
2. opće informacije o studijskome programu
 - Naziv studijskoga programa / smjera:
 - Ciklus:
 - Vrsta:
 - Znanstveno područje:
 - Znanstveno polje:
 - Akademski naziv:
 - Razina kvalifikacije po EQF:
 - Trajanje studijskoga programa:
 - ECTS:
 - Jezik:

Način studiranja:

Nositelj studijskoga programa:

Ciljevi studijskoga programa / smjera:

Kompetencije studijskoga programa / smjera:

Ishodi učenja studijskoga programa / smjera:

Mogućnosti nakon završetka studija:

Akreditacija:

3. osnovne karakteristike studijskoga programa
 - 3.1. Povezanost sa Strategijom razvoja Sveučilišta
 - 3.2. Usklađenost s dostignućima određenoga znanstvenoga/umjetničkoga područja i tržišta rada te povezanost sa standardima zanimanja/kvalifikacija
 - 3.3. Usporedivost sa studijskim programima u zemlji i inozemstvu
 - 3.4. Otvorenost prema mobilnosti studenata
 - 3.5. Uvjeti za upis na studijski program i prelazak s drugih studijskih programa
 - 3.6. Uvjeti upisa u sljedeći semestar i godinu studija te način završetka studija
 - 3.7. Organizacija studijskoga programa
 - 3.8. Struktura studijskoga programa
 - 3.9. Optimalan broj upisanih studenata s obzirom na prostor, opremu i broj nastavnika
 - 3.10. Resursi potrebni za izvođenje studijskoga programa
 - 3.11. Sustav za osiguranje kvalitete studijskoga programa
 - 3.12. Matrica ishoda učenja
 4. nastavni plan
 5. nastavni programi (silabusi).
- 2) Poglavlja 2, 3 i 4 nastavnoga plana i programa iz stavka 1) ovoga članka obvezno sadrže prijevod na engleski jezik, kao sastavni dio nastavnoga plana i programa.
- 3) Obrazac za nastavni plan i program (elaborat) sastavni je dio ovoga *Pravilnika*.

IV.B) Nastavni plan

Članak 19.

- 1) Nastavni plan popis je obveznih predmeta kojeg kao sastavni dio nastavnoga plana i programa usvaja Senat, a sadrži:
 - popis obveznih predmeta prema semestrima i godinama studija
 - broj sati predavanja, vježbi i drugih oblika nastave za svaki obvezni predmet
 - broj ECTS bodova za svaki obvezni predmet i ukupno na razini semestra
 - ECTS prostor za izborne predmete prema semestrima i godinama studija.
- 2) Izvedbeni nastavni plan popis je obveznih i izbornih predmeta kojeg usvaja znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, odnosno vijeće sveučilišnoga odjela prije početka svake akademske godine, a sadrži:
 - popis obveznih i izbornih predmeta prema semestrima i godinama studija
 - broj sati predavanja, vježbi i drugih oblika nastave za svaki obvezni i izborni predmet
 - broj ECTS bodova za svaki obvezni i izborni predmet i ukupno na razini semestra
 - popis nastavnika za svaki obvezni i izborni predmet
 - upute za izborne predmete
 - označene predmete koji se mogu izvoditi na engleskome jeziku.
- 3) Izborni predmeti mogu se nuditi na razini studijskoga programa, na razini ustrojbene jedinice i na razini Sveučilišta.
- 4) Obrasci za nastavni plan i izvedbeni nastavni plan sastavni su dio ovoga *Pravilnika*.

V.C) Nastavni program (silabus)

Članak 20.

1) Nastavni program (silabus) opis je obveznih predmeta kojeg kao sastavni dio nastavnoga plana i programa usvaja Senat, a sadrži:

- naziv studijskoga programa, ciklus i vrstu studijskoga programa
- naziv smjera (ako ga ima)
- naziv modula (ako ga ima)
- naziv, kod i status predmeta
- semestar i godina studija u kojemu se predmet izvodi
- broj ECTS bodova koji se stječu polaganjem predmeta
- broj sati predavanja, vježbi, seminara i prakse
- ciljeve predmeta
- ishode učenja predmeta
- preduvjete za upis predmeta
- sadržaj predmeta prema tjednima/turnusima
- jezik na kojemu se izvodi nastava
- e-učenje
- metode poučavanja
- oblike provjere zvanja
- alokaciju ECTS bodova i udjela u ocjeni prema svakoj studentskoj obvezi temeljenu na prosječnome opterećenju studenta
- način izračuna konačne ocjene
- alokaciju ECTS bodova, obveze i način izračuna konačne ocjene za izvanredne studente (ako ih ima)
- obveznu i dopunsku literaturu
- ostale informacije o predmetu.

2) Izvedbeni nastavni program (izvedbeni silabus) ažurirani je nastavni program kojeg usvaja znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno vijeće ustrojbene jedinice, odnosno vijeće sveučilišnoga odjela prije početka svake akademske godine za sve obvezne i izborne predmete, a koji sadrži:

a) elemente nastavnoga programa koji se za obvezne predmete ne mogu mijenjati:

- naziv studijskoga programa, ciklus i vrstu studijskoga programa
- naziv smjera (ako ga ima)
- naziv modula (ako ga ima)
- naziv, kod i status predmeta
- semestar i godina studija u kojemu se predmet izvodi
- broj ECTS bodova koji se stječu polaganjem predmeta
- broj sati predavanja, vježbi, seminara i prakse
- ciljevi predmeta
- ishodi učenja predmeta

b) elemente nastavnoga programa koji se za obvezne predmete mogu mijenjati:

- preduvjete za upis predmeta
- sadržaj predmeta prema tjednima/turnusima
- jezik na kojemu se izvodi nastava u vidu mogućnosti izvođenja nastave i na službenome i na stranome jeziku
- e-učenje
- metode poučavanja
- oblici provjere zvanja
- alokaciju ECTS bodova i udjela u ocjeni prema svakoj studentskoj obvezi temeljenu na prosječnome opterećenju studenta
- način izračuna konačne ocjene
- alokaciju ECTS bodova, obveze i način izračuna konačne ocjene za izvanredne studente (ako ih ima)

- obveznu i dopunsku literaturu
 - ostale informacije o predmetu
- c) popis nastavnika koji izvode nastavu prema vrsti nastave.
- 3) Izmjene na izbornome predmetu koje su u stavku 2) ovoga članka definirane kao elementi nastavnoga programa koji se za obvezne predmete ne mogu mijenjati smatraju se uvođenjem novoga izbornog predmeta.
- 4) Obrasci za nastavni program i izvedbeni nastavni program sastavni su dio ovoga *Pravilnika*.

VI. PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 21.

- 1) *Pravilnik* stupa na snagu osmoga dana od dana objavljivanja na oglasnoj ploči Sveučilišta.
- 2) Danom stupanja na snagu ovoga *Pravilnika* prestaje važiti *Pravilnik o postupku donošenja i evaluacije studijskih programa* (ur. broj: 01-380/12, od 13. ožujka 2012.).
- 3) Postupci revizije studijskih programa koji nisu završeni prije stupanja na snagu ovoga *Pravilnika* prilagodit će se odredbama ovoga *Pravilnika*.

Ur. broj: 01-993-1/22
Mostar, 23. veljače 2022.

Rektor

prof. dr. sc. Zoran Tomić

PRILOZI

PRILOG 1. OBRAZAC ZA NASTAVNI PLAN I PROGRAM

1. UVOD

- uvod nastavnoga plana i programa novoga studijskog programa sadrži elaborat o razlozima donošenja novoga studijskog programa i uvjetima za izvođenje novoga studijskog programa te informacije o održanoj javnoj raspravi
- uvod nastavnoga plana i programa studijskoga programa na kojemu se uvodi novi smjer sadrži elaborat o razlozima donošenja novoga smjera i uvjetima za izvođenje novoga smjera, relevantne statističke podatke i provedene ankete, iskustva eksterne evaluacije, opis ostalih izmjena i njihove razloge te informacije o održanoj javnoj raspravi
- uvod revidiranoga nastavnog plana i programa sadrži relevantne statističke podatke i provedene ankete, iskustva eksterne evaluacije, opis izmjena i njihove razloge te informacije o održanoj javnoj raspravi

2. OPĆE INFORMACIJE O STUDIJSKOME PROGRAMU

Naziv studijskoga programa /smjera	
Ciklus:	
Vrsta:	
Znanstveno područje:	
Znanstveno polje:	
Akademski naziv:	
Razina kvalifikacije po EQF:	
Trajanje studijskoga programa:	
ECTS:	
Jezik:	
Način studiranja:	
Nositelj studijskoga programa:	
Ciljevi studijskoga programa / smjera	
Kompetencije studijskoga programa / smjera	
Ishodi učenja studijskoga programa / smjera	
Mogućnosti nakon završetka studija:	
Akreditacija:	

3. OSNOVNE KARAKTERISTIKE STUDIJSKOGA PROGRAMA

- 3.1. Povezanost sa Strategijom razvoja Sveučilišta
- 3.2. Usklađenost s dostignućima određenoga znanstvenoga/umjetničkoga područja i tržišta rada te povezanost sa standardima zanimanja/kvalifikacija
- 3.3. Usporedivost sa studijskim programima u zemlji i inozemstvu
- 3.4. Otvorenost prema mobilnosti studenata
- 3.5. Uvjeti za upis na studijski program i prelazak s drugih studijskih programa
- 3.6. Uvjeti upisa u sljedeći semestar i godinu studija te način završetka studija

3.7. Organizacija studijskoga programa

3.8. Struktura studijskoga programa

Tablični prikaz:

Godina studija:									
Zimski semestar									
Šifra predmeta	Naziv predmeta	Sati nastave			I. Ukupno nastava	II. Sati prakse	III. Samostalan rad	Ukupno sati opterećenja (I. + II. + III.)	ECTS
		p	v	S					
Ukupno									
ECTS za obvezne predmete									
ECTS za izborne predmete									
ECTS UKUPNO									

3.9. Optimalan broj upisanih studenata s obzirom na prostor, opremu i broj nastavnika

3.10. Resursi potrebni za izvođenje studijskoga programa

3.11. Sustav za osiguranje kvalitete studijskoga programa

3.12. Matrica ishoda učenja.

4. NASTAVNI PLAN

Godina studija:							
Zimski semestar							
Kod predmeta	Naziv predmeta	Status predmeta	Sati nastave			Sati prakse	ECTS
			p	v	s		
		obvezni					
		obvezni					
		obvezni					
		obvezni					
		obvezni					
ECTS za obvezne predmete							
ECTS za izborne predmete							
ECTS UKUPNO							

5. NASTAVNI PROGRAMI (SILABUSI)

Studijski program						
Ciklus		Vrsta				
Smjer		Modul				
Godina studija		Semestar				
Naziv predmeta		Kod predmeta				
ECTS		Status				
Broj sati nastave			Predavanja	Vježbe	Seminari	Praksa

Ciljevi predmeta											
Ishodi učenja predmeta	Ishod učenja					Kod ishoda učenja predmeta			Kod ishoda učenja na razini studijskoga programa		
Preduvjeti za upis predmeta											
Sadržaj predmeta	Tjedan / turnus					Tema					
Jezik											
E-učenje											
Metode poučavanja											
Oblici provjere znanja (označiti)											
Vrsta predispitne obveze						Vrsta ispita					
kolokvij	seminarski rad	esej/referat	praktični/projektni zadatak		ostalo	pismeni	usmeni	praktični			
Alokacija ECTS bodova i udjela u ocjeni											
Obveze studenata			Kod ishoda učenja		Sati opterećenja	Udio u ECTS-u		Udio u ocjeni			
Ukupno											
Način izračuna konačne ocjene											
Alokacija ECTS bodova, obveze i način izračuna konačne ocjene za izvanredne studente (ako ih ima):											
Literatura (označiti)	Naslov (naziv, autor, godina)		Izdanje		Jezik			Vrsta djela			
			vlastito	ost.	hrv.	engl.	ost.	višejez.	knjiga	članak	skripta
	Obvezna										
Dopunska											
Dodatne informacije o predmetu											

PRILOG 2. OBRAZAC ZA IZVEDBENI NASTAVNI PLAN

Godina studija:								
Semestar:								
Kod predmeta	Naziv predmeta	Status predmeta	Sati nastave			Sati prakse	Nastavnik	ECTS
ECTS za obvezne predmete								
ECTS za izborne predmete								
ECTS UKUPNO								
Uputa za izborne predmete: <i>Navesti koliko izbornih predmeta student bira od ponuđenih. Navesti postoji li preduvjet za upis nekoga izbornog predmeta. Ako postoji više vrsta izbornih predmeta, potrebno ih je različito označiti, npr. izborni A (na razini studijskoga programa), izborni B (na razini ustrojbene jedinice), izborni C (na razini Sveučilišta) te navesti koliko kojih izbornih predmeta student bira, npr. jedan izborni A i jedan izborni C.</i>								
* označeni predmeti mogu se izvoditi na engleskome jeziku								

PRILOG 3. OBRAZAC ZA IZVEDBENI NASTAVNI PROGRAM

Studijski program							
Ciklus		Vrsta					
Smjer		Modul					
Godina studija		Semestar					
Naziv predmeta		Kod predmeta					
ECTS		Status					
Broj sati Nastave			Predavanja	Vježbe	Seminari	Praksa	
Nastavnici							
Ciljevi predmeta							
Ishodi učenja predmeta	Ishod učenja	Kod ishoda učenja predmeta	Kod ishoda učenja na razini studijskoga programa				
Preduvjeti za upis predmeta							
Sadržaj predmeta	Tjedan/turnus	Tema					

Jezik											
E-učenje											
Metode poučavanja											
Oblici provjere znanja (označiti)											
Vrsta predispitne obveze					Vrsta ispita						
Kolokvij	seminarski rad	esej/referat	praktični/projektni zadatak	ostalo	pismeni	usmeni	praktični				
Alokacija ECTS bodova i udjela u ocjeni											
Obveze studenata		Kod ishoda učenja	Sati opterećenja	Udio u ECTS-u	Udio u ocjeni						
Ukupno											
Način izračuna konačne ocjene											
Alokacija ECTS bodova, obveze i način izračuna konačne ocjene za izvanredne studente (ako ih ima):											
Literatura (označiti)	Naslov (naziv, autor, godina)	Izdanje		Jezik				Vrsta djela			
		vlastito	ost.	hrv.	engl.	ost.	višejez.	knjiga	članak	skripta	ost.
Obvezna											
Dopunska											
Dodatne informacije o predmetu											

PRILOG 4. OBRAZAC ZA IZVJEŠĆE RECENZENATA

PODATCI O RECENZENTU	
<i>Ime i prezime</i>	
<i>Znanstveno-nastavno / umjetničko-nastavno zvanje</i>	
<i>Znanstveno područje</i>	
<i>Znanstveno polje</i>	
<i>Ustanova zaposlenja</i>	
<i>Adresa</i>	
<i>E-adresa</i>	
PREDMET RECENZIJE (odabrati)	
A) NOVI STUDIJSKI PROGRAM	B) NOVI SMJER
A) PODATCI O STUDIJSKOME PROGRAMU (<i>obvezno popuniti bez obzira na predmet recenzije</i>)	
<i>Naziv studijskoga programa</i>	
<i>Naziv smjerova (ako ih ima)</i>	
<i>Ciklus</i>	
<i>Vrsta studijskoga programa</i>	
<i>Znanstveno područje</i>	
<i>Znanstveno polje</i>	
<i>Akademski naziv</i>	
<i>Razina kvalifikacije po EQF</i>	

Trajanje studijskoga programa			
ECTS			
Jezik			
Način studiranja			
Mogućnosti nakon završetka			
Nositelj studijskoga programa			
B) PODATCI O SMJERU (popuniti samo ako je predmet recenzije smjer)			
Naziv smjera			
Znanstvena grana			
Akademski naziv			
Trajanje smjera po semestrima			
ECTS			
Jezik			
Način studiranja			
Mogućnosti nakon završetka			
STRUČNO MIŠLJENJE RECENZENTA			
<i>Razlozi za pokretanje studijskoga programa / smjera opravdani su.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Studijski program / smjer usporediv je sa studijskim programima u BiH i inozemstvu.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Studijski program / smjer otvoren je prema mobilnosti studenata.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Ciljevi studijskoga programa jasno su definirani i usklađeni s razlozima za pokretanje studijskoga programa / smjera.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Ishodi učenja na razini studijskoga programa / smjera jasno su definirani i usklađeni s ciljevima studijskoga programa.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Ishodi učenja na razini studijskoga programa / smjera usklađeni su sa strukovnim udruženjima, standardima zanimanja/kvalifikacije te potrebama tržišta rada i nastavka školovanja.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Ishodi učenja na razini studijskoga programa / smjera usklađeni su s kompetencijama na razini studijskoga programa.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Ishodi učenja na razini studijskoga programa / smjera usklađeni su s ishodima učenja na razini obveznih predmeta.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Ishodi učenja na razini predmeta usklađeni su s načinima vrednovanja.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Nastavni plan predviđa sva područja i sadržaje potrebne za ostvarivanje ciljeva i ishoda učenja na razini studijskoga programa.</i>			

Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Nastavni programi sadrže jasno definirane i usklađene elemente.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Nastavni plan i program predviđa suvremene metode poučavanja i vrednovanja, usklađene s ciljevima i ishodima učenja na razini studijskoga programa.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Alokacija ECTS bodova na razini predmeta jasno je definirana i ujednačena na razini studijskoga programa.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Osigurani su resursi koji su potrebni za izvođenje studijskoga programa / smjera.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
ZAKLJUČNA PREPORUKA RECENZENTA			
A) Prihvatiti predloženi studijski program / smjer			<u>Pojašnjenje:</u>
B) Prihvatiti predloženi studijski program / smjer uz ispravke			<u>Pojašnjenje:</u>
C) Odbiti predloženi studijski program / smjer			<u>Pojašnjenje:</u>
DATUM, MJESTO I POTPIS RECENZENTA			
<i>Datum i mjesto</i>			<i>Potpis</i>

PRILOG 5. OBRAZAC ZA MIŠLJENJE SVEUČILIŠNOGA POVJERENSTVA ZA UNAPREĐENJE STUDIJSKIH PROGRAMA

PREDMET IZVJEŠĆA (odabrati)	
A) DONOŠENJE NOVOGA STUDIJSKOG PROGRAMA	
B) REDOVITA REVIZIJA STUDIJSKOGA PROGRAMA	
C) IZVANREDNA REVIZIJA STUDIJSKOGA PROGRAMA	
A) PODATCI O STUDIJSKOME PROGRAMU	
Naziv studijskoga programa	
Naziv smjerova (ako ih ima)	
Ciklus	
Vrsta studijskoga programa	
Znanstveno područje	
Znanstveno polje	
Akademski naziv	
Razina kvalifikacije po EQF	
Trajanje studijskoga programa	
ECTS	
Jezik	
Način studiranja	
Mogućnosti nakon završetka	
Nositelj studijskoga programa	
B) PODATCI O SMJEROVIMA (ako ih ima)	

Naziv smjera/smjerova			
Znanstvena grana			
Akademski naziv			
Trajanje smjera po semestrima			
ECTS			
Jezik			
Način studiranja			
Mogućnosti nakon završetka			
MIŠLJENJE POVJERENSTVA			
<i>U uvodnome dijelu nastavnoga plana i programa definirana je povezanost pokretanja / izmjena studijskog programa / smjera sa Strategijom razvoja Sveučilišta.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>U uvodnome dijelu nastavnoga plana i programa definirana je povezanost ishoda učenja na razini studijskog programa sa standardom zanimanja/kvalifikacije ili srodnim dokumentom.</i>			
<i>Postupak donošenja / revizije proveden u skladu je sa zakonskim i internim aktima te kriterijima za akreditaciju studijskih programa.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Nastavni plan i program sadrži sve elemente propisane zakonskim i internim aktima te kriterijima za akreditaciju studijskih programa.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Nastavni plan i program sadrži sadržaje na engleskome jeziku propisane zakonskim i internim aktima te kriterijima za akreditaciju studijskih programa.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Ciljevi na razini studijskog programa / smjera i predmeta ispravno su i jasno definirani.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Ishodi učenja na razini studijskog programa / smjera i predmeta ispravno su i jasno definirani.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Povezanost ishoda učenja na razini studijskoga programa / smjera i ishoda učenja na razini predmeta prikazana je matricom ishoda učenja.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Alokacija ECTS bodova na razini predmeta provedena je prema jedinstvenoj metodologiji definiranoj u internim aktima.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
<i>Sustav za osiguranje kvalitete studijskoga programa definiran je u skladu sa zakonskim i internim aktima te kriterijima za akreditaciju studijskih programa.</i>			
Da	Ne	Djelomično	<u>Pojašnjenje:</u>
ZAKLJUČNA PREPORUKA POVJERENSTVA			
A) Usvajati predloženi nastavni plan i program			<u>Pojašnjenje:</u>
B) Vratiti predloženi nastavni plan i			<u>Pojašnjenje:</u>

<i>program na doradu</i>	
<i>C) Odbiti predloženi nastavni plan i program</i>	<u>Pojašnjenje:</u>
DATUM, MJESTO I POTPISI ČLANOVA PROVJERENSTVA	
<i>Datum i mjesto</i>	<i>Potpisi članova Povjerenstva</i>
	1.
	2.
	3.
	4.
	<i>Potpis predsjednika Povjerenstva</i>

PRES

